

est, ut ratio afferatur, cur res aliqua hoc, aut illo definiatur modo; sed satis est, ut nunquam res definita afferatur alicui convenire, nisi prius Definitionem traditam eidem convenire demonstretur.

Ita ut Borellus velit, quòd Definitio alicujus subjecti debeat consistere ex passione, sive structurâ primâ, essentiali, nobis notissimâ, & verâ. Clavius contrâ statuât, nihil referre, sive primâ, sive notissimâ, sive vera passio sit, nec ne, dummodo Definitionem, quam tradidimus, alicui convenire, non afferatur, nisi prius demonstretur.

Præ Clavii sententiâ Borelli sententiam eligerem ego: utri verò tu, an eorum neutri assentiaris, nescio. Cum igitur tales, de Definitionis Naturâ, quæ inter principia Demonstrationis numeratur, difficultates mihi sint obortæ, nec animus ab istis se queat expedire, magnopere desidero, & obnixè peto, ut, si per negotium, perque otium liceat, tuam hæc de te sententiam perscribere non graveris, & simul addere distinctionem inter Axiomata & Definitiones. Borellus nullam veram admittit, nisi quoad Nomen; sed te aliam ponere eredo. Porro definitionem tertiam non intelligo. Memini te Hagæ Comitum mihi dixisse, quòd Res duobus modis potest considerari, vel prout in se est, vel prout respectum habet ad aliud; uti *Intellectus*: is enim vel potest considerari sub cogitatione, vel ut constans ideis. Sed quænam hic sit distinctio, non assequor: nam existimo, quòd, si cogitationem rectè concipio, eam oportet comprehendere sub ideis, quia remotis ab eâ omnibus ideis cogitationem destrui necessum est. Cujus rei cum exemplum satis clarum non habeam, res ipsa aliquo modo obscura remanet, ulterio-
reque explanatione indiget. Denique etiam in Scholio Prop. 10. lib. 1. sub initium ipse hæc habes. *Ex his apparet, quòd, quamvis duo attributa vel alter distincta concipiuntur, hoc est, unum sine alterius ope, non possumus tamen inde concludere ipsa duo entia, sive duas diversas substantias constituræ. Id enim est de naturâ substantiæ, ut unumquodque ejus attributorum, per se concipiatur; quandoquidem omnia, quæ habet, attributa simul in ipsa fuerunt.* In quibus videris supponere, Substantiæ naturam ita esse constitutam, ut plura possit habere attributa, quod nondum est demonstratum, nisi ad
fex-

sextam Definitionem Substantiæ absolute infinitæ, sive Dei respicias; aliâs, si statuatur unamquamque Substantiam tantum habere unum attributum, & ego habere duas ideis duorum attributorum, rectè concludere possem, quòd, ubi duo diversa attributa, ibi duæ diversæ sint substantiæ. Hujus etiam clariorem explanationem rogo. Desino Vir Clar. & ad has tuam responsonem primâ quâvis occasione expecto

Tibi Addictissimus

S. J. de VRIES.

Amstelredami die 14. Febr. 1661.

EPISTOLA XXVII.

Doctissimo Juveni

SIMONI de VRIES

B. D. S.

Responso ad præcedentem.

Amice colende,

Quòd ad quæstiones à te propositas attinet. Video te in iis hæ-
rere, propterea quòd non distinguis inter genera Definitionum. Nempe inter definitionem, quæ inservit ad rem, cujus essentia tantum quaeritur, & de quâ solâ dubitatur, explicandum, & inter definitionem, quæ ut solum examinetur, proponitur. Illa enim, quia determinatum habet objectum, vera debet esse; hæc verò id non requirit. Ex. gr. si quis templi Solomonis descriptionem me roget, ipsi veram templi descriptionem tradere debeo, nisi cum ipso cupiam garrire. Sed si ego templum aliquod in mente concinnavi, quòd ædificare cupio: ex cujus descriptione concludo

M m n 3

m e

me talem fundum, totque millia lapidum, aliorumque materiarum emere debere. Aliquisne sanæ mentis mihi dicit, me male conclusisse, ex eo quòd forte falsam adhibui definitionem? vel an aliquis à me exigit, ut meam definitionem probem? Is sanè nihil aliud mihi dicit, quàm quòd id, quod conceperam, non conceperim, vel à me exigit, ut id, quod conceperam, probem, me concepisse, quòd sanè est nugari. Quare definitio vel explicat rem, prout est extra intellectum, & tum vera debet esse, & à Propositione, vel Axiomate non differre, nisi quòd illa tantum circa rerum, rerumve affectionum essentias versatur; hoc verò latius, nempe ad æternas veritates etiam se extendit: Vel explicat rem, prout à nobis concipitur, vel concipi potest, tumque in eo etiam differt ab Axiomate & Propositione, quòd non exigit, nisi ut concipiatur absolute, non ut Axioma sub ratione veri. Quare mala definitio illa est, quæ non concipitur. Quòd ut intelligatur, Borelli exemplum capiam. Nempe si quis diceret, duæ rectæ lineæ, spatium comprehentes, vocentur figurales. Si is per lineam rectam intelligit id, quod omnes per lineam curvam, tum bona est definitio, (per illam enim definitionem intelligeretur figura, ut $(\ )$, aut similes) modò quadrata, & alias postea non intelligat figurales. Verum si per lineam intelligat id, quod communiter intelligimus, res est planè inconceptibilis, ideoque nulla est definitio. Quæ omnia à Borello, in cuius sententiâ amplectendâ profus es, planè confunduntur. Aliud exemplum addo, id nempe, quod in fine adfers. Si dicam unamquamque substantiam unum tantum habere attributum, mera est Propositionis, & eger Demonstratione. Si verò dicam per substantiam intelligi id, quòd uno tantum attributo constat, bona erit Definitio, modò postea entia pluribus attributis constantia alio nomine à substantia diverso insigniantur. Quòd autem dicis, me non demonstrare substantiam (sive ens) plura habere posse attributa, forè ad Demonstrationes noluisse attendere. Duas enim adhibui, primâ quòd nihil nobis evidentiùs, quàm quòd unumquodque ens sub aliquo attributo à nobis concipiatur, & quò plus realitatis, aut esse aliquòd ens habet, eò plura attributa ei sunt tribuenda. Unde ens absolute infinitum definiendum, &c. Secunda, & quam

ego palmariam iudico, est, quòd quò plura attributa alicui enti tribuo, eò magis cogor, ipsi existentiam tribuere, hoc est, eò magis sub ratione veri ipsum concipio, quod plane contrarium esset, si ego Chymæram, aut quid simile finxissim. Quòd autem dicis, te non concipere cogitationem, nisi sub ideis, quia remotis ideis cogitationem destruis, credo id tibi contingere propterea, quòd dum tu, res scilicet cogitans, id facis, omnes tuas cogitationes & conceptus seponis. Quare non mirum est, quòd ubi omnes tuas cogitationes seposuisti, nihil postea tibi cogitandum saperis. Quòd autem ad rem attinet, puto me satis clarè, & evidenter demonstrasse, intellectum, quamvis infinitum, ad Naturam naturatam, non verò ad naturantem pertinere. Porro quid hoc ad tertiam Definitionem intelligendam faciat, nondum video, nec etiam cur ea moram injiciat. Ipsa enim Definitio, ut ipsam, ni fallor, tibi tradidi, sic sonat, *Per substantiam intelligo id, quod in se est, & per se concipitur, hoc est, cuius conceptus non involvit conceptum alterius rei. Idem per attributum intelligo, nisi quòd attributum dicatur respectu intellectus, substantia certam naturam tribuentis.* Hæc, inquam, Definitio satis clarè, quid per substantiam, sive attributum intelligere volo, explicat. Vis tamen, quòd minimè opus est, ut exemplo explicem, quomodò una, eademque res duobus nominibus insigniri possit. Sed ne parvus videar duo adhibebo. Primò dico per Israëllem intelligi tertium Patriarcham, idem per Jacobum intelligo, quòd nomen Jacobi ipsi imponebatur propterea, quòd calcem fratris apprehenderat. Secundo per planum intelligo id, quòd omnes radios lucis sine ullâ mutatione reflectit, idem per album intelligo, nisi quòd album dicatur respectu hominis planum intuentis. &c.

EPISTOLA XXVIII.

Doctissimo Juveni,

SIMONI de VRIES

B. D. S.

Amice colende,

PEtis à me, an egeamus experientiâ ad sciendum, utrum Definitio alicujus Attributi sit vera? Ad hoc respondeo, nos nunquam egere experientiâ, nisi ad illa, quæ ex rei definitione non possunt concludi, ut, ex gr. existentia Modorum: hæc enim à rei definitione non potest concludi. Non verò ad illa, quorum existentia ab eorandem essentia non distinguitur, ac proinde ab eorum definitione concluditur. Imò nulla experientia id unquam nos edocere poterit: nam experientia nullas rerum essentias docet; sed summum, quod efficere potest, est mentem nostram determinare, ut circa certas tantum rerum essentias cogitet. Quare, cum existentia attributorum ab eorum essentia non differat, eam nullâ experientiâ poterimus assequi.

Quòd porrò petis, anne res etiam, rerumve affectiones sint æternæ veritates? Dico omninò. Si regeris, cur eas æternas veritates non voco? respondeo, ut eas distinguam, uti omnes solent, ab iis, quæ nullam rem, reive affectionem explicant, ut, ex gr. *à nihilo nihil fit*; hæc, inquam, similesque Propositiones vocantur absolute æternæ veritates, sub quo nihil aliud significare volunt, quam quòd talia nullam sedem habent extra mentem &c.

EPISTO

EPISTOLA XXIX.

Viro Doctissimo, atque Expertissimo,

L. M. P. M. Q. D.

B. D. S.

Amice singularis,

DUas abs te accepi Epistolas, unam die 11 Januarii datam, & ab amico N. N. mihi traditam; alteram verò 26 die Martii, & ab amico, nescio quo, Leidâ missam. Pægratæ mihi ambæ fuerunt; præcipuè, ubi ex iis, omnia tua optimè se habere, teque mei sæpe memorem intellexi. Porrò pro tuâ erga me humanitate, & honore, quo semper me dignatus es afficere, maximas, quas debeo, ago gratias; simulque precor, ut me tibi non minus addictum credas, quod semper datâ occasione, quantum mea ferre poterit tenuitas, ostendere conabor. Atque hoc ut incipiam, ad id, quod in tuis Epistolis ex me quaeris, respondere curabo. Petis autem, ut, quæ de Infinito excogitata habeam, tibi communicem, quod libentissimè faciam.

Quæstio de Infinito omnibus semper difficillima, imò inextricabilis visâ fuit, propterea quòd non distinxerunt inter id, quod sua naturâ, sive vi suæ definitionis sequitur esse infinitum; & id, quod nullos fines habet, non quidem vi suæ essentia; sed vi suæ causæ. Ac etiam, quia non distinxerunt inter id, quod infinitum dicitur, quia nullos habet fines; & id, cujus partes, quamvis ejus maximum & minimum habeamus, nullo tamen numero adæquare, & explicare possumus. Denique quia non distinxerunt inter id, quod solummodò intelligere, non verò imaginari; & inter id, quod etiam imaginari possumus. Ad hæc, inquam, si attendissent, nunquam tam ingenti difficultatum turbâ obruti fuissent.

N n n

sent.

sent. Clarè enim tum intellexissent, quale Infinitum in nullas partes dividit, seu nullas partes habere potest; quale verò contrà, idque sine contradictione. Porrò etiam intellexissent, quale Infinitum majus alio Infinito sine ullà implicantiâ; quale verò non item concipi potest; quod ex mox dicendis clarè apparebit.

Verum prius hæc quatuor paucis exponam, videlicet Substantiam, Modum, Æternitatem, & Durationem. Quæ circa Substantiam considerari velim, sunt. Primò, Quòd ad ejus essentiam pertinet existentia, hoc est, quòd ex solâ ejus essentiâ, & definitione sequatur eam existere; quod, nisi me mea fallit memoria, antehac tibi vivâ voce absque ope aliarum Propositionum demonstravi. Secundum, & quod ex hoc primo sequitur, est, quòd Substantia non multiplex; sed unica duntaxat ejusdem naturæ existat. Tertium denique, quòd omnis Substantia non nisi infinita possit intelligi. Substantiæ verò Affectiones Modos voco, quorum definitio, quatenus non est ipsâ Substantiæ definitio, nullam existentiam involvere potest. Quapropter, quamvis existant, eos ut non existentes concipere possumus: ex quò porrò sequitur, nos, ubi ad solam modorum essentiam; non verò ad ordinem totius Naturæ attendimus, non posse concludere ex eo, quòd jam existant, ipsos postea existuros, aut non existuros, vel antea existisse, aut non existisse. Undè clarè apparet, nos existentiam Substantiæ toto genere à Modorum existentia diversam concipere. Ex quo oritur differentia inter Æternitatem, & Durationem; per Durationem enim Modorum tantum existentiam explicare possumus; Substantiæ verò per Æternitatem, hoc est, infinitam existendi, sive, inviâ latinitate, essendi fruitionem.

Ex quibus omnibus clarè constat, nos Modorum existentiam & Durationem, ubi, ut suprà fit, ad solam eorum essentiam; non verò ad ordinem Naturæ attendimus, ad libitum, & quidem propterea nullatenus, quem eorum habemus conceptum, destruendo, determinare, majorem minoremque concipere, atque in partes dividere posse: Æternitatem verò, & Substantiam, quandoquidem non nisi infinitè concipi possunt, nihil eorum pari possè; nisi simul eorum conceptum destruiamus. Quare si proferas

gar-

garrunt, ne dicam insanunt, qui Substantiam Extensam ex partibus, sive corporibus ab invicem realiter distinctis constare esse putant. Perinde enim est, ac si quis ex solâ additione, & coæcervatione multorum circuloꝝ quadratum, aut triangulum, aut quid aliud, totâ essentiâ diversum, constare studeat. Quare omnis illa farrago argumentorum, quibus Substantiam Extensam finitam esse ostendere Philosophi vulgò moluntur, suâ sponte ruit: Omnia enim illa Substantiam corpoream ex partibus constare supponunt. Ad eundem etiam modum alii, qui postquam sibi persuaserunt, lineam ex punctis componi, multa invenire poterunt argumenta, quibus ostenderent lineam non esse in infinitum divisibilem.

Si tamen quæras, cur naturæ impulsu adeò propensi simus ad dividendam substantiam extensam: ad id respondeo, quòd quantitas duobus modis à nobis concipitur; abstractè scilicet, sive superficialiter, prout ope sensuum eam in imaginatione habemus; vel ut substantia, quod non nisi à solo intellectu fit. Itaque si ad quantitatem, prout est in imaginatione, attendimus, quod facilissime, & facilius fit, ea divisibilis, finita, ex partibus composita, & multiplex reperitur. Sin ad eandem, prout est in intellectu, attendamus, & res, ut in se est, percipitur, quod difficillime fit, tum, ut satis antehac tibi demonstravi, infinita, indivisibilis, & unica reperitur.

Porrò ex eò, quòd Durationem, & Quantitatem pro libitu determinare possumus, ubi scilicet hæc à Substantiâ abstractam concipimus, & illam à modo, quo à rebus æternis fluit, separamus, oritur Tempus, & Mensura; Tempus nempe ad Durationem; Mensura ad Quantitatem tali modo determinandam, ut, quoad fieri potest, eas facillè imaginemur. Deinde ex eò, quòd Affectiones Substantiæ ab ipsâ Substantiâ separamus, & ad classes, ut eas quoad fieri potest, facillè imaginemur, redigimus, oritur Numerus, quo ipsas determinamus. Ex quibus clarè videre est, Mensuram, Tempus, & Numerum nihil esse præter cogitandi, seu potius imaginandi Modos. Quare non mirum est, quòd omnes, qui similibus Notionibus, & quidem præterea malè intellectis, progressum

gressum Naturæ intelligere conati sunt, adeò mirificè se intricârins, ut tandem se extricare nequiverint, nisi omnia perumpendo, & absurdam etiam absurdissimam admittendo. Nam cum multa sint, quæ nequaquam imaginatione; sed solo intellectu assequi possumus, qualia sunt Substantia, Æternitas, & alia. Si quis talia ejusmodi Notionibus, quæ duntaxat auxilia Imaginationis sunt, explicare conatur: nihilo plus agit, quàm si det operam, ut suâ imaginatione insaniam. Neque etiam ipsi Substantiæ Modi, si cum ejusmodi Entibus rationis, seu imaginationis auxiliis confundantur, unquam rectè intelligi poterunt. Nam cum id facimus, eos à Substantiâ, & modo, quo ab æternitate fluunt, separamus; sine quibus tamen rectè intelligi nequeunt.

Quod ut adhuc clariùs videas, cape hoc exemplum: nempe, ubi quis Durationem abstractè conceperit, eamque cum Tempore confundendo in partes dividere inceperit, nunquam poterit intelligere, quâ ratione hora ex. grat. transire possit. Nam ut hora transeat, necesse erit, ejus dimidium priùs transire, & postea dimidium reliqui, & deinde dimidium, quod hujus reliqui superest; & si sic porro infinitè dimidium à reliquo subtrahas, nunquam ad finem horæ pervenire poteris. Quare multi, qui Entia rationis à realibus distinguere assueti non sunt, Durationem ex momentis componi, ausi sunt asseverare, & sic in Scyllam inciderunt cupientes vitare Charybdim. Idem enim est Durationem ex momentis componere, quàm Numerum ex solâ nullitatum additione.

Porro cum ex modo dictis satis pateat, nec Numerum, nec Mensuram, nec Tempus, quandoquidem non nisi auxilia imaginationis sunt, posse esse infinitos: Idem aliàs Numerus non esset numerus, nec Mensura mensura, nec Tempus tempus. Hinc clarè videre est, cur multi, qui hæc tria cum rebus ipsis confundebant, propterea quòd veram rerum naturam ignorabant, Infinitum actu negarunt. Sed quàm misèrè ratiocinati sint, judicent Mathematici, quibus hujus farinae Argumenta nullam moram injicere potuerunt in rebus, ab ipsis clarè, distinctèque perceptis. Nam præterquam quòd multa invenerunt, quæ nullo Numero explicari possunt;

quod

quòd satis numerorum defectum ad omnia determinandum patefacit: multa etiam habent, quæ nullo numero adæquari possunt; sed omnem, qui dari potest, numerum superant. Nec tamen concludunt, talia omnem numerum superare ex partium multitudine: sed ex eo, quòd rei natura non sine manifestâ contradictione numerum pati potest, ut ex. grat. Omnes inæqualitates spatii duobus

circulis AB, & CD, interpositi, omnesque variationes, quas materia, in eo mota, pati debeat, omnem numerum superant. Idque non concluditur, ex nimia spatii interpositi magnitudine: Nam quantumvis parvæ portionem ejus portionem capiamus, hujus tamen parvæ portionis inæqualitates omnem numerum superabunt. Neque etiam idcirco concluditur, ut in aliis contingit, quòd ejus maximum, & minimum non habeamus: utrumque enim in hoc nostro exemplo habemus, maximum nempe AB, minimum verò CD: Sed ex eo tantum concluditur, quòd natura spatii inter duos circulos, diversa centra habentes, interpositi nihil tale pati possit. Ideoque si quis omnes illas inæqualitates certo aliquo numero determinare velit, simul efficere debet, ut circulus non sit circulus.

Sic etiam, ut ad nostrum propositum revertar, si quis omnes materiæ motus, qui hucusque fuerunt, determinare volet, eos scilicet, eorumque Durationem ad certum numerum, & tempus redigendo; is certe nihil aliud conabitur, quàm Substantiam corpoream, quam non nisi existentem concipere possumus, suis Affectionibus privare, & ut naturam, quam habet, non habeat, efficere. Quæ clarè demonstrare hic possem, ut & alia multa; quæ in hæc Epistola attigi, nisi id superfluum judicarem.

Ex omnibus jam dictis clarè videre est, quædam suâ naturâ esse infinita, nec ullo modo finita concipi posse; quædam verò vi casu, cui inhaerent, quæ tamen, ubi abstractè concipiuntur, in partes possunt dividi, & ut finita spectari; quædam denique infinita, vel, si mavis, indefinita dici, propterea quòd nullo numero adæquari queant, quæ tamen majora, & minora possunt concipi; quia non sequitur, illa necessariò debere esse æqualia, quæ numero

Nnn 3

adæ-

adequare nequeunt, ut ex allato exemplo, & aliis multis factis est manifestum.

Denique causas errorum, & confusionum, quæ circa Quæstionem de Infinito ortæ sunt, breviter ob oculos posui, easque, ni fallor, ita explicui omnes, ut non putem ullam superesse circa Infinitum Quæstionem, quam hic non attigi, aut quæ ex dictis facillimè solvi non queat. Quare in his te detinere diutius, operæ pretium esse non iudico.

Verum hic obiter adhuc notari velim, quòd Peripatetici recentiores, ut quidem puto, malè intellexerunt demonstrationem Vetterum, quòd ostendere nitentur Dei existentiam. Nam, ut ipsam apud Judæum quendam Rab Ghafidaj vocatum, reperio, sic sonat. Si datur progressus causarum in infinitum, erunt omnia, quæ sunt, etiam causata: Atque nulli, quod causatum est, competit, vi suæ naturæ, necessariò existere: Ergo nihil est in naturâ ad causus essentiam pertinet necessariò existere. Sed hoc est absurdum: ergo & illud. Quare vis argumenti non in eo sita est, quod impossibile sit, dari acta Infinitum, aut progressus causarum in infinitum: Sed tantum in eo, quòd supponatur, res, quæ suâ naturâ non necessariò existunt, non determinari ad existendum à re suâ naturâ necessariò existentem.

Transire jam, quia tempus me festinare cogit, ad secundam tuam Epistolam: sed ad ea, quæ isthac continentur, comminor, cum dignatus fueris me invisere, respondere potero. Quæso itaque, si fieri potest, ut quamprimum venias; nam tempus migrandi festinanter accedit. Tantum est. Vale, meique memor vive, qui sum, &c.

EPISTOLA XXX.

Vivo Doctissimo ac Prudentissimo

PETRO BALLING

B. D. S.

Verso.

Dilecte Amice,

Postrema tua, 26. elapsi mensis, ni fallor, scripta, rectè ad manus pervenit. Non exigua me ea tristitia, ac sollicitudine affecit, licet eadem valde decreverit, ubi tuam prudentiam, & animi fortitudinem perpendo, quibus fortunæ, vel potius opinionis incommoda eo tempore, quo validissimas te oppugnant armis, contemnere nôsti. Mea tamen indies accrescit sollicitudo; & propterea per nostram ego te amicitiam oro, atque obsecro, ne multis ad me scribere tibi grave sit. Quantum omnia, quorum mentionem facis, attinet, nempe quòd infante tuo adhuc sano, & valente tales gemitus audiveris, quales eadeb quum ægrotabat, & paulò post factis concedebat: Existimarem ego, hanc verum non fuisse gemitum, sed non nisi tuam imaginationem; quia ais, quòd, quum te levabas, & ut audires, te componebas, tam clarè eos non audiveris, quàm antea, vel postea, quum in somnum relapsus fueris. Profectò hoc ostendit, eos gemitus non nisi meram fuisse imaginationem, quæ solata, & libera certos gemitus efficacius, & vividius imaginari potuit, quàm eo tempore, quo te erigebas, ut ad certum locum auditum dirigeres. Quod hic dico, alio casu, qui mihi elapsâ hieme Rhenoburgi accidit, confirmare, simulque explicare possum. Quum quodam matie, lucescente jam cœlo, ex somnio gravissimo evigilarem, & imaginem, quæ mihi in somnio occurrerat, tam vividè ob oculos verberantem, ac si res fuisset verâ, & præsertim cuiusdam nigri, & scabiosi Brasiliæ, quem nun-

numquam antea videram. Hæc imago partem maximam disparebat, quando, ut me aliâ re oblectarem, oculos in librum, vel aliud quid desigebam: quamprimum vero oculos à tali objecto rursus avertēbam, sine attentione in aliquid oculos desigendo, mihi eadem ejusdem Æthiopsis imago eadem vividitate, & per vices, apparebat, donec paulatim circa caput dispareret. Dico, idem, quod mihi in sensu meo interno visus occurrit, in tuo occurrisse auditu. Sed quoniam causâ longè diversa fuit, casus tuus, non verò meus fuit. Ex eo, quod jam narrabo, res clarè deprehendetur. Effectus imaginationis ex constitutione vel Corporis, vel Mentis oriuntur. Hoc, ut omnem evitem prolixitatem, impræsentiarum solâ experientiâ probō. Experimur febres, aliâque corporeas alterationes deliriorum causas esse, & eos, qui tenacem habent sanguinem, nihil aliud, quàm rixas, molestias, cædes, hisque similia imaginari. Videmus etiam imaginationem tantummodo ab animæ constitutione determinari; quandoquidem, ut experimur, intellectus vestigia in omnibus sequitur, & suas imagines, ac verba ex ordine, sicuti suas demonstrationes intellectus, concatenat, & invicem connectit; adeò ut ferè nihil possimus intelligere, de quo imaginatio non aliquam è vestigio formet imaginem. Hoc cum ita sit, dico, omnes imaginationis effectus, quæ à corporeis causis procedunt, nunquam rerum futurarum posse esse *omina*; quia eorundem causæ nullas res futuras involvunt. Sed verò imaginationis effectus, vel imagines, quæ originem suam ab *Mentis* constitutione ducunt, possunt alicujus rei futuræ esse *omina*; quia Mens aliquid, quod futurum est, confuse potest præsentire. Quare id adeò firmiter, & vividè potest sibi imaginari, ac si ejusmodi res esset præsens; nempe, pater (ut tui simile adducam exemplum) adeò filium suum amat, ut is, & dilectus filius quasi unus, idemque sint. Et quoniam (juxta id, quod aliâ occasione demonstravi) filii essentia affectionum, & quæ inde sequuntur, necessario in Cogitatione dari debet idea, & pater, ob unionem, quam cum filio suo habet, pars memorati filii est, etiam necessario patris anima de essentia ideali filii, & ejusdem affectionibus, & iis, quæ inde sequuntur, participare debet, ut ali-

pro-

prolixius demonstravi. Porò, quoniam patris anima idealiter de iis, quæ essentiam filii consequuntur, participat, ille (ut dixi) potest interdum aliquid ex iis, quæ ejus essentiam consequuntur, tam vividè imaginari, ac si id coram se haberet, si nimirum sequentes concurrunt conditiones. I. Si casus, qui filio in vitæ decursu accider, notabilis erit. II. Si talis erit, quem facillimè imaginari possumus. III. Si tempus, quo hic continget casus, non admodum remotum est. IV. Denique si corpus bene constitutum est, non tantum quod sanitatem spectat; sed etiam si liberum, & omnibus curis & negotiis vacuum est, quæ externæ sensus turbant. Huic rei inservire quoque potest, quòd ea cogitemus, quæ ut plurimum his similes excitant ideas. Exempli gratiâ; si, interea dum cum hoc, illo loquimur, gemitus audimus, plerumque fiet, ut, ubi de eodem homine iterum cogitamus, ii gemitus, quos auribus percipiebamus, quum cum ipso loquebamur, in memoriam sint venturi. Hæc, amice dilecte, mea de tuâ *Quæstione* est sententia. Brevissimus, fateor, fui; sed dedita operâ, ut materiam primâ quavis occasione ad me scribendi tibi suppeditarem. &c.

Voorburgi, 20 Julii 1664.

EPISTOLA XXXI.

Clarissimo Viro

B. D. S.

GUILIELMUS de BLYENBERGH.

Verso.

Mi Domine, & Amice ignote,

JAm sapiusculè tuum Tractatum, unà cum ejus Appendice, nuper in luccen editum, attentè evolvi. Magis me decebit, ut

Ooo

aliis,

aliis, quam tibi narrem summam, quam in eo reperi, soliditatem, & quam inde percepit voluptatem: id tamen reicere nequeo, quòd, quo frequentius cum attentione eum percurro, eò magis mihi placeat, & continuo aliquid observem, quòd antea non animadverteteram. Verumenimverò (ne hæc in Epistolâ Adulator videar) nolo ejus Auctorem nimium admirari: Novi, Deos omnia laboribus vendere. Ne autem te in admiratione nimis diu detineam, quis sit, & qui fiat, ut tibi ignotus tantâ ad te scribendâ libertate utatur, dicam tibi, eum esse, qui desiderio puræ, & sinceræ veritatis impulsus, in brevi hæc & fragili vitâ pedes suos in scientiâ, quantum humanum nostrum patitur ingenium, figere studet: quique nullum alium, ad indagandum veritatem, scopum sibi præfixit, quàm ipsam veritatem: quique scientiâ nec honores, nec divitias; sed meram veritatem, tranquillitatemque, tanquam veritatis effectum, sibi acquirere conatur: & qui ex omnibus veritatibus, ac scientiis, nullis magis, quam Metaphysicis, si non omnibus, saltem aliquâ earum parte se oblectat: & qui omnem suam vitæ delectationem in eo collocat, ut horas otiosas, & subcivivas in iis transigat. Verum nec quisvis adeò beatus est, nec tantum adhibet studium, quantum mihi persuadeo, te adhibuisse. & propterea quisvis eò perfectionis non pervenit, quò te jam pervenisse, ex opere tuo perspicio. Verbo ut absolvam, is ipse est, quem familiaritè cognoscere tibi licebit, si cum tibi tantopere devincere placeat, ut aperiis, & quasi perfores hærentes ejus cogitationes.

Sed ad Tractatum tuum redeo. Quemadmodum inibi multa inveni, quæ summopere palato ardebant, ita etiam quædam obtulerunt sese, concòctu difficilia, quæque mihi tibi ignoto ita obijcere haud æquum foret, eoque magis, quòd grata, nec ne hæc sint futura, me lateat: & hæc est causa, cur hæc præmittam, & rogem, an liceat, si his vespèris Hiernalibus tempus superfuert, tibi que placuerit, ad meas difficultates, quæ mihi in libro tuo adhuc resitant, respondere, nonnullas earum transmittere; hæc tamen lege, & obsecratione, ne ego rei magis necessariæ, tibi que magis acceptæ impedimento sim: quoniam nihil inrensus, juxta promissa in libro tuo facta, quàm latiore opinionum tua-

rum

rum explicationem, ac editionem desidero. Ipsè id, quòd tandem calamo, & chartæ credo, coram salute impertitâ, præstitissem; quia verò primò tuum hospitium mihi ignotum erat, dein morbus contagiosus, & denique munus meum impediabant, hoc ipsum in aliud, ac aliud tempus dilatum est.

Ne verò hæc epistola planè sit vacua, & quia simul spe ducor, non tibi fore ingratum, unicum tantum tibi proponam: nempe, te passim tam in Principiis, quàm in Cogitatis Metaphysicis statuere, sive ut propriam sententiam, sive ut Cartesium, cujus Philosophiam docebas, explicares, creare, & conservare unum & idem esse, (quod per se adeò clarum est iis, qui eò suis cogitationes direxerunt, ut etiam prima fit notio) & Deum non modo Substantias; sed etiam motum in Substantiis creasse, hoc est, Deum non solum Substantias in statu suo continuâ creatione; verùm etiam earundem motum, ac conatum conservare. Deus, verbi causâ, non tantum efficit, ut anima, immediatâ Dei voluntate, atque operatione (perinde est, quomodo id nomines) diutius existat, inque suo perseveret statu; verùm etiam causa est, ut tali modo sese ad animæ motum habeat: hoc est, quemadmodum continua Dei creatio efficit, ut res diutius existant, ita quoque conatus, vel rerum motus per eandem causam fit in rebus; quandoquidem extra Deum nulla motus datur causa. Sequitur igitur, Deum non tantum causam esse Substantiæ Mentis, sed etiam cujuscumque conatus, vel motus Mentis, quem voluntatem nuncupamus, veluti passim statuis: ex qua assertionè etiam necessariò sequi videtur, vel nil mali in motu, sive mentis voluntate esse, vel Deum ipsum illud malum immediatè operari. Nam ea quoque, quæ mala appellamus, per animam, & consequenter per ejusmodi immediatum influxum, & Dei concursum fiunt. Exempli gratiâ, Anima Adami vult edere de fructu prohibito, efficitur ergo, juxta superius tradita; non tantum ut illa Adami voluntas per Dei influxum velit, sed etiam, quemadmodum statim ostendetur, ut tali modo velit; adeò ut ille Adami prohibitus actus, quatenus Deus non modò voluntatem ejus movebat, sed & quatenus eam tali modo movebat, vel in se non fit malus, vel ut Deus ipse illud operari videatur, quòd nos malum vocamus.

O O O 2

Nec

Nec aut tu aut D. Cartesius hunc nodum solvere videris, dicendo malum esse *Non Ens*, cum quo Deus non concurrit: unde enim voluntas edendi, aut voluntas Diabolorum ad superbiam procedebat? Nam quoniam voluntas (ut rectè animadvertis) non sit diversum quid ab ipsâ Mente; sed sit hic, aut ille motus, vel Mentis conatus, tam ad hanc, quam ad illam motionem concursu Deici opus erit; jam verò Dei concursus, ut ex scriptis tuis intelligo, nihil aliud est, quam rem per suam voluntatem hoc, vel illo pacto determinare: sequitur, ergo Deum æquè cum malâ voluntate, quatenus mala est, ac cum bonâ, quatenus bona est, concurrere, hoc est, eam determinare. Nam voluntas Dei, quæ causâ absoluta est omnium, quæ existunt tam in substantiâ, quam in conatu, videtur etiam primâ causâ esse malæ voluntatis, quatenus mala est. Deinde nulla in nobis sit voluntatis determinatio, quin Deus eam ab æterno sciverit; alioquin, si nesciverit, in Deo imperfectionem statuimus; sed quâ Deus illam aliter sciverit, quam ex suis Decretis? Sunt igitur ejus Decreta nostrarum determinationum causâ; & itâ rursus sequi videtur, malam voluntatem vel non esse malum quid, vel Deum illius mali causam esse immediatam, & id operari. Neque hic Distinctio Theologorum de differentiâ inter actum, & malum actui adhærens locum habere potest: nam Deus cum actum, tum modum actûs decrevit, hoc est, Deus non solummodo decrevit, ut Adamus ederet, verum etiam ut necessariò contra mandatam ederet. Adeò ut iterum sequi videatur, vel *is* edere Adami adversus præceptum non esse malum, vel Deum ipsum illud operari.

Hæc sunt, Vir Clarissimè, quæ in præsentia in Tractatu tuo percipere nequeo: extrema namque utrinque statuere durum est. Tale autem responsum à perspicaci tuo iudicio & industria, quod mihi faciat satis, expecto, & spero me sequentibus meis ostensurum, quantum tibi propterea debeam. Certò tibi, Vir Clar. persuadeas, me hæc nullâ aliâ de causâ, quam studio veritatis querere: liber sum, nulli adstrictus professioni, honestis mercaturis me alo, & tempus, quod mihi reliquum est, hæc rebus impendo. Submissè quoque rogo, ut meæ difficultates tibi non sint ingrætæ; si ad hæc

hæc

hæc respondere animus est, id quod ardentissimè cupio, scribe ad, &c.

GUIL DE BLYENBERGH.

Dordraci 11. Decemb. 1664.

EPISTOLA XXXII

Viro Doctissimo, ac Prudentissimo

GUILIELMO de BLYENBERGH

B. D. S.

Responsio ad Præcedentem.

Verbo.

Amice Ignote,

E Pistolam tuam 12. Decembris datam, & in aliâ inclusam, scriptâ 24. ejusdem mensis, 26. Schiedami demum accepi; unde intensus tuum veritatis amorem, eamque solummodo omnium studiorum tuorum scopum esse, intelligebam: quod me, qui etiam in nihil aliud animum intendo, ut concluderem coëgit, non tantum tuam petitionem, nempe ut ad tuas, quas jam mittis, & impostero mittes Quæstiones, pro viribus mei intellectûs responderem, plenè concedere; verum omnia quoque pro meâ parte conferre, quæ ulteriori notitiæ, sinceræque amicitia infervire queunt. Quantum enim ad me attinet: Nullas ex omnibus rebus, quæ in potestate meâ non sunt, pluris facio, quam cum Viris veritatem sincerè amantibus foedus inire amicitia; quia credo, nos nihil omninò in mundo, quod nostræ potestatis non est, tranquillius, quam istiusmodi homines, posse amare; quoniam tam impossibile est amorem dissolvere, quem ita erga invicem habent, eò

quod amore, quem unusquisque erga veritatis cognitionem habet, fundatus est, quam ipsam veritatem semel perceptam non amplecti. Est insuper summus, ac gratissimus, quæ in rebus, quæ nostri arbitrii non sunt, dari potest; quandoquidem nulla res, præter veritatem, diversos sensus, & animos penitus unire valet. Taceo maximas utilitates, quæ inde fluunt, ut rebus, quæ procul dubio ipse nōssi, diutius te non detineam, quod tamen huc usque feci, quò eo melius ostenderem, quam gratum mihi, & imperium futurum sit, occasionem nancisci ad meum tibi officium præstandum.

Ut autem præsentem captem, propius accedam, & ad Quæstionem tuam respondebo, quæ in eo vertitur cardine, nimirum; Quòd clarè videatur sequi, tam ex Dei Providentiâ, quæ ab ejus Voluntate non differt, quam ex Dei Concurſu, rerumque Creatione continuâ, vel nulla dari peccata, nullumve malum, vel Deum ea peccata, atque illud malum efficere. Verùm non explicas, quid per malum intelligis, & quantum ex exemplo de determinatâ voluntate Adami perspiciere licet, videris per malum intelligere ipsam voluntatem, quatenus tali modo determinata conciperetur, vel quatenus Dei mandato repugnaret, & propterea ais, magnam esse absurditatem (ut & ego, si se ita res haberet) alterutrum horum statuere, nempe, Deum ipsum res, quæ contra suam voluntatem sunt, operari, vel eas bonas fore, licet voluntati Dei repugnent. Quoad me, non possum concedere peccata, & malum quid positivum esse, multò minus, aliquid esse, aut fieri contra Dei voluntatem. Econtrâ dico, non solum peccata non esse quid positivum; verùm etiam affirmo, nos non nisi improprie, vel humano more loquendo dicere posse, nos erga Deum peccare, ut cum dicitur, homines Deum offendere.

Nam, primùm quod spectat, novimus quicquid est, in se consideratum sine respectu ad aliud quid, perfectionem includere, quæ sese eo usque in quacunque re extendit, quò se extendit ipsa rei essentia: nam essentia etiam nihil aliud est. Sumo, exempli gratiâ, consilium, sive determinatam Adami voluntatem ad edendum de fructu prohibito: hoc consilium, sive illa determi-

nata

nata voluntas in se solâ consideratâ tantum perfectionis includit, quantum realitatis exprimit; & hoc inde intelligi potest, nempe, quòd in rebus nullam imperfectionem possimus concipere, nisi ad alias res attendamus, quæ plus habent realitatis; & propterea in Adami decreto, quando illud in se consideramus, nec cum aliis perfectioribus, perfectioremve statum ostendentibus, comparamus, nullam poterimus invenire imperfectionem; imò cum infinitis aliis comparare respectu illius longè perfectioribus, uti lapidibus, truncis, &c. licet. Et hoc quivis reverâ quoque concedit: nam quilibet res, quas in hominibus detestatur, cumque aversione contemplantur, in animalibus cum admiratione inuetur, uti apum bella, atque columbarum zelotypiam, &c. quæ in hominibus sperantur, & nihilominus ob ea animalia perfectiora judicamus. Hæc cum ita sint, clarè sequitur, peccata, quandoquidem ea nil nisi imperfectionem indicant, non posse in aliquo consistere, quod realitatem exprimit, sicuti Adami decreto, ejusque executione.

Præterea, neque dicere valemus, Adami voluntatem cum Legge Dei pugnare, ac ideo illam esse malam, quia Deo displiceret: nam, præterquam quòd magnam in Deo poneret imperfectionem, si quicquam contra ejus Voluntatem fieret, siquæ quid desideraret, cujus compos non fieret, ejusque natura tali modo determinata esset, ut, quemadmodum creaturæ, cum his Sympathiam, cum illis Antipathiam haberet; etiam omninò cum voluntate Divinæ naturæ pugnaret, quia enim illa ab ejus intellectu non discrepat, impossibile æque est, aliquid fieri contra ejus Voluntatem, ac contra ejus Intellectum, hoc est, id, quod contra ejus Voluntatem fieret, talis deberet esse naturæ, ut ejus etiam intellectui repugnaret, ut Quadratum Rotundum. Quandoquidem ergo voluntas, decretumve Adami, in se spectatum, nec malum, nec quoque proprie loquendo contra Dei Voluntatem erat; sequitur Deum ejus causam posse, immò, juxta eam rationem, quem animadvertis, debere esse; non verò quatenus malum erat: nam malum, quod in eo erat, non erat aliud, quam privationis status, quem propter illud opus Adamus amittere debebat, & certum est,

Pri-

Privationem non esse quid positivum, eamque respectu nostri, non vero Dei intellectus ita nominari. Hoc autem hinc oritur, quia cuncta ejusdem generis singularia, ea omnia, verbi gratia, quæ externam hominum figuram habent, unâ eademque Definitione exprimumus, & idcirco judicamus, ea omnia æquè apta esse ad summam perfectionem, quam ex ejusmodi Definitione deducere possumus; quando autem unum invenimus, cujus opera cum istâ pugnant perfectione, tunc id eâ privatum esse judicamus, & à sua naturâ aberrare, quod haud faceremus, si id ad ejusmodi definitionem non retulissetus, talemque ei naturam affinxissetus. Quoniam verò Deus res nec abstractè novit, nec id genus generales format definitiones, nec plus realitatis rebus competit, quam iis Divinus intellectus, & potentia immisit, & reverâ tribuit, manifestò sequitur, privationem istam solummodo respectu nostri intellectus, non vero respectu Dei dici posse.

Hæc, mihi ut videtur, Quæstio penitus soluta est. Ut verò viam magis planam reddam, omnemque scrupulum evellam, necesse habeo, ad has duas sequentes Quæstiones respondere, nempe primò, quare S. Scriptura dicat Deam flagitare, ut se improbi convertant, & etiam quare Adamo prohibuerit ex arbore non edere, cum tamen contrarij conclusisset. Secundò, quòd ex dictis meis sequi videatur, improbos superbiâ, avaritiâ, desperatione, &c. æquè Deum colere, ac probos generositate, patientiâ, amore, &c. propterea quòd Dei voluntatem exsequuntur.

Ad primum ut respondeam, dico Scripturam, quia plebi præcipue convenit, & inservit, continuò humano more loqui: plebs etenim rebus sublimibus percipiendis inepta est; & hæc est ratio, cur mihi persuadeam ea omnia, quæ Deus Prophetis revelavit ad salutem esse necessariâ, legum modo scribi; & hoc pacto integras Parabolas Propheta finxerunt, nempe primò Deum, quia salutis, & perditionis media revelarat, quorumque erat causa, instar Regis, ac Legislatoris adumbrârunt; media, quæ nil nisi causæ sunt, Leges appellârunt, & ad modum Legum conscripserunt; salutem, perditionemque, quæ nil nisi effectus sunt, qui necessario

ex

ex illis medijs fluunt, tanquam præmium, & pœnam proposuerunt, atque juxta hanc Parabolam magis, quam juxta veritatem omnia sua verba ordinârunt, Deumque ad instar hominis passim expresserunt, modo iratum, modo misericordem, jam futura desiderantem, jam zelo, & suspitione captum, quin ab ipso Diabolo deceptum; adeo ut Philosophi, & simul omnes, qui sunt supra Legem, hoc est, qui Virtutem, non ut Legem; sed ex amore, quia præstantissima est, sequuntur, ejusmodi verbis non debeant offendi.

Edictum ergo Adamo factum in hoc solummodo consistebat, nempe quòd Deus Adamo revelavit, non edere ex illâ arbore mortem operari, quemadmodum & nobis per naturalem intellectum revelat, veneam esse mortiferum. Si verò roges, in quem finem hoc ei revelaret? responsum do, ut eum tantò scientiâ perfectiorem redderet. Deum ergo interrogare, quamobrem ipsi perfectiorem non dederit voluntatem, est æquè absurdum, ac interrogare, cur circulo omnes globi proprietates non fuerit largitus, uti ex suprâ dictis perspicue sequitur, & ego Scholio Prop. 15. Partis primæ Princip. Cartes. more Geometrico demonstrat. demonstravi.

Secundam difficultatem quod attinet, verum quidem est, impios Dei voluntatem suo modo exprimere; ideo tamen cum probis nullatenus sunt comparandi: quò enim Res aliqua plus perfectionis habet, eò etiam magis de Deitate participat, Deique perfectionem exprimit magis. Quum ergo probi inestimabiliter plus perfectionis, quam improbi habeant, virtus eorum cum improborum virtute comparari nequit, eò quòd improbi amore Divino, qui ex Dei proliut cognoscitur, & quo solo nos pro humano nostro intellectu Dei servi dicimur, carent. Imò, quia Deum non cognoscunt, non sunt nisi instrumentum in manu Artificis, quòd inscium servit, & serviendo consumitur; probi contra conscii servant, & serviendo perfectiores evadunt.

EPISTOLA XXXIII.

Clarissimo Viro

B. D. S.

GUILIELMUS de BLYENBERGH.

Responsio ad præcedentem.

Versio.

Mi Domine, & Charissime Amice,

Ubi tua mihi primùm tradebatur epistola, eaq̃e à me cursim evolvebatur, non tantùm statim respondere, sed & multa refutare animus erat. Verùm quò eam magis solvebam, eò minorem objectionum materiam inveniebam, & quantum desiderium legendi me ceperat, tantam legendo percepi voluptatem. Antequam verò ad postulatam accedam, ut nimirum quasdam difficultates solveres, imprimis sciendum est; me duas Generales habere Regulas, juxta quas semper studeo philosophari, prior Regula est clara, & distinctus mei intellectus conceptus, posterior est Verbum Dei revelatum, vel Dei voluntas. Juxta priorem amator veritatis, juxta utramque verò Christianus ut sim Philosophus conor; & si quando post longum accideret examen, ut naturalis mea cognitio vel videretur cum hoc Verbo pugnare, vel minùs benè cum eo convenire, tantum hoc Verbum apud me habet auctoritatis, ut conceptus, quos claros esse mihi imaginor, mihi sint potius suspecti, quam ut eos supra & contra illam veritatem, quam in illo libro mihi præscriptam puto, collocarem. Et quid mirum? nam constantè credere volo, illud Verbum esse Dei Verbum, hoc est, id provenisse à summo, & perfectissimo Deo, qui plures perfectiones includit, quam ego capere possum; & fortè de seipso, suisque operibus plures voluit perfectiones prædicare, quam ego finito meo intellectu hodiè, hodie inquam, percipere queo: fieri enim

enim potest, ut memet operibus meis majoribus perfectionibus privarim; & idèò, si fortè eà præditus essem perfectione, quã actionibus proptis privatus sum, percipere possem omne id, quod in eo Verbo nobis proponitur, & docetur, cum fanissimis meæ Mentis conceptibus congruere; verùm quia mihi ipsi suspectus sum, annon continuò errore memet meliore privaverim conditione, & ut statuis, Princ. Part. 1. Prop. 15. nostra cognitione, licet clarissima, adhuc imperfectionem includat; potius, etiam sine ratione, ad illud Verbum inclino, hoc nifus fundamento, quòd à perfectissimo prodiit, (hoc quippe jam præsuppono, quia ejus probatio hic non haberet locum, vel nimis longa foret) & propterea à me credi debet. Si jam solo ductu Regulæ meæ primæ, exclusâ secundâ, quasi eam non haberem, aut ea non extaret, de tuâ Epistolâ judicarem, multa mihi essent concedenda, ut & concedo, subtilisq̃e conceptus tui essent suscipiendi; secundâ verò Regula longius à te me dissentire cogit. Verùm pro Epistolæ modo ductu & hujus & illius regulæ aliquantò latius eos examina-
babo.

Primò, juxta primò positam Regulam, rogaveram, quia, secundum tuam positionem, creare, & conservare unum, idemque erant, & quia Deus non tantum res; sed motus quoque, & rerum modos in statu suo perseverare faciebat, hoc est, cum iis concurrere; annon videretur sequi, *nullum esse malum*, aut, *ipsum Deum malum operari*; hæc nixus regulâ, quod nihil contra Dei voluntatem potest fieri, alioquin involveret imperfectionem, aut res, quas Deus operatur, (quibus etiam res, quas malas dicimus, comprehensæ videntur) etiam deberent malæ esse. Verùm quia & hoc contradictionem includit, & quocunque eam verterem modo, me à contradictione statuendâ liberare non possem, propterea me ad te recipiebam, utpote optimum tuorum conceptuum interpretem. In responsione dicis, te persistere in primâ sententiâ, nempe nihil contra Dei voluntatem vel fieri, vel posse fieri: Verùm quum huic difficultati respondendum esset, annon igitur Deus nullum faciat malum, *negas peccatum quid positivum esse, addisq̃e, non nisi valde improprie dici posse nos in Deum, peccare*; & Appendicis

Parte I. Cap. 6. dicit, *Malum absolutum nullum dari, ut per se est manifestum: Nam quicquid existit, in se consideratum, sine respectu ad aliud quid, perfectionem includit, qua sese semper eo usque in quacunque re extendit, quò se extendit ipsa rei essentia, & propria evidenter sequitur, peccata, quia ea nihil nisi imperfectionem denotant, non posse in aliquo, quod essentiam exprimit, consistere.* Si peccatum, malum, error, vel quocunque id appelles nomine, nihil aliud est, quam perfectionem statum amittere, ad eo privari, utique sequi videtur, vò existere non quidem malum, aut imperfectionem esse; sed aliquod malum in re existente posse oriri. Nam perfectum per aequè perfectam actionem perfectione statu non privabitur; sed quidem per id, quòd ad aliquod imperfectum, quia concessis nobis viribus abutimur, inclinamus. Hoc videris non malum; sed bonum minus appellare, quia rei in se considerata perfectionem includunt: deinde, quia rebus, ut ait, non plus essentia competit, quam divinus intellectus, & potentia eù tribuit, & reverà conferi; & propria non plus etiam existentia in actionibus suis ostendere, quam essentia accipere, possunt. Nam si nec plures, nec pauciores possum edere operationes, quam quantum essentia accepi, nulla perfectioris status privatio fingi potest: si enim nihil contra Dei voluntatem fit, & si solummodo tantum fit, quantum essentia collatum est, quò vià malum, quod melioris conditionis privationem nuncupas, excogitari potest? Quomodo quis per statutum adeò, & dependens opus perfectiorem statum amittere potis est? Adeo ut mihi persuadeam, Virum Clarissimum alterutrum debere statueri, vel aliquod esse malum, vel si minus, nullam esse posse melioris status privationem: Nam nullum esse malum, & meliori conditione orbari contradictorium mihi videtur.

At dices, per perfectioris status privationem ad minus quidem bonum; sed non ad absolutum malum recidimus; sed (Append. Part. 1. Cap. 3.) me doctissimi, non esse de verbis litigandum. Quare, an id absolutum, nec ne dicendum sit, jam non disputo; sed solum, annon à meliori in pejorem statum delabi apud nos jure pejor status, aut status malus dicatur, & dici debeat. At regeres, malus ille

ille status multum adhuc boni continet; ego verò interrogo, an non ille homo, qui per imprudentiam suam in causâ fuit, quòd perfectiore statu orbatus est, & per consequens nunc minor est, quam antea fuit, malus vocari queat.

Ut autem antecedens ratiocinium, quia nonnulla circa id supersunt tibi difficultates, declines, affirmas malum quidem esse, & in Adamo fuisse, verum id non esse positivum quid, & respectu nostri, non autem Dei intellectus: tale dicit, nostri, ut respectu Privationem, (sed tantum quatenus eo optimâ libertate, quæ ad nostram naturam spectat, & in nostrâ potestate est, nosmet ipsos privamus) Dei vero respectu Negationem esse. Hic autem examinemus, an illud, quod malum vocas, siquidem duntaxat nostri respectu malum foret, malum non esset; deinde an malum, ut tu vis, acceptum, Dei respectu tantum Negatio dici debeat.

Ad primum supra aliquo modo viderè respondiisse: & quamvis concederem, minus alio ente perfectum esse in me nullum ponere posse malum, eò quòd meliorem statum à creatore flagitare nequeo, & tantum efficere, ut meus status gradibus differat; non tamen ideò potero concedere, & fateri, si jam imperfectior sum, quam ante fui, eamque imperfectionem meâ culpâ mihi creavi, me cætenus tantò pejorem esse; si, inquam, ne ipsum, antequam in imperfectionem unquam incideram, considero, & me cum aliis tunc majore, quam ego præditus perfectione, comparo, minor illa perfectio non malum; sed secundum gradus minus bonum erit: Si verò me ipsum, postquam perfectione statu excidi, eoque propria orbatus imprudentiâ, cum primâ meâ formâ, quæ ex manu mei Creatoris prodii, & perfectior eram, comparo, me esse deteriorem, quam antea judicare debeo: nam non creator; sed ego me ipsum eò redlegi; vires enim mihi me ab errore præservandi, uti & tu fateris, suppetebant.

Quod secundum spectat, nempe an malum, quod statui consistere in melioris status privatione, quem non tantum Adamus; sed & nos omnes subitâ, & inordinatâ nimis actione amissimus, an illud, inquam, respectu Dei mera sit Negatio. Ut hoc verò sanâ mente examinemus, videndum nobis est, quomodo hominem

constitutas & à Deo ante omnem errorem dependentem facias, & quomodo post errorem eundem hominem constitutas. Ante errorem cum describis, quod non plus ipsi essentia competit, quam quantum ei Divinus intellectus, & potentia tribuit, & reverà confert, hoc est, (nisi à mente tuâ aberrem) quod homo nec plus, nec minus perfectionis potest habere, quam quantum essentia Deus in ipso possit: hoc vero est hominem tali modo à Deo dependentem facere, quemadmodum elementa, lapides, herbas, &c. Si autem hæc tua sit sententia, quid sibi velint verba Princip. P. 1. Prop. 15. non percipio. *Cum autem voluntas, inquis, libera sit ad se determinandum: sequitur nos potestatem habere facultatem assentiendi intra limites intellectus consentiendi, ac proinde efficiendi, ne in errorem incidamus.* Annon videtur contradictio, voluntatem tam liberam, ut se ab errore possit præservare, & unâ à Deo dependentem facere, ut nec plus, nec minus perfectionis queat proferre, quam quantum essentia Deus ipsi dedit? Ad secundum, nempe quomodo hominem constituis post errorem, & qui, hominem subitâ nimis actione, nimirum voluntatem non continendo intra intellectus limites, seipsum perfectione conditione privare: verum mihi videtur, tibi & hic, & in Principiis utraque hujus Privationis extrema propius fuisse explicanda, quid ante privationem possideret, quidque post amissionem perfecti istius status (ut eum appellas) sibi servare. Dicitur quidem quid perdidimus; sed non quid retinuerimus Princ. Part. 1. Prop. 15. *Tota igitur imperfectio erroris in solâ optima libertatis privatione consistet, quâ error vocatur.* Examinemus utrumque hoc ea ratione, quâ à te statuitur. Status non solum tam diversos cogitandi modos in nobis dari, quorum alios volendi, aliosque intelligendi nuncupamus; sed etiam inter eos talem esse ordinem, ut res non debeamus velle, antequam eas clarè intelligamus; affirmas etiam, quod, si voluntatem nostram intra limites intellectus continemus, nunquam errabimus, & quod denique in nostrâ potestate est voluntatem intra limites intellectus continere. Cum hæc serîo mente agito, alterutrum ut verum sit, necessum est; vel omne id, quod ponitur, est fictum, vel Deus eundem ordinem nobis imprelit. Si imprelit, an-

non

non absurdum esset affirmare id sine fine factum esse, Deumque, ut ullum ordinem observemus, & sequamur, non exigere: nam illud in Deo contradictionem poneret. Et si ordinem in nobis positum debemus observare, quomodo adeo à Deo dependentes possumus & esse, & manere: si enim nemo nec plus, nec minus perfectionis habet, quam quantum essentia accipit, & si hæc vis ex effectibus debeat cognosci, ille, qui voluntatem suam ultra limites intellectus extendit, non tantum virium à Deo accipit, alioquin eas in effectum deduceret; & per consequens is, qui errat, perfectionem non errandi à Deo non accipit, aliàs nunquam erraret. Nam secundum te tantum essentia daturum est, quantum perfectionis efficitur. Deinde si Deus nobis tantum essentia tribuit, ut eum observare queamus ordinem, ut tu nos cum posse servare affirmas, & si tantum perfectionis producimus, quantum essentia facti sumus, qui fit, ut eum transgrediamur, qui, ut eum possumus transgredi ordinem, utque voluntatem non semper intra limites intellectus continemus. Tertio, si à Deo tantopere dependeo, ut supra te statuerè ostendi, ut nec intra, nec extra limites intellectus voluntatem continere possim, nisi mihi Deus in antecessum tantum dederit essentia, & suâ voluntate prius alterutrum determinaverit: quomodo ergo mihi, si hoc penitus consideremus, voluntatis libertas usu venire potest. Nomen in Deo contradictionem ponere videtur, nobis præscribere ordinem nostram voluntatem intra limites nostri intellectus continendi, & non præbere tantum essentia, vel perfectionem, ut eum observemus; & si, juxta tuam sententiam, tantum perfectionis nobis concessit, nunquam profecto errare possemus: quantum enim essentia possidemus, tantum perfectionis producere oportet: semperque concessas vires in nostris operationibus ostendere: semperque concessas sunt argumentum, nos ejusmodi potentiam à Deo ita dependentem (ut status) non possidere; adeo ut alterutrum verum esse debeat, vel nos non adeo à Deo dependere, vel nos in nobis potentiam non errandi non habere; at potentiam errandi habemus, prout status. Ergo à Deo non adeo dependemus.

Ex dictis jam clarè patere videtur, impossibile esse, ut malum.

aut

aut meliori statu privari respectu Dei esset Negatio. Quid enim significat privari, aut perfectiorem statum amittere? nonne est à majori ad minorem perfectionem, & per consequens à majori ad minorem essentiam transire; & à Deo in certâ mensurâ perfectionis, & essentia collocari? nonne est velle, nos alium, præter sui perfectam notitiam, non posse acquirere statum, nisi aliter decrevisset, ac voluisset? Fieriæ potest, ut illa creatura ab omni officio, & summè perfectò Ente producta, quod voluit, ut talem essentia statum retineret, imò, cum quâ Deus, ut eam in eo statu retineret, continuò concurrat; ut, inquam, inessentiâ declinaret, hoc est, in perfectione præter Dei notitiam minor fieret? Hæc res absurditatem involvere videtur. Annon absurdum est dicere, Adamum perfectiorem amisisse conditionem, & consequenter ineptum fuisse ad eum ordinem, quem Deus in animâ ejus posuerat, Deumque nullam habere notitiam, qualis, quantaque perfectionis Adamus jacturam fecerat? Potestne comprehendi, Deum Ens ali-quod constitutere itâ dependens, ut non nisi ejusmodi opus produceret, & tum propter illud opus perfectiorem perderet statum: (præterquam quod ejus absoluta esset causa) & tamen nullam ejus haberet notitiam? Concedo inter actum, & malum actui adhærens dari discrimen; sed verò *Malum respectu Dei esse Negationem* superat meum captum. Deum actum scire, eundem determinare, & cum eo concurrere, & tamen malum, quod in illo actu est, ejusque exitum non cognoscere, mihi in Deo impossibile videtur. Adverte mecum, Deum in actu meo progredi cum uxore meâ concurrere: est enim positivum quid, & per consequens clarâ ejus habet Deus scientiam; veram quatenus eo actu abutor, & cum alterius uxore contra datam fidem, & jurjurandum meum rem habeo, illum actum malum comitarur. Quid jam hic respectu Dei esset Negativum? non quod actum progrediendi faciam: quatenus etenim is positivus est, cum eodem Deus concurrat. Debet ergo illud malum, quod illum actum comitarur, tantummodo esse, quod ego contra proprium fœdus, vel Dei mandatum cum alienâ congredior, cum quâ non licet. Jam verò, potestne capi, Deum nostras scire actiões, cum is concurrere, & tamen ignorare, quâ-cum

cum illam actionem producimus, eò magis quòd Deus etiam cum illius fœminæ actione, cum quâ rem habebam, concurrat? Id de Deo sentire durum videtur. Attende occidenti actum; quatenus est actus positivus, cum eo Deus concurrat; sed verò illius actionis effectum, nempe alicujus Entis destructionem, & Dei creature dissolutionem anne ignoraret? quasi proprium opus Deo foret incognitum. (Metuo ne mentem tuam bene percipiam: Conceptus quippe tui, quàm ut tam fœdum committas errorem, perpericacioris sunt) Fortasse instabis, eos actūs, prout eos pono, merè esse bonos, & nullum eos comitari malum; sed tum, quid malum nuncupes, capere nequeo, quod perfectioris conditionis privationem sequitur; & tum Mundus in æternâ, & perpetuâ poneretur confusione, nosque bestiis similes redderemur. Vide quæso, quam utilitatem ea sententia mundo conferret.

Vulgarem hominis descriptionem rejicis, & unicuique homini tantum tribuis perfectionis, quantum Deus ipsi, ut operetur, largitus est. Sed eâ ratione mihi videris statueri impios Deum æquè, ac pios, suis operibus colere: Quare? quia utrique perfectiora nequeant producere opera, quàm quantum utriusque essentia datum est, & suis demonstrant effectibus. Nec mihi Quæstioni satisfacere in secundâ responsione videris, dicendo, *Quò res aliqua plus perfectionis habet, eò etiam magis de Deitate participat, Deique perfectionem exprimit magis.* Quam ergo probè maximè malè plus perfectionis, quàm improbi habent, virtus eorum cum improborum virtute comparari nequit. Improbi, quia Deum non cognoscunt, non sunt nisi instrumentum in manu artistæ, quod inscium servit & serviendo consumitur: Probi contra consuevi servit, & serviendo perfectiores evadunt. In utrisque tamen hoc verum est, eos amplius non posse operari: quanto etenim plus perfectionis hic præ illo est, tanto plus essentia unus præ alio acceptit. Annon igitur exiguâ suâ perfectione impii æque, ac pii, quod colunt? Nam, secundum tuam sententiam, nihil amplius ab impiis Deus flagitat, alioquin plus essentia in eos contulisset; sed verò plus essentia non dedit, uti ex effectibus liquet. Ergo amplius ab eis non petit. Et si quando unusquisque in specie, nec plus, nec minus, quàm Deus

vult, facit, cur is, qui parum operatur, sed tamen tantum, quantum Deus ab ipso exigit, Deo æquè, ac probus, non esset acceptus? Insuper, quemadmodum per malum, quod actum comitatur, nostrâ imprudentiâ, ex tuâ sententiâ, perfectionem perdimus statum, itâ & hic videris statuerè, quòd, continendo voluntatem intra limites intellectûs, non tantum adeo perfecti manemus, ac sumus; sed quod præterea ferviendo perfectiores evadimus; quod contradictionem involvere mihi persuadeo, si modò tantopere à Deo dependemus, ut nec plus, nec minus perfectionis queamus efficere, quàm quantum essentiz accepimus, hoc est, quàm Deus voluit, ut tunc per imprudentiam peiores, aut per prudentiam meliores fiamus. Adeo ut nihil aliud statuerè videris, quàm, si homo talis sit, ac eum describis, impios suis operibus, æquè, ac pios suis, Deum colere, & hac ratione itâ, ut elementa, herbæ, lapides &c. à Deo dependentes reddimur. Cui rei igitur inserviet noster intellectûs? cui voluntatem intra limites intellectûs continendi potestas? quâ de causâ ordo ille nobis infixus est? Et vide, quæ ab aliâ parte, quâ re nos privemus, nempe anxii, & seriâ meditatione ad nos ipsos secundum regulam perfectionis Dei, & ordinem nobis impressum perfectos reddendum: nosmet precatione, & ad Deum suspiriis, quibus tam sæpe extraordinariam confortationem accepisse percipimus, orbamus: nosmet totâ Religione, ac omni illâ spe, & acquiescentiâ, quam ex precibus, & Religione speramus, orbamus. Enimverò, si nullam mali habet Deus cognitionem, multò minùs credibile est, eum malum puniaturum. Quænam ergo superant rationes, quòd minùs facinora quævis (si modò judicem effugio) avidè perpetrem? cur non detestandis mediis divitiis mihi acquiro? cur absque discrimine, &, quòd caro nos trahit, id, quòd lubet, non perpetro? Dices, quia virtus propter se est amanda. Qui verò virtutem amare possum? mihi tantum essentiz, ac perfectionis non est tributum; & si tantum acquiescentiz, & ex hoc & ex illo habere licet, cur mihi vim, ut voluntatem intra limites intellectûs contineam, infero? cur id non facio, quòd me affectus trahunt? cur non hominem, qui mihi alicubi obest, clam occido? &c. Ecce quam cunctis impiis, & impie-

tati

tati demus occasionem? nos truncis, omnesque nostras actiones moribus horologiorum similes reddimus.

Ex dictis valde durum mihi videtur, quòd improprie tantum in Deum peccare possimus dici: cui enim rei data nobis voluntatem intra limites intellectûs continendi potentia inservit, si, ubi eam transgredimur, contra eum peccamus ordinem? Rege res fortè, id non esse peccatum in Deum; sed in nos ipsos: nam si proprie erga Deum peccare diceremur, etiam dicendum esset, aliquid contra Dei voluntatem fieri; quòd juxta te est impossibile: Ergo etiam peccatum. Interim alterutrum verum sit necesse est, Deum vel velle, vel nolle. Si vult, quomodo nostri respectu malum esse potest? Si non vult, id, ex tuâ opinione, non fieret. Quamvis autem hoc aliquam, ut tua fert sententia, involveret absurditatem, prædictas tamen absurditates admittere periculosissimum videtur. Quis novit, si anxie inquirerem, annon remedium posset inveniri his aliquo modo conciliandis.

Atque sic tuæ epistolæ examen juxta Regulam meam primam generalem finiam: antequam verò ad examen juxta secundam Regulam accedam, duo adhuc proponam, quæ epistolam tuam spectant, quæque scripsisti Princ. Part. 1. Prop. 15. Prius est, quòd affirmas, nos potestatem volendi, & judicandi intra limites intellectûs retinere posse: quòd absolute concedere nequeo. Nam hoc si foret verum, certè ex innumerabilibus vel unis reperiretur homo, qui se eâ præditum potestate ostenderet: etiam quisvis apud se experiri potest, se quantas etiam impendat vires, eum scopum attingere non posse. Et si quis de hoc negotio dubitat, seipsum examinet, quoties invito intellectu passiones rationem suam vincant, etiam tum quum summis obnitiatur viribus. Ad dices, quòd hoc minùs præstamus, non est, quia nobis impossibile est; sed quia sufficientem non adhibemus diligentiam; regero, quòd, si hoc possibile esset, saltem ex tot millibus vel unis inveniretur; sed ne unus omnium hominum existit, vel existit, qui auderet gloriari, se in errores haud incidisse. Quænam verò hujus rei certiora, quàm ipsa exempla, possunt adduci argumenta? Si pauci essent, unus ellet; jam vero quum nullus sit, nulla ejus quoque datur probatio.

tio. Inlabis & dices; si fieri potest, ut iudicium suspendendo, & voluntatem intra terminos intellectus continendo, semel, ne errem, efficere queo, quare, ubi eandem adhibeo diligentiam, semper id efficere non possem? Respondeo, me videre non posse, nos hodie tantum virium habere, ut in eo semper perseveremus; semel unâ horâ, quando omnes intendo nervos, iter duorum milliarium consicere potis sum, verum semper id præstare non possum; ita me summo studio ab errore semel præservare possum, sed vires ad id semper præstandum deficiunt. Clarum mihi videtur, primum hominem, è manu perfecti illius artificis proceduntem, iis præditum fuisse viribus; sed (ut in hoc tecum sentio) cum, illis viribus non satis utendo, vel abutendo, statum suum amisisse perfectum ad præstandum, quod antea sui erat arbitrii. Hæcque multis rationibus, ni nimius essem, firmarem. Et hoc in negotio omnem Sacræ Scripturæ essentiam, quæ propterea apud nos in honore esse debet, sitam esse opinor, quoniam nos id, quod tam clarè intellectus noster naturalis confirmat, docet: nempe, lapsum ex nostrâ primâ perfectione nostrâ imprudentiâ factum esse. Quid igitur istius lapsus emendatione magis necessarium? Atque hominem lapsum ad Deum reducere Sacræ Scripturæ unicus quoque est scopus.

Poterius est, Princip. Patt. 1. Prop. 15. quòd affirmas, *Res clarè, & distinctè intelligere repugnare Naturæ hominis*, unde tandem concludis, *longè melius esse rebus, quamvis confusis assentiri, & libertatem exercere, quam semper indifferenter, hoc est, in infimo gradu libertatis manere.* Quam ut concedam conclusionem, impedit in me obscuritas: nam suspensum iudicium nos in eo statu, in quo à Creatore sumus creati, conservat; verum rebus confuse est rebus non intellectis assentiri, & ita æquè facile vero ac falso assentiri. Et si (ut D. Des Cartes alicubi docet) cum ordinem in assentiendo non usurpamus, quem Deus inter nostrum intellectum, nostramque voluntatem constituit, nempe ut non nisi clarè perceptis assentiamur: quamvis tunc casu in veritatem incidamus, tamen quia verum non eo, quo Deus voluit ordine, amplectimur, peccamus; & per consequens, ut assensus cohibitio nos in statu, in quo à Deo

COR-

constituti sumus, conservat, ita confusus assensus nostrum statum pejorem reddit: erroris quippe ponit fundamentum, quo perfectum deinceps amittimus statum. Sed te dicentem audio: nonne præstat, ut nos perfectiores reddamus, rebus licet confusis assentiendo, quàm ut non assentiendo semper in infimo perfectionis, & libertatis gradu maneamus? At præterquam quòd hoc negaverimus, & aliquo modo ostenderimus, nos nosmet non meliores; sed deteriores reddidisse; nobis etiam impossibile, & quasi contradictio videtur, Deum cognitionem rerum, ab ipso determinatum, longius extendere, ac eam, quam nobis dedit; imò Deum tunc absolutam nostrorum errorum causam involvere. Nec huic contrarium est, quòd nos Deum, ut plura in nos conferret, quàm contulit, non possumus accusare; quia ad id non tenebatur. Verum quidem est, Deum non teneri, ut plura, quàm dedit, daret; sed summa Dei etiam infert perfectio, ut creatura ab ipso procedens nullam contradictionem involveret, prout tum videretur sequi. Nullibi namque in creatâ naturâ, præterquam in nostro intellectu, deprehendimus scientiam. In quem alium finem nisi nobis concessus esset, nisi ut Dei opera contempleremur & cognosceremus? Et quidnam evidentius sequi videtur, quàm quòd harmonia inter res cognoscendas, nostrumque intellectum dari debet?

Si tuam Epistolam circa ea, quæ modò diximus, ad meam secundam Regulam generalem examinarem, magis, quàm in primâ, discreparem. Mihi namque videtur, (aberranti commonstratam non adscribere, quam ego in eâ esse mihi persuasum. Verum quidem est, quòd te credere ais, Deum res Sacræ Scripturæ Prophetis revelasse; sed modo adeò imperfecto, ut, si factum est, prout tu statuis, in Deo contradictionem involveret. Si enim Deus suum Verbum, ac voluntatem hominibus manifestavit, certum in finem, idque clarè iis manifestavit. Si jam Prophetæ ex illo verbo, quod acceperant, Parabolam finxissent, id Deus vel voluisset, vel noluisse. Si voluisset, ut exin Parabolam fingerent, hoc est, ut ab ejus mente aberrarent; Deus istius erroris esset causa, aliudque quod contrarietur tibi, vellet. Si noluisse, impossibile

Q99 3

erat,

erat, ut Propheta inde Parabolam effingeret. Præterea credibile est, si supponitur, Deum Verbum suum Prophetis dedisse, quòd ita eis dedit, ut illud accipiendo non erraverint: nam Deus in Verbo suo revelando certum finem habere debebat; At si finem, ut homines in errorem duceret, proponere nequit: Id enim in Deo esset contradictio. Etiam homo contra Dei voluntatem errare non poterat; nam id, secundum te, fieri nequit. Præter hæc omnia, de illo summè perfectò Deo credi non potest, eum permittere, ut suo Verbo, Prophetis dato, ad illud populo explicandum, alius à Prophetis tribueretur sensus, quam Deus voluit: Si enim statuimus, Deum Prophetis suum concessisse Verbum, simul asserimus, Deum modo extraordinario Prophetis apparuisse, vel cum iis loquutum fuisse. Si jam Prophetae de hoc tradito Verbo Parabolam fingunt, hoc est, alium ei sensum tribuunt, quam, ut tribuerent, voluit, Deus hanc rem eos edocuisse. Est etiam tam respectu Prophetarum impossibile, quam respectu Dei contradictio, Prophetas alium sensum potuisse habere, quam eos habere voluit Deus.

Deum suam ita revelasse Verbum, uti tu vis, parùm probas, nempe eum salutem, & perditionem tantùm revelasse, certa eum in finem decrevisse media, atque salutem, ac perditionem non nisi decretorum mediorum effectus esse. Nam profectò, si Prophetae Dei Verbum isthoc sensu acceperant, quas rationes, ad alium illi adscribendum sensum, habuissent? Sed & nullam adducis probationem, quâ nos, ut hanc tuam supra Prophetarum sententiam poneremus, convinceres. Si verò existimas, hanc esse probationem, quòd aliquin illud Verbum multas imperfectiones, & contrarietates includeret, dico, hoc duntaxat dici, non verò probari. Et quis novit, si uterque sensus produceretur, uter minores includeret imperfectiones? Denique Enti summè perfectò benè perspectum erat, quid populus caperet, quæque optima esset methodus, juxta quam populus institui deberet.

Quantum ad secundum primæ tuæ Quæstionis membrum atinet, quæris ex te ipso, quare Deus Adamo, ne ex arbore ederet, cum tamen contrarium decrevisset, edixit; respondes verò, edi-

tum

tum Adamo factum in hoc solo consistere, quòd nimirum Deus Adamo revelavit non edere ex arbore mortis esse causam, quem idmodum nobis per naturalem rationem venenum mortiferum esse revelat. Si statuitur, Deum aliquid Adamo interdixisse, quænam rationes sunt, quò magis crederem modum prohibitionis, quem tu adfers, quam quem adducunt Prophetae, quibus Deus ipse modum prohibitionis revelavit? Dices; mea prohibendi ratio magis naturalis est, & ideo magis veritatis, Deoque conveniens. Sed hoc omne nego. Nec capio, quòd Deus per naturalem intellectum nobis, venenum lethale esse, revelavit; nec rationes video, quibus unquam scirem, aliquid esse venenatum, nisi malos veneni effectus in aliis vidissem, & audivissem. Quòd homines, quia venenum non noscunt, inficii edant & moriantur. quotidiana nos docet experientia. Dices, si homines scirent, id venenum esse, etiam malum id esse, eos non lateret; sed respondeo neminem veneni habere notitiam, aut posse habere; nisi qui vidit, aut audivit, aliquem ejus usu damnatum sibi dedisse; & si ponimus, nos ad hunc usque diem nunquam audivisse, vel vidisse, aliquem ejus usu sibi nocuisse, non tantum nunc quoque ignoraremus; sed & sine metu in proprium damnum id usurparemus, quemadmodum tales veritates indes docemur.

Quid magis in hac vitâ candidum atque erectum animum, quam illius perfectæ Deitatis contemplatio, delectat? Nam quemadmodum circa perfectissimum versatur, ita etiam perfectissimum, quod in finitum nostrum intellectum cadere potest, involvere debet. Nec mihi in vitâ quicquam est, quod cum edâ mutarem delectatione. In hæc, cælesti instigatus appetitu, multum temporis infumere possum; sed & simul tristitiâ affici, quando intueor tam multa finitum meo intellectui deesse: verum tristitiam sedo spe ei, quam possideo, quæ mihi vitâ charior est, quòd posthac existam, & permanebo, & eam Deitatem majori perfectione, quam nunc, intueor. Ubi brevem, prætervolantemque considero vitam, in quâ singulis momentis mortem expecto; si deberem credere me finem habiturum, sanctâque illâ, & præstantissimâ caritatum contemplatione, certè omnium creaturarum, quibus cog-
gnitio

gnitio finis sui deest, miserissem essem. Quippe metus mortis ante obitum miserum me redderet, & postquam planè nihil, & per consequens miser essem, quia divinà illà contemplatione privatus essem. Huc verò me tua videntur ducere opiniones, quod ubi hic esse desino, etiam in ætremum desinam, cum e contra illud Verbum, & Dei voluntas consolentur interno suo in animà meà testimonio, quod post hanc vitam in statu perfectiore me aliquando, contemplando summè perfectam Deitatem, oblectabo. Perfectò licet spes ista aliquando falsà esse deprehenderetur, me tamen, dum spero, beatum reddit. Unicum hoc est, quod precibus, suspiriis, & seriis votis à Deo peto, & petam, (utinam ad id plus conferre liceret!) quamdiu spiritus hos reget artus, ut ipsi placeat, me suà bonitate tam beatum reddere, ut, quando hoc corpus dissolvitur, Ens intellectuale ad perfectissimam illam Deitatem contemplandum maneam, & si hoc tantum nanciscor, mihi, quomodo hic credatur, quid invicem persuadeatur, an aliquid naturalis intellectu fundetur, & percipi ab eo possit, nec ne, perinde est. Hoc, hoc solummodò est votum meum, meum desiderium, continuæque preces, ut Deus hanc certitudinem in animà meà confirmet, & si eam possideo, (ah me miserum, si eo destitua!) præ desiderio anima mea exclamet, quemadmodum ceryus anhelat aquarum rivos, ita te, ô Deus vivens, anima mea desiderat: ah! quando veniet dies, quod tecum ero, & te adspiciam. Si hoc tantum obtrineo, omne animæ meæ studium, & desiderium possideo. Quia verò nostrum opus Deo displicet, spem istam, ex tuâ sententiâ, non video: Nec intelligo, Deum, (si quidem de eo humano more loqui liceat) si nullam ex opere nostro, & laudatione, caput voluptatem, nos produxisset, & conservasset. Si verò à tuâ sententiâ aberro, tuam explanationem exopto. Verum me, & fortè te solgo diutiis moratus sum; quia verò mihi chartam deesse video, finiam. Horum solutionem videre aveo. Fortè hic illic aliquam ex Epistolâ tuâ eduxi conclusionem. quæ fortassis tua non erit opinio, sed super eâ te explanationem tuam audire cupio.

Nupeg occupatus fui in quibusdam Dei attributis perpendendis, in

in quo me tua non parùm juvit Appendix. Mentem tuam solummodò fusiùs explicui, quæ mihi non nisi demonstrationes exhibere videretur, & ideo demior in Præfatione affirmari, te illa non sentire; sed obligatum fuisse, ut ita tuum, uti promiseras, Cartesii Philosophiam discipulum doceres; & te longè aliam, tam de Deo, quàm de animà, speciatim de animæ voluntate fovere opinionem: video quoque in illâ Præfatione dici, te hæc Cogitata Metaphysica brevi prolixiora editurum, quæ duo avèdè desidero: nam de his aliquid singulare spero. Mea autem non ferè consuetudo aliquid laudibus extollere.

Scripti hæc sincero animo, & amicitia non fucata, prout in epistolâ tuâ petisti, utque veritas detegeretur. Excusa nimiam, præter intentionem, prolixitatem. Si ad has responderis, me tibi summopere devincies. Non recuso, si eâ linguâ, in quâ educatus sum, scribere animus est, vel aliâ, modò Latinâ, aut Gallica sit; hoc verò responsum, ut eadem exares linguâ, peto, quia mentem tuam in eâ bene, quod forte in linguâ Latinâ non fieret, percipiebam. Ità me tibi devincies, egoque ero, ac permanebo,

Mi Domine, Tibi addictissimus atque Officiosissimus,

G. de BLYENBERGH.

Dordraci 16. Januarii 1665.

In responsione tuâ prolixius, quid per Negationem in Deo intelligas, erudiri exopto.

EPISTOLA XXXIV.

Viro Doctissimo, ac Ornatissimo,

GUILIELMO de BLYENBERGH

B. D. S.

Responsio ad præcedentem.

Verfio.

Mi Domine, & Amice,

Quum primam tuam Epistolam legebam, existimabam nostras opiniones ferè concordare; sed verò ex secundâ, quæ tui

Rrr

jus

jus mensis mihi tradita est, longè aliter se rem habere intelligo, videroque nos non tantum dissentire de iis, quæ longè ex primis principis sunt petenda; sed etiam de eisdem ipsis principis: adeo ut vix credam fore, ut nos Epistolis invicem erudire possimus. Video namque nullam demonstrationem, licet pro Demonstrationem Legibus solidissimam, apud te valere, nisi conveniat cum eâ explicatione, quam vel ipse, vel alii Theologi, tibi haud ignoti, sacræ Scripturæ tribuunt. Verim si deprehendas, Deum per sacram Scripturam clarius, & efficacius loqui, quam per lumen naturalis intellectus, quod nobis etiam concessit, ac aliud Sapientiâ suâ Divina firmiter, & incorrupte conservat, validas habes rationes, ut intellectum flectas ad opiniones, quas sacræ Scripturæ tribuis, quin ipse haud aliter facere possim. Quod verò me spectat, quia planè, & sine ambagibus profiteor, me S. Scripturam non intelligere, licet aliquot annos in eâ insumpserim, & quia me haud fugit, quando solidam nactus sum demonstrationem, me non posse in tales cogitationes incidere, ut unquam de eâ dubitare queam, omninò in eo, quod mihi intellectus monstrat, acquiesco sine ulla suspitione, me eâ in te deceptum esse, nec Sacram Scripturam, quamvis eam non intelligem, ei contradicere posse: quia veritas veritati non repugnat, ut jam ante in Appendice meâ (caput indicare nequeo, nec enim liber hic ruri penes me est) clarè indicavi; & si fructum, quem jam ex intellectu naturali cepi, vel semel falsum esse deprehenderem, me fortunatum redderet, quoniam fruor, & vitam non mœnore & gemitu, sed tranquillitate, lætitiâ, & hilaritate transigere studeo, & subinde gradum unum ascendo. Agnosco interim id, quod summam mihi præbet satisfactionem, & mentis tranquillitatem) cuncta potentia Entis summè perfecti, ac ejus immutabili ita fieri decreto.

Ad tuam verò ut redcam epistolam, dico me tibi summas ex animo agere gratias, quod mihi tuam in tempore Philosophandi rationem aperuisti; sed quod tu talia, qualia vis ex meâ epistolâ educere, mihi affingas, pro eo nullas tibi gratias ago. Quam, quæso, materiam mea præbuit epistolâ has mihi assignendi opiniones, homines nempe bestiiis esse similes, homines bestiarum more mori, &

interire,

interire, nostra Deo displicere opera, &c. (licet in postremo loci summopere dissentiamus, quia aliter te non percipio, quam quod intelligis, Deum nostris operibus delectari, tanquam qui finem suum assecutus est, eò quod res ex voto successit) Quantum ad me, ego profectò clarè dixi, probos Deum colere, & assiduè colendo perfectiores evadere, Deum amare; hocne est eos bestiiis similes reddere; aut eos instar bestiarum petire, vel denique eorum opera Deo non placere? Si meas literas majore cum attentione legis, clarè perpexisses, nostrum dissentium in hoc solo positum esse; scilicet an Deus, ut Deus, hoc est, absolute, nulla ei humana attributa adscribendo, perfectiones, quas probi accipiunt, eis communicet; (ut ego intelligo) anve ut iudex, quod ultimum tu statuis; & eâ de causâ defendis impios, quia juxta Dei decretum, quicquid possunt, faciunt, Deo æquè, ac pio servire. Sed verò secundum mea dicta id nullatenus sequitur: quia Deum tanquam iudicem non introduco, & ideò ego opera ex operis qualitate, non verò ex potentia operatoris aestimo, & merces, quæ opus consequitur, tam necessariò id consequitur, quam ex naturâ triangulari sequitur, tres ejus angulos duobus rectis æquales esse debere. Et hoc unusquisque intelliget, qui tantum ad id, quod summa nostra beatitudo in amore erga Deum consistit, attendit, quòdque ille amor necessariò ex Dei cognitione, quæ nobis tantopere commendatur, fluit. Hoc autem generaliter facillimè demonstrari potest, si modò ad naturam Decreti Dei attendatur, quemadmodum in meâ Appendice explicui: Verùm fateor, eos omnes, qui Divinam Naturam cum humanâ confundunt, valde ad id intelligendum ineptos esse.

Hæc literis finem hic imponere animus erat, ne tibi amplius essem molestus iis rebus, quæ tantummodo (uti clarum est ex valde devoto additamento fini tuæ epistolæ affixo) pro joco, & risu interserviunt, nulli autem usui sunt. Ne verò petitionem tuam omnimodo rejiciam, ulterius ad explicationem vocum Negationis, & Privationis, & breviter ad id, quod necessarium est ad sensum præcedentis meæ Epistolæ dilucidius enucleandum, progrediar.

Dico igitur primò Privationem non esse privandi actum; sed

R R 2

tan-

tantum simplicem, & meram carentiam, quæ in se nihil est: est quippe Eius rationis tantum, vel modus cogitandi, quem formamus, quam res invicem comparamus. Dicimus, exempli gratiâ, cæcum visu privatum esse, quia eum facile, ut videntem imaginamur, sive imaginatio hæc hinc oriatur, quòd cum aliis, qui vident, sive quod præsentem suum statum cum præterito, quem videbat, comparamus; & cum hunc virum eâ ratione consideramus, nempe comparando suam naturam cum naturâ aliorum, vel cum præteritâ suâ, tunc affirmamus, visum ad suam naturam pertinere, & propterea dicimus, eum eo privatum esse. Verum quam Dei decretum, ejusque natura consideratur, non magis de illo homine, quam de Lapide possumus affirmare, eum visu orbatum esse, quia illo tempore non magis sine contradictione illi homini visus, quam lapidi competit; *quoniam ad hominem illum nil amplius pertinet, & suum est, quam id, quod Divinus intellectus & voluntas ei tribuit.* Et propterea Deus non magis est causa rã illius non videre, quam rã non videre lapidis: id quod mera est Negatio. Ita etiam, cum ad naturam hominis, qui appetitu libidinis ducitur, attendimus, præsentemque appetitum cum eo, qui in probis est, vel cum eo, quem ipse aliis habuit, comparamus; affirmamus, eum hominem meliore appetitu privatum esse, quia tunc isti virtutis appetitum competere judicamus; quòd facere non possumus, si ad naturam Divini decreti, & intellectus attendimus: nam eo respectu melior ille appetitus non magis ad naturam istius hominis eo tempore, quam ad Naturam Diaboli, vel lapidis pertinet, & idcirco eo respectu melior appetitus non est Privatio, sed Negatio. Adeò ut Privatio nihil aliud sit, quam aliquid de re negare, quod judicamus ad suam naturam pertinere, & Negatio nil aliud, quam aliquid de re negare, quia ad suam naturam non pertinet. Et hinc liquet, quare Adami appetitus rerum terrenarum nostri, non verò intellectus Dei respectu tantum malus esset. Licet enim Deus præteritum & præsentem Adami statum sciret, non idcirco Adamum præterito statu privatum esse intelligebat, hoc est, præteritum ad suam naturam pertinere: Nam tunc Deus aliquid contra suam voluntatem, hoc est, contra proprium suum intellectum intel-

ligeret. Hoc si bene percepisses, simulque me illam Libertatem, quam Cartesius Menti adscribit, non concedere, quemadmodum L. M. in Præfatione meo nomine testatus est, vel minimam in meis verbis non invenires contradictionem. Sed video, me melius multò facturum fuisse, si in primâ meâ Epistolâ Cartesii verbis respondissem, dicendo, nos non posse scire, quomodò nostra libertas, & quicquid ab eâ dependet cum Dei providentiâ & libertate congruat, (sicuti in Appendice diversis locis feci) adeò ut ex Dei Creatione nullam in libertate nostrâ queamus invenire contradictionem, quia capere haud possumus, quomodò Deus res creavit, & (quod idem est) quomodò eas conservat. Verum putabam, te Præfationem legisse, meque, si ex animi sententiâ non responderem, in amicitia officium, quam aminitus offerebam, peccaturum fuisse. Sed hæc fusque deque fero.

Quia tamen video, te Cartesii Mentem hæcenus non bene percepisse, peto, ut hæc duo attendas: Primò neque me, neque Cartesium unquam dixisse, quòd ad nostram naturam pertinet, ut nostram voluntatem intra limites intellectus contineamus; sed tantum, quòd Deus nobis intellectum determinatum, & voluntatem indeterminatam dedit, ista tamen, ut ignoremus, in quem finem nos creavit; Porro, quod istiusmodi indeterminata, vel perfecta voluntas nos non solum perfectiores reddit; sed quoque, ut tibi in sequentibus dicam, quòd ea nobis sit valde necessaria.

Secundò quòd nostra Libertas nec in quadam contingentia, nec in quadam indifferentia sita est; sed in modo affirmandi, & negandi; adeò ut, quo rem aliquam minus indifferenter affirmamus, aut negamus, eò liberiores sumus: Verbi causa, si Dei natura nobis est eorum ita, tam necessario ex natura nostrâ rã affirmare sequitur, Deum existere, quam ex natura trianguli ejus tres angulos duobus rectis æquari fluit; & tamen nunquam magis liberi sumus, quam quum rem tali modo affirmamus. Quia vero hæc necessitas nihil ostendi; hinc quomodammodo intelligere licet, quo pacto rem liberè agamus, ejusque causa sumus, non obstante, quòd tam necessario, & ex Dei decreto agamus. Hoc, inquam, aliquo modo

possumus intelligere, cum quid affirmamus, quod clarè, & distinctè percipimus, ubi verò quicquam, quod clarè ac distinctè non capimus, asserimus, hoc est, cum patimur, ut voluntas extra nostri intellectus limites expatiatur, tum illam necessitatem, Deiq; Decreta non ita percipere possumus; sed nostram quidem libertatem, quam nostra voluntas semper includit, (quo respectu opera nostra solummodò bona, vel mala appellantur) & si tunc conamur libertatem nostram cum Dei Decreto, & continuè Creatione conciliare, confundimus id, quod clarè, & distinctè intelligimus, cum eo, quod non percipimus, & propterea frustra id conamur. Sufficit ergo nobis, quòd scimus nos liberos esse, & nos tales esse posse non obstante Dei decreto, nosq; mali causam esse, eò quòd nullus actus, nisi respectu nostræ libertatis, tantum malus nominari potest. Hæc sunt, quæ Cartesium spectant, ut demonstrarem ejus dicta ab eâ parte nullam pati contradictionem.

Jam ad ea, quæ me attinent, me convertam, ac primò breviter referam utilitatem, quæ ex meâ opinione nascitur, quæ præcipuè in eo est sita, quòd scilicet noster intellectus Deo Mentem, & Corpus extra omnem Superstitionem offert, nec preces nobis valde utiles esse nego: nam meus intellectus est nimis parvus ad omnia media determinandum, quæ Deus habet, quibus homines ad sui amorem, hoc est, ad salutem perducit; adeò ut tantum absit hanc opinionem noxiam futuram esse, ut e contra iis, qui nullis præjudiciis nec puerili superstitione præoccupati sunt, unicui sit medium ad summum beatitudinis gradum perveniendi.

Quòd verò ais, me homines, eos à Deo tam dependentes faciendi, ideo elementis, herbis, & lapidibus similes reddere, id sufficienter ostendit te meam opinionem perversissimè intelligere, & res, quæ intellectum spectant, cum imaginatione confundere. Si enim puro intellectu percipis, quid sit à Deo dependere, certè non cogitares, res, quatenus à Deo dependent, mortuas, corporeas, & imperfectas esse, (quis unquam de Ente summè perfectò tam vilitè ausus fuit loqui) e contra caperes, eà de causâ, & quatenus à Deo dependere, perfectas esse. Adeò ut hanc dependentiam, atque

que necessariam operationem quam optimè per Dei decretum intelligamus, quando non ad truncos, & herbas; sed ad maximè intelligibiles, & res creatas perfectissimas attendimus, ut ex illo, quod secundo de Cartesii mente jam ante memoravimus, clarè apparet, quod attendere debuisses.

Nec reticere possum, me id summopere mirari, quod dicis: si Deus delictum non puniret, (hoc est, tanquam judex tali poenâ, quam ipsum delictum non inferret: Id enim solum nostra est Quæstio.) quænam ratio impedit, quòd minis quævis scelera avidè perpetrem? Certè qui illud tantum (quod de te non spero) formidine poenæ omittit, is nullâ ratione ex amore operatur, & quam minime Virtutem amplectitur. Quantum ad me, ea omitto, vel omittere studeo, quia expressè cum meâ singulari naturâ pugnant, meq; à Dei amore, & cognitione aberrare facerent.

Porro si ad naturam humanam paulum attendisses, & naturam Dei decreti, prout in Appendice explicui, percipisses, tandemque scivisses, quomodo res esset deducenda, antequam ad conclusionem perveniatur, non adeò temerè dixisses, hanc opinionem nos truncis, &c. similes reddere; nec tam multas absurditates, quam imaginari, mihi affinxisses.

De duabus illis rebus, quas ais, priusquam ad secundam tuam Regulam pergis, te percipere haud valere, respondeo primò Cartesium sufficere ad conclusionem tuam faciendam, quòd nempe, si modo attendis ad naturam tuam, experieris, te posse judicium tuum suspendere; si verò dicas, te in te ipso non experiri, nos tantum virium hodie in rationem obtinere, ut hoc semper continuare possemus, id idem Cartesio esset, ac nos hodie non posse videre, nos, quamdiu intelligimus, futuros semper res cogitantes, vel naturam rei cogitantis retenturos, quod profectò contradictionem involvit.

Ad secundum cum Cartesio dico, si Voluntatem nostram extra limites intellectus nostri valde limitati extendere non possemus, nos miserrimos futuros, neque in nostrâ potestate fore vel frustum panis comedere, vel passum progredi, vel subsistere: omnia enim incerta, atque periculis sunt plena.

Transco nunc ad secundam tuam Regulam, asseroque, me quidem credere; quòd ego eam Veritatem, quam tu in Scripturâ esse credis, illi non tribuam, & tamen credo, quòd ego illi tantum, si non plus ascribam auctoritatis; quòdque longè cautius, quam alii, caveam, ne illi pueriles quasdam, & absurdas sententias assignam, quòd novo præsulare potest, nisi is, qui Philosophiam benè intelligit, vel Divinas habet revelationes; adeò ut me valde parum moveant explanationes, quas Vulgares Theologi de Scripturâ adferunt, præsertim si istius sint farinae, ut Scripturam semper juxta litteram, sensumque externum fumant; & nunquam, præter Socinianos, crassum adeò vidi Theologum, qui non percipit Sacram Scripturam creberrimè more humano de Deo loqui, ac suum sensum Parabolis exprimere; & quòd ad contradictionem, quam frustra (meâ quidem opinione) conaris ostendere, credo te per Parabolam omninò aliud quid, quam vulgò fit, intelligere: nam quis unquam audivit, cum, qui suos conceptus parabolis exprimit, à suo sensu aberrare. Quum Micha Regi Aghabo diceret, se Deum in folio suo sedentem vidisse, ac exercitiis caelestes à dextrâ, & sinistra stantes, Deumque ex illis quærere, quisnam Aghabum deciperet, illud ipsum certè erat Parabola, quâ Propheta præcipuum, quod eâ occasione (quæ non erat, ut sublimia Theologiæ dogmata doceret) Dei nomine debebat manifestare, sufficienter exprimebat; adeò ut nullo modo à sensu suo aberraret. Sic etiam ceteri Prophetæ Dei Verbum jussu Dei eâ ratione populo manifestârunt, tanquam optimo medio, non verò tanquam illo, quod Deus petebat, populum ad scopum Scripturæ primarium ducendi, qui juxta ipsius Christi dictum in hoc consistit, nimirum in amore Dei supra omnia, & proximi tanquam sui ipsius. Sublimes speculationes, credo, Scripturam minimè tangunt. Me quod spectat, nulla Dei æterna attributa ex Sacrà Scripturâ didici, nec discere potui.

Quantum verò quantum attinet argumentum (scilicet Prophetas Dei Verbum tali ratione manifestum fecisse, quoniam veritas veritati non est contraria) nihil reliqui est, quam ut (quemadmodum quisvis, qui Demonstrandi Methodum percipit, judicabit) demon-

demonstrem, Scripturam, prout est, esse Dei verum Verbum revelatum. Cujus Mathematicam Demonstrationem, nisi Divinâ Revelatione, habere nequeo. Et ideo dixi, credo, sed non more mathematico scio, omnia, quæ Deus Prophetis &c. quia firmiter credo, non verò Mathematicè scio, Prophetas Dei intimos Confiliarios, & Legatos fuisse fidos; adeò ut in iis, quæ ego affirmavi, nulla omninò sit contradictio; cum è contrario ab alterâ parte haud pauca inveniantur.

Reliquum tuæ Epistolæ, nempe ubi dicitis: *Denique Ens summè perfectum noverat, &c.* & deinde quod contra exemplum de veneno adfers, ac ultimò, quod Appendicem, & id, quod sequitur, spectat, dico hanc præsentem Quæstionem non respicere.

Præfationem L. M. quod attinet, in ipsâ certè simul offenditur, quid Cartesio adhuc probandum esset, ut solidam de Libero Arbitrio demonstrationem formaret, additurque, me contrariam fovere sententiam, & quomodo eam forem: quam forte suo tempore indicabo, nunc verò animus non est.

De opere verò super Cartesium nec cogitavi, nec ulteriorem ejus gesti curam, postquam sermone Belgico prodii: & quidem non sine ratione, quam hic recensere longum foret. Adeò ut nihil dicendum rellet, quam me &c.

EPISTOLA XXXV.

Clarissimo Viro

B. D. S.

GUILIELMUS de BLYENBERGH.

Responsio ad præcedentem.

Vrtilio.

Mi Demine, & chare Amice,

Epistolam tuam, 28 Januarii scriptam, suo tempore accepi; alix occupationes præter studia impediaverunt, quò minus ad tuam citius

Sif

cius responderim: & quoniam hic illic acerbis tua referta est reprehensionibus, quid de eâ judicarem, vix sciebam: nam in primâ, 5 Januarii exarata, tam liberaliter amicitiam tuam ex animo mihi obtuleras, hæc additâ obtolatione, meam non solum illo tempore scriptam; sed & subsequentes valde gratas fore; quin amicè flagitabas, ut liberè, si quas insuper movere possem difficultates, objicerem, uti in meâ, 16 Januarii datâ, prolixius paulò prestiti. Ad eam amicam, & erudientem, juxta pollutatum, & promissum tuum, expectabam responsonem; sed e contra talem, quæ nimiam non redolet amicitiam, accepi; nempe quod nulla demonstrationes, licet validissima apud me valent, quod mentem Cartesii non percipio, quod res spirituales nimirum cum terrenis confundo, &c. itâ ut invicem epistolâ diutius erudire non possemus. Ad quæ amicè respondeo, me firmiter credere, te supra dicta melius me intelligere, & assuetum magis esse res corporeas à spiritualibus discernere: in Metaphysicâ enim, quam ego inchoo, summum ascendisti gradum, & ideo, ut erudirer, favorem tuum captabam; nunquam verò existimabam, me objectionibus, liberè factis, offensionis causam præbiturum. Summas tibi ex animo ago gratias, quod tantum laborem in duabus epistolis exarandis, præcipuè in secundâ, suscepisti; ex posteriore, quam ex priore, tuam mentem clariùs percepi, & nihilominus ei assensum præbere nequeo, nisi difficultates, quas adhuc in eâ invenio, tollantur: nec hoc offensionis causam dare potest. Nam illud vitium in intellectu nostro arguit, si veritati sine fundamento necessario assentimur: Licet tu veri essent conceptus, iis assensum præbere non licet, quantum in me quædam obscuritatis, vel dubitationis rationes supersunt, quamvis dubitationes non ex re propositâ, sed ex mei intellectus imperfectione oriuntur. Et quia hoc abundè tibi notum est, ægrè certe non debes, si rursus quasdam formem objectiones: cogor itâ facere, quamdiu rem clarè percipere nequeo; nam hoc in alium non fit finem, quam ad veritatem inveniendam; non verò ad tuam mentem præter intentionem tuam detorquendam; & propterea ad hæc pauca amicam peto responsonem. Dicis, nihil ad essentiam rei amplius pertinere, quàm id, quod divina voluntas, &

poten-

potentiaque ei concedit, & reverâ tribuit; & eum ad naturam hominis, qui appetitu libidinis ducitur, attendimus, præsentemque appetitum cum eo, qui in probis est, vel cum eo, quem ipse aliàs habuit, comparamus, affirmamus eum hominem meliorem appetitu privatum esse, quia tunc isti virtutis appetitum competere judicamus; quod facere non possumus, si ad naturam divini decreti & intellectus attendimus: nam eo respectu melior ille appetitus non magis ad naturam istius hominis eo tempore, quàm ad naturam Diaboli, aut lapidii pertinet, &c. Licet enim Deus præteritum, & præsentem Adami statum scires, non ideo Adami præterito statu privatum esse intelligebas, hoc est, præteritum ad suam præsentem naturam pertinere, &c. Ex quibus verbis clarè sequi videtur, juxta tuam sententiam, nihil aliud ad essentiam pertinere, quàm quod eo momento, quo percipitur, res habet, hoc est, si me voluptatis desiderium tenet, illud desiderium ad meam illo tempore pertinet essentiam, & si me non tenet, illud non-desiderium ad meam eo, quo non desidero, tempore essentiam pertinet, unde infallibiliter consequitur, me tum respectu Dei æquè perfectionem in meis operibus includere, (solummodo gradu differentibus) quando voluptatum cupiditate, quàm quando eâ non teneor; quando omnis generis scelera perpetuo, quàm quando virtutem, & justitiam exercere. Ad meam enim essentiam eo tempore tantum duntaxat, quantum operor, pertinet: nec enim plus, nec minus, secundum tuam positionem, operari possum, quàm quantum reverâ accepi perfectionis, quia voluptatum, scelerumque cupiditas ad meam eo tempore, quo facio, pertinet essentiam, & eo tempore illam, non verò majorem, à Divinâ potentia accipio: Exigit ergo divina potentia ejusmodi duntaxat opera. Et itâ ex tuâ positione clarè videtur sequi, Deum scelera unâ, eademque ratione velle, quæ ea vult, quæ tu nomine virtutis insignis. Ponamus jam, quod Deus, ut Deus, non verò ut iudex, piis, & impiis talem, & tantum essentia largitur, quantum vult, ut illi efficiant; quam rationes dantur, ut unius opus non eodem modo, quàm alterius velle? Nam quoniam unicuique ad opus suum qualitatem concedit, sequitur utique, quod, quibus minus largitus est, eadem ratione

Sff 2

tantum

tantum ab ipsis petit, quantum ab illis, quibus plus dedit; & per consequens Deus sui ipsius respectu maiorem, minoremve nostrorum operum perfectionem, voluptatum & virtutum cupiditatem eodem modo exigit. Adeo ut, qui scelera patrat, necessario eadem patrare debeat, quia nihil aliud ad suam eo tempore essentiam spectat; uti is, qui virtutem exercet, ideo virtutem exercet, quia Dei potentia voluit, ut ad suam eo tempore essentiam id pertineret. Rursum mihi videtur Deum æquè, & eodem modo scelera, quam virtutem velle, quatenus autem utraque vult, tam huius, quam illius esse causa, ipsique æternus grata esse debent. Quod de Deo concipere durum est.

Dicis, ut video, probos Deum colere; verum ex tuis scriptis nihil aliud percipio, quam quòd Deo servire tantum sit talia efficere opera, quæ Deus, ut operaremur, voluit; idem adscribis impiis, & libidinosis; quamnam ergo est differentia, respectu Dei, inter proborum, & improborum cultum? Ais etiam, probos Deo servire, & serviendo continuò perfectiones evadere; sed non percipio, quid per *vò perfectiores evadere* intelligas, nec quid significet *vò continuò perfectiores evadere*. Nam & impii, & pii suam essentiam, & conservationem, aut continuam creationem a Deo, ut Deo, non verò, ut iudice, nanciscuntur, voluntatemque ejus juxta Dei decretum utriusque eodem modo exequentur. Quamnam ergo differentia, respectu Dei, inter utrosque potest esse? Nam *vò perfectiores continuò evadere* non ex opere; sed ex Dei voluntate fluit; adeo ut, si impii per opera sua imperfectiores fiunt, illud non fluat ex operibus; sed ex solâ Dei voluntate; & utriusque voluntatem Dei tantum exequentur: nequit ergo in his duobus, ratione Dei, dari discrimen. Quamnam sunt ergo rationes, ut hi per opus suum continuò perfectiores, illi verò deteriores evadant?

Sed verò discrimen operis horum supra alterorum opus in hoc ponere videris, quòd hoc opus plus perfectionis, quam illud includit. In his tuum, vel meum certò confuso latere errorem: nam nullam in tuis scriptis reperire licet Regulam, secundum quam res magis, minusve perfecta dicitur, quam quando plus, minusve habet essentia. Si jam hæc sit perfectionis regula, sunt igitur scelera, Dei

respe-

respectu, ei æquè, ac operâ proborum grata: nam Deus ea, ut Deus, hoc est, sui respectu, eodem modo vult, quia utraque ex Dei fluit decreto. Si hæc sit sola perfectionis regula, errores non nisi impròprie tales dici possunt; sed reverà nulli errores, nulla dantur scelera: & quicquid est, illam tantummodò, & talem, quam Deus dedit, essentiam complectitur, quæ semper, utcumque ea se habeat, perfectionem involvit. Me hoc clarè non posse percipere, fateor, & tu quærenti, an occidere Deo æquè placeat, ac eleemosynas largiri? an futurum committere, Dei respectu, æquè bonum sit, ac justum esse? condona. Si neges, quamnam sunt rationes? si affirmes, quæ apud me existunt rationes, quibus moveret, ut hoc opus, quod tu virtutem appellas, magis, quam aliud operaret? quamnam lex magis hoc, quam illud, prohibet? Si ipsam nominis virtutis legem, fatendum mihi certè est, me nullam apud te reperire, juxta quam virtus moderanda, & ex qua cognoscenda sit. Quicquid enim est, à Dei voluntate inseparabiliter dependet, & per consequens & hoc, & illud ex æquo virtuosum est. Et, quid tibi virtus, vel lex virtutis sit, non capio; ideo etiam, quod asseris, nos ex amore virtutis debere operari, non intelligo. Dicis quidem, te scelera, & vitia ommittere, quia ea cum singulari tuâ naturâ pugnant, & te ab divina cognitione, & amore seducunt; verum nullam horum in omnibus tuis scriptis invenio vel regulam, vel probationem. Quin excusa me, si contrarium ex illis sequi dicam. Omittis ea, quæ vitia appello, quia cum singulari tuâ naturâ pugnant, non autem quia vitia complectuntur; omittis ea, quemadmodum cibus, à quo natura nostra abhorret, relinquunt. Certè qui mala omittit, eo quòd sua natura ab eis abhorret, parùm de virtute gloriari poterit.

Hic jam rursum quaestio moveri potest, an, si daretur animus, cum cuius singulari naturâ non pugnaret; sed conveniret voluntates, sceleraque patrare, an, inquam, ratio virtutis sit, quæ ipsam ad virtutem præstandam, malumque omittendum moveret? Sed qui fieri potest, ut quis cupiditatem voluptatis amitteret, quam ejus cupiditas eo tempore de sua sit essentia, ipsamque jam modò acceperit, neque dimittere possit?

SSf 3

Hanc

Hanc etiam consequentiam in tuis scriptis non video, quòd mirum ex actione, quas scelerum nomine insignio, te à Dei cognitione, & ejus amore seducerent. Nam voluntatem Dei tantum exequutus es, neque amplius præstare poteras, quia ad tuam isto tempore essentiam constituendam à Divinà voluntate, ac potentia nihil amplius datum erat. Quomodo sic determinatum, ac dependens opus te à Divino amore aberrare facit? aberrare est confusum, & independens esse, & hoc secundum te est impossibile. Nam sive hoc, sive illud, sive plus, sive minus perfectionis edimus, illud ad esse nostrum pro illo tempore immediate à Deo accipimus: quomodo ergo possumus aberrare? vel ego, per errorem quid intelligatur, non capio. Attamen in hoc, in hoc, inquam, solo causa vel mei, vel tui erroris latere debet.

Hic multa alia dicerem, & quærerem, Primò. An substantiæ intellectuales alio modo, quam vitæ experte à Deo dependeant? licet enim entia intellectualia plus essentiae, quam vitæ carentia involvant, annon utraque Deo, Deique decreto ad suum motum in genere, & ad talem motum in specie conservandum opus habent, & per consequens, quatenus dependent, annon unà, eademque ratione dependent? Secundo, Quia, quam ei D. des Cartes assignavit, libertatem animæ non concedis, quamam sit differentia inter dependentiam intellectualium, & animæ carentium Substantiarum? & si nullam volendi habent libertatem, quomodo tu eas à Deo dependere concipias? & quo pacto anima à Deo dependeat? Tertio, Si quidem nostra anima eâ non sit prædita libertate, anne nostra actio propriè Dei actio, & nostra voluntas propriè Dei sit voluntas? Plura alia quærere possem, sed tam multa à te petere non ausim: solummodo ad præcedentia responsum tuum brevi inspecto, an fortè hoc medio adhibito sententiam tuam melius intelligam, ut postea de hac re coram tecum pluribus agerem. Ubi enim tuum nactus fuero responsum, Leydam profectus, si gratum sit, in transitu te salutabo. His nixus, dico ex animo, tibi salutem dicta, me manere

Tibi addictissimum, atque Officiosissimum

G. DE BLYENBERGII.

Dordraci 19. Febr. 1664.

P. S. Nominis *Justatione* hanc *revertre* *quasi* *quam* *oblitus* *sum*: *an* *quis* *aliter* *nobis* *evocaret*. *prudenti* *nostra* *non* *impedire* *queramus*.

EPI-

EPISTOLA XXXVI.

Viro Doctissimo, ac Ornatissimo,

GUILIELMO de BLYENBERG

B. D. S.

Responsio ad præcedentem.

Versio.

Mi Domine & Amice,

Uas abs te hæc septimanâ accepi Epistolas, prosterior, 9 Martii exarata, tantum ei inserviebat, ut me de priore, 19 Februarii scriptâ, & mihi Schiedamo missâ, certiorum redderet. In hæc priore te de eo queri video, quòd dixerim *nullam apud te demonstrationem locum habere posse &c.* quasi illud mearum rationum respectu, quia statim tibi non fecerunt satis, locutus fuero, quod à mente meâ longè abest: respiciebam propria tua verba, quæ sic habent. *Et si quando post diuinam investigationem accideret, ut naturalis mea scientia videretur cum hoc Verbo vel pugnare, vel non satis bene &c. illud Verbum tanta apud me est auctoritatis, ut conceptus, quos existimo clare percipere, mihi potius suspecti sint, &c.* Adeo ut tua tantum verba breviter repetierim, nec propterea credo, me ullâ in te irâ causam præbuisse, eò magis, quòd ea, tanquam rationem, adducebam, quibus magnum nostrum dissentium ostenderem.

Porrò, quia in calce secundæ Epistolæ scripseras, te tantummodo sperare, & optare, ut in fide, ac spe perseveres, atque reliqua, quæ nobis invicem de intellectu naturali persuademus, tibi esse indifferentiâ; animo volebam, uti & jam revolvo, meas nulli usui futuras, mihiq; eâ de causâ consultum magis esse, ut studia (quæ alioqui tandiu intermittere cogor) non negligerem propter res, quæ nullum fructum possunt largiri. Nec hoc primæ Epistolæ

Epistolæ meæ contrariatur: quia ibi te, ut merum Philosophum, qui (sicuti haud pauci, qui se Christianos autumant, concedunt) nullum alium veritatis Lydium habere lapidem, præter naturalem intellectum, non verò Theologiam, considerabam. Sed de hac re me aliter edocuiſti, simulque ostendisti, quòd fundamentum, cui nostram amicitiam superædificare animus erat, non, ut arbitrabar, esse iactum.

Denique reliqua quod attinet, ea plerumque tali modo inter disputandum contingunt, ut propterea humanitatis limites non transgrediamur, & hæc de causâ in secundâ tuâ Epistolâ, nec non in hæc his similia, tanquam non animadversa, prætermittam. Hæc de tuâ offensione, ut, me ei nullam dedisse causam, ostenderem, multò minùs me ferre haud posse, ut mihi quisquam obloquatur. Nunc, quòd ad tuas objectiones rursus respondeam, me converto.

Statuo ergo primò, Deum absolute, & reverâ causam esse omnium, quæ essentiam habent, quæcunque etiam illa sint. Si jam poteris demonstrare, Malum, Errorem, Scelera, &c. quicquam esse, quod essentiam exprimit, tibi penitus concedam, Deum scelerosi, mali, erroris, &c. causam esse. Videor mihi sufficienter offendisse id, quod formam mali, erroris, sceleris ponit, non in aliquo, quod essentiam exprimit, consistere, ideoque dici non posse, Deum ejus esse causam. Neronis, verbi gratia, matricidium, quatenus aliquid positivum comprehendebat, scelus non erat: nam facinus externum fecit, simulque intentionem ad trucidandam Matrem Orestes habuit, & tamen, saltem ut Nero, ita non accusatur. Quòdnam ergo Neronis scelus? Non aliud, quàm quòd hoc facinore offenderet se ingratum, immiseri cordem, ac inobedientem esse. Certum autem est, nihil horum aliquid essentiae exprimere, & idcirco Deum eorum etiam non fuisse causam, licet causa actûs, & intentionis Neronis fuerit.

Porrò velim hic notari, nos, dum Philosophicè loquimur, non debere Phrasibus Theologiæ uti: Nam, quia Theologia Deum passim, nec tenerè, ut hominem perfectum repræsentat, propterea oportunum est, ut in Theologiâ dicatur Deum quicquam

quam cupere, Deum tædio operibus improborum affici, & improborum delectari; in Philosophiâ verò, ubi clarè percipimus, quòd Deo illa attributa, quæ hominem perfectum reddunt, tam agrè possunt tribui, & adignari, quàm si ea, quæ elephantum, aliumve perficiunt, homini tribueremus: Ibi hæc, & his similia verba nullum obtinent locum, nec ibi sine nostrorum conceptuum summâ confusione ea usurpare licet. Quare Philosophicè loquendo, dici nequit, Deum à quoquam quicquam petere, neque ei tædiosum, aut gratum quid esse; hæc quippe omnia humana sunt attributa, quæ in Deo locum non habent.

Notari tandem voluissim, quòd, quamvis opera proborum, (hoc est, eorum, qui claram Dei habent ideam, ad quam cuncta eorum opera, ut & cogitationes determinantur) & improborum, (hoc est, eorum, qui Dei ideam haud possident, sed tantum rerum terrenarum ideas, ad quas eorum opera, cogitationesque determinantur) & denique omnium eorum, quæ sunt, ex Dei æternis legibus, & Decretis necessario profluant, continuoque à Deo dependant, atramen non solum gradibus; sed & essentiâ ab invicem differunt: licet etenim mus æquè, ac angelus, & æquè Tristitia, ac Lætitia, à Deo dependant, nequit tamen mus species angeli, & Tristitia species Lætitiae esse. Hisce opinor me tuis Objectionibus (si eas probè intellexi), Quippe interdum dubius hæreo, num conclusiones, quas inde deducis, non differant ab ipsâ Propositione, quam demonstrare suscipis) respondiſſe.

Verum illud clariùs patebit, si ad Quæstiones propositas ex his fundamentis respondeam. Prima est, an occidere Deo adeò acceptum sit, ac eleemosynas largiri? altera est, an furari Dei respectu æquè bonum sit, ac justum esse? tertia denique est, an, si daretur animus, cum cujus singulari naturâ non pugnaret; sed conveniret, libidinibus obtemperare, & scelera perpetrare, an in eo, inquam, ratio Virtutis daretur, quæ ipsi, ut bonum faceret, & malum omitteret, persuaderet?

Ad primam hoc do responsum, me (Philosophicè loquendo) quid his verbis, *Deo acceptum esse*, velis, nescire. Si roges, an Deus hunc non odio habeat, illum verò diligit? an Deum alius

contumeliâ, affecerit alius favore profectus fuerit? respondeo, quod non. Si verò Quæstio est, numne homines, qui occidunt, & eleemosynas distribuunt, aequè probi, & perfecti sint? Rursus negando respondeo.

Ad secundam rehero: si *bonum respectu Dei* inferat, iustum aliquid boni Deo præstare; & furem aliquid mali, respondeo neque iustum, neque furem in Deo delectationem, aut tedium posse causari; si verò queratur, an utrumque illud opus, quatenus aliquid reale, & à Deo causatum est, aequè sit perfectum? dico, si ad opera tantum animum advertamus, & ad talem modum, posse fieri, ut utrumque aequè sit perfectum. Si igitur interroges, numne fur, & iustus aequè sint perfecti, benèque? respondeo, non. Per iustum namque eum intelligo, qui constantè cupit, ut unusquisque, quod suum est, possideat; quam Cupiditatem ego in meâ Ethicâ (necesse editâ) in piis ex clarâ, quam de seipis, & Deo habent, cognitione necessariò originem ducere, demonstrô. Et quoniam ejus generis cupiditatem fur non habet, necessariò Dei, & sui ipsius cognitione, hoc est, primario, quod nos homines reddit, desistitur. Si tamen ulterius quæras, quid te queat movere, ut magis hoc opus, quod Virtutem nuncupo, quam aliud facias? dico, me non posse scire, quâ viâ, ex infinitis, Deus utatur, ut te ad hoc opus determinet. Posset esse, ut Deus tibi clarè sui ideam impreserit, ut mundam oblivioni propter sui amorem traderes, reliquosque homines, sicut te ipsum, amares; & perspicuum est hujusmodi animi Constitutionem cum cæteris omnibus, quæ malè vocantur, pugnare, & eâ de causâ in uno subiecto non posse esse. Porro fundamenta Ethices explicandi, & etiam cuncta mea dicta demonstrandi non est hîc locus; quia tantum in eo sum, ut ad Quæstiones tuas responsum dem, & eas à me avertam, arceamque.

Quantum àniquè tertiam Quæstionem attinet, ea contradictionem supponit, mihi que aequè videbatur, ac si quis rogaret: Si melius cum alicujus naturâ conveniret, ut seipsum suspenderet, an rationes darentur, ut se non suspenderet? Verum, ejusmodi dari naturam, sit possibile, tunc affirmo, (etiam si liberum arbitrium con-

concederem, sive non concederem) si quis videt, se commodius in cruce posse vivere, quam mensæ suæ accumbentem, cum stultissimè agere, si se ipsum non suspenderet; & is, qui clarè videret, se scelera patrando reverâ perfectiore & meliore vitâ, vel essentiâ, quam virtutem sectando, posse frui, is etiam stultus foret, si illa non faceret. Nam scelera respectu illiusmodi naturæ humanæ perverse virtus essent.

Ad aliam Quæstionem, quam calcî Epistolæ addidisti, quia unâ horâ vel centum ejus generis quærere possemus, nec tamen nunquam ad conclusionem unius perveniremus, & ipse responsonem non adeo urges, non respondebo: hoc tempore tantum dicam, &c.

EPISTOLA XXXVII

Vro Clarissimo,

B. D. S.

GUILIELMUS DE BLYENBERG.

Responso ad præcedentem.

Vetio.

Mi Domine, & amice.

Ubi tuâ honorabar præsentia, ut in eâ perseverarem non tempus, multò minus memoria permittebat, ut quæ colloquentes tractavimus, ei mandarem; licet ego quàm primùm à te discesseram, omnes memoriæ vires, quo audita retinerem, colligerem. In proximum ergo profectus locum tuas opinioniones chartæ mandare conabar; sed experiebar tunc, me reverâ ne quartam quidem tractatorum partem retinuisse; adeo ut tibi sim excusandus, si adhuc semel, tantum quærando de his, in quibus mentem tuam, vel non bene perceperim, vel non bene retinuerim, tibi molestus sim.

T t 2

Optem,

Optem, ut hunc laborem aliquo beneficio tibi compensare facultas daretur.

Primum erat, quomodo, tibi Principia, & Cogitata tua Metaphysica lego, quæ tua, quæque Cartesii sit sententia, internoscere possim?

Secundum, an propriè detur error, & in quo consistat?

Tertium, quæ ratione statuas, voluntatem non esse liberam.

Quartum, quid his verbis, quæ L. M. in Præfatione tuo nomine scripsit, intelligas, nempe. *Cum contrà author noster admittat quidem in Rerum naturâ esse substantiam cogitantem: utamen neget illam constituere essentiam Mentis humana: sed statuat, eodem modo, quo extensio nullis limitibus determinata est, cogitationem etiam nullis limitibus determinari; adeoque quemadmodum Corpus humanum non est absolutè, sed tantum certo modo secundum leges naturæ extensæ per motum & quietem determinatam extensio; sic etiam Mentem, sive animam humanam non esse absolutè, sed tantum secundum leges naturæ cogitantis per ideas certo modo determinatam cogitationem; quæ necessario dari concluditur, ubi Corpus humanum existere incipit.* Unde sequi videtur, sicut Corpus humanum ex millenis compositum est corporibus, ita etiam humanam Mentem ex millenis consistere cogitationibus; & quemadmodum humanum Corpus in millena resolvitur, unde componebatur, corpora, sic etiam Mentem nostram, ubi corpus deserit, in tam multiplices, ex quibus constabat, cogitationes resolvî: & sicuti resolutæ humani nostri Corporis partes non amplius unitæ manent; sed alia corpora inter eas se insinuant; ita sequi quoque videtur, Mente nostrâ dissolutâ, illas innumeras cogitationes, quibus constabat, non amplius combinatas, sed divisas esse: & quemadmodum corpora soluta corpora quidem manent; sed non humana, ita à morte quoque nostram substantiam cogitantem quidem resolvî, ut cogitationes, vel substantiæ cogitantes maneat, non verò ita, ut essentia erat earum, quum Mens humana dicebantur. Unde mihi videtur, ac si statueres, substantiam hominis cogitantem mutari, & in ista corporum resolvî, quin imò quasdam ita, ut de impiis (nisi me fallat memoria) affirmabas, omnino perire, nullamque sibi retinere

tinere cogitationem reliquam. Et sicut D. des Cartes, ut L. M. habet, Mentem esse substantiam absolutè cogitantem tantum præsupponit, ita & Tu, & L. M. præsupponit maximam partem ut mihi videmini: quare tuam hoc in negotio mentem clarè non percipio.

Quantum est, quòd tam in colloquio, quàm in postremâ tuâ Epistolâ, 13. Martii scriptâ, statuis, ex clarâ Dei, & nostri cognitione oriri Constantiam, quâ, ut quibet suum sibi habeat, cupimus: Verum hic explicandum restat, quæ ratione Dei, & nostri cognitio in nobis constantem voluntatem producat, ut unusquisque, quod suum est, possideat, hoc est, quâ viâ id ex Dei cognitione fluat, vel nos obstringat, ut virtutem amemus, & ea negligamus opera, quæ vitia dicimus; & unde procedat (quandoquidem occidere, & furari, juxta te, æquè quid positivum, ac eleemosynas dare, comprehendant) cur eadem committere non tantum perfectionis, beatitudinis, & acquiescentiæ, quantum eleemosynas distribuere, involvat. Dices fortè, ut in postremâ, quæ 13. Martii consignata est, hanc quæstionem ad Ethicam spectare, eamque inibi à te moveri; verum quam sine hujus Quæstionis, ut & præcedentium elucidatione, ego tuam nequeam percipere mentem, quin semper absurditates superflint, quas conciliare non possum, amicè rogo ut latius mihi ad eas respondeas; præsertim ut præcipuas quasdam Definitiones, Postulata, & Axiomata, quibus tua Ethica, & hæc imprimis Quæstio inmittitur, proponas, & explanes. Fortè, quia labor dereret, te excusabis, verum ut meæ satisfacias petitioni saltem hæc vice flagito, eò quòd absque ultimæ Quæstionis solutione mentem tuam nunquam rectè sim percepiturus. Optem, ut laborem tuum aliquo beneficio compensare liceret. Tempus duarum, triumve septimatarum præscribere non audeo; tantum ut ante iter tuum Amstelædâmente ad has responsum des, requiro. Hoc ubi præliteris, me tibi summopere devincias, egoque ostendam me esse & permanere,

MI DOMINE,

Tuum ad quævis officia paratissimum,

Dordraci 17. Martii, 1661.

G. DE BLUENFRO.

Ttt 3

EPI-

EPISTOLA XXXVIII

Humilissimo, Ornatisimoque Viri,

GUILIELMO DE BLYENBERG

B. D. S.

Responsio ad Præcedentem.

Versio.

Mi Domine, & Amice.

Ubi tua, 27. Martii ad me data, mihi tradebatur, ut Amstelædamum proficiscerer, in procinctu stabam. Quare, ubi dimidium ejus periegeram, domi relinquebam. Quod rediissem, ut tum responderem; quoniam putabam, eam nihil, nisi *Quæstiones*, ad primam spectantes controversiam, comprehendere. Ego verò postea eam perlegens longè aliud ejus argumentum esse deprehendebam, in eaque non modo probationem eorum, quæ in *Præfatione* mearum *Demonstrationum Geometricarum* in *Cartesii Principia* curavi scribi, eo tantum fine, ut meam sententiam cui libet indicare, non verò probarem, & hominibus persuaderem; sed etiam magnam *Ethicæ* partem, quæ, ut cuius notum, *Metaphysicâ*, & *Physicâ* fundari debet, desiderari. Quæ de causâ, ut tuis facerem satis *quæstionibus*, à me impetrare non potui; sed occasione inspectare volui, quò amicitissimè coram, ut postulato desistas, à te peterem, meæ negationis rationem dare, & denique ostenderem eas ad primæ nostræ controversiæ solutionem non facere; sed contra maximam partem à solutione istius litis pendere. Tantum ergo abest, ut mea opinio, rerum necessitatem spectans, sine iis non possit percipi; quia hæc reverà percipi nequeunt, antequam ea in antecessum intelligatur. Antequam verò offerrebatur occasio, hæc hebdomadâ alterum adhuc mihi tradebatur *epistolum*,

lium, quod aliquam displicentiam, ex nimia morâ, præ se ferre videretur. Et ideo hæc pauca ad te scribere necessitas me coëgit, ut de proposito, & decreto meo certior, ut jam reddidi, te redderem. Spero te, negotio perpensio, ultro à tuâ petitione destitutum, & tamen animum in me propensum servaturum. Ego à meâ parte pro viribus meis in omnibus demonstro, me esse, &c.

EPISTOLA XXXIX.

Viro Amplissimo, ac Prudentissimo

*****

B. D. S.

Versio.

Amplissime Vir,

Demonstrationem Unitatis Dei, hinc nimirum, quòd ejus Natura necessariam involvit existentiam, quam postulabas, & ego in me recipiebam, ante hoc tempus ob quasdam occupationes mittere non potui. Ut ergo eò deveniam, præsupponam

I°. Verum uniuscujusque rei definitionem nihil aliud, quam rei definitivè simplicem naturam includere. Et hinc sequitur

II°. Nullam definitionem aliquam multitudinem, vel certum aliquem individuorum numerum involvere, vel exprimere, quandoquidem nil aliud, quam rei naturam, prout ea in se est, involvit, & exprimit. Ex gr. definitio trianguli nihil aliud includit, quam simplicem naturam trianguli; at non certum aliquem triangulorum numerum: quemadmodum *Mentis* definitio, quòd ea sit res cogitans, vel Dei definitio, quòd is sit *Ens perfectum*, nihil aliud, quam *Mentis*, & Dei naturam includit; at non certum *Mentium*, vel *Deorum* numerum.

III°. Uniuscujusque rei existentis causam positivam, per quam existit, necessario dari debere.

IV°. Hanc causam vel in naturâ, & in ipsius rei definitione (quia scilicet

scilicet ad ipsius naturam existentiam pertinet, vel eam necessario includit) vel extra rem ponendam esse.

Ex his præsuppositis sequitur, quod si in naturâ certus aliquis individuorum numerus existat, una, pluresve causæ dari debeant, quæ illum iustè nec majorem, nec minorem Individuorum numerum producere potuerunt. Si, exempli gratiâ, in rerum naturâ viginti homines existant, (quos, omnis confusionis vitandæ causâ, simul, ac primos in naturâ esse supponam) non satis est, causam humanæ naturæ in genere investigare, ut rationem, cur viginti existant, reddamus; sed etiam ratio investiganda est, cur nec plures, nec pauciores, quàm viginti homines existant: Nam (juxta tertiam hypothesin) de quovis homine ratio, & causâ, cur existat, reddenda est. At hæc causâ (juxta secundam & tertiam hypothesin) nequit in ipsius hominis naturâ contineri: vera enim hominis definitio numerum viginti hominum non involvit. Ideoque, (juxta quartam hypothesin) causâ existentiam horum viginti hominum, & consequenter uniuscujusque sigillatim, extra eos dari debet. Proinde absolute concludendum est, ea omnia, quæ concipiuntur numero multiplicia existere, necessario ab externis causis; non verò propriæ suæ naturæ vi produci. Quoniam verò (secundum hypothesin) necessaria existentia ad Dei Naturam pertinet, ejus vera definitio necessariam quoque existentiam ut includat, necessum est: & propterea ex verâ ejus definitione necessaria ejus existentia concludenda est. At ex verâ ejus definitione (ut jam ante ex secundâ & tertâ hypothesi demonstravi) necessaria multorum Deorum existentia non potest concludi. Sequitur ergo unici Dei solummodo existentia. *Q. E. D.*

Hæc, Amplissime Vir, mihi hoc tempore optima visa fuit Methodus ad propositum demonstrandum. Hoc ipsum antehac aliter demonstravi, distinctionem Essentiæ, & Existentiæ adhibendo: quia verò ad id, quod mihi indicasti, attingo, hanc tibi libentius mittere volui. Spero tibi faciet satis, tuumque super eâ judicium prætolabor, & interea temporis manebo, &c.

Voorburgi, 7 Januarii. 1666.

EPISTO

EPISTOLA XL.

Viro Amplissimo, ac Prudentissimo

*****

B. D. S.

Versio.

Amplissime Vir,

Quod in tuâ epistolâ, 10 Febr. ad me datâ, aliquo modo mihi erat obscurum, in ultimâ, 30. Martii scriptâ, optimè enucleasti. Quoniam igitur, quæ propriè tua sit sententia, novi; statum Quæstionis talem, qualem eum concipis, ponam; an scilicet non nisi unum sit Ens, quod suâ sufficientiâ, vel vi subsistit: quod non tantùm affirmo; sed etiam demonstrare in me suscipio; hinc nimirum, quod ejus natura necessariam involvit existentiam; licet hoc ipsum facillimè ex Dei intellectu. (quemadmodum ego in Propositione 11. Demonstrationum mearum Geometricarum in Cartesii Principia præstiti) aut ex aliis Dei attributis demonstrare licet. Rem ergo ut aggrediamur, in antecessum breviter ostendam, quas proprietates Ens, necessariam includens existentiam, habere debet: nimirum

I^o. Id esse æternum: si enim determinata duratio ei attribueretur, Ens istud, extra determinatam durationem, ut non existens, vel ut necessariam non involvens existentiam, conciperetur, quod definitioni suæ repugnat.

II°. Id simplex, non verò ex partibus compositum esse. Partes namque componentes naturâ, & cognitione priores sint oportet, quàm id, quod compositum est: quod in eo, quod suâ natura æternum est, locum non habet.

III°. Id non determinatum; sed solum infinitum posse concipi. Quippe si istius Entis natura determinata esset, & etiam determinata conciperetur, illa natura extra eos terminos, ut non existens, conciperetur, quod cum definitione suâ quoque pugnat.

VVV

IV°. Id

IV°. Id indivisibile esse. Si enim esset divisibile, in partes vel ejusdem, vel diversæ naturæ dividi posset; si hoc, destrui, & ita non existere posset, quod definitioni adversum est. Et si illud, pars quælibet necessariam per se existentiam includeret, & hoc pacto unum sine alio existere, & per consequens concipi; & propterea illa Natura, ut finita, comprehendi posset, quod, per antecedens, definitioni adversatur. Hinc videre est, quòd, si ejusmodi Enti aliquam velimus adscribere imperfectionem, statim in contradictionem incidamus. Nam sive imperfectio, quam tali vellemus assignere Naturæ, in quodam defectu, aut terminis quibusdam, quos istiusmodi Natura possideret, vel in aliqua mutatione, quas virium defectu à causis externis pati posset, sita esset; eò semper redigemur, eam Naturam, quæ necessariam involvit existentiam, non existere, vel haud necessario existere; & idcirco concludo

V°. Id omne, quod necessariam includit existentiam, nullam in se habere posse imperfectionem; sed meram debere exprimere perfectionem.

VI°. Porrò, quoniam non nisi ex perfectione provenire potest, ut aliquod Ens suâ sufficientiâ, & vi existat, sequitur, si supponamus Ens, quod non omnes exprimit perfectiones, suâ naturâ existere, etiam nos debere supponere illud quoque Ens existere, quod omnes comprehendit in se perfectiones. Si enim minori potentiâ præditum suâ sufficientiâ, quanto magis aliud majori potentiâ præditum existit.

Ut denique ad rem accedamus, affirmo non nisi unicum posse Ens esse, cujus existentia ad suam naturam pertinet, illud nimirum Ens tantum, quod omnes in se habet perfectiones, quodque Deum nominabo. Quippe si aliquid ponatur Ens, ad cujus naturam existentia pertinet, illud Ens nullam in se continere imperfectionem, sed omnem exprimere debet perfectionem; (per notam 5.) Et propterea natura illius Entis ad Deum, (quem (per notam 6.) etiam existere statueri debemus) pertinere debet, quia omnes perfectiones, nullas verò imperfectiones in se habet. Nec extra Deum existere potest; nam si vel extra Deum existeret, una cadent-

eademque Natura, quæ necessariam involvit existentiam, duplex existeret, quod, juxta antecedentem demonstrationem, est absurdum. Ergo nihil extra Deum; sed solus Deus est, qui necessariam involvit existentiam. Quod erat Demonstrandum.

Hæc sunt, Amplissime Vir, quæ hõc tempore ad hanc rem demonstrandam in medium proferre scio. Optem, ut tibi demonstrare liceat, me esse, &c.

Voorburgi, die 10. Aprilis. 1666.

EPISTOLA XLI.

Vro Amplissimo, ac Prudentissimo,

* * * * *

B. D. S.

Verûo.

Amplissime Vir,

AD tuam, (in causâ fuit impedimentum aliquod) nono decimo Maji datam, citius respondere non licuit. Quia verò te tuum super demonstratione meâ, tibi missâ, suspendere judicium, quantum ad maximam partem, deprehendi (propter obscuritatem, credo, quam in eâ reperis) sensum ejus clarius hic explicare conabor.

Primò ergo quatuor proprietates, quas Ens suâ sufficientiâ, aut vi existens, habere debet, enumeravi. Has quatuor, reliquasque his similes in notâ quintâ ad unam redigi. Deinde, ut omnia ad demonstrationem necessaria ex solo supposito deducerem, in sextâ ex datâ hypothesi Dei existentiam demonstrare conatus sum; & inde denique, nihil amplius (ut notum) nisi simplicem verbum sensum, præsupponendo, quod petebatur, conclusi.

Hoc breviter meum propositum, hic scopus fuit. Jam uniuscujus-

V V V 2

cujus-

cujusque membri sensum sigillatim explanabo, ac primum à præmissis ordinar proprietatibus.

In primâ nullam invenis difficultatem: nec aliud quid, sicut & secunda, est, quàm Axioma. Per simplex enim nihil, nisi quod non est compositum, intelligo, sive ex partibus naturâ differentiibus, aut ex aliis naturâ convenientibus componatur. Demonstratio certè universalis est.

Sensum tertiæ, (quantum ad hoc, quòd, si Ens sit cogitatio, id in cogitatione, si verò sit Extensio in extensione, non determinatum; sed solummodò indeterminatum concipi potest) optime percepisti; quamvis te conclusionem percipere neges; quæ tamen hoc nititur, quòd sit contradictio, aliquid, cujus definitio existentiam includit, aut (quod idem est) existentiam affirmat, sub negatione existentie concipere. Et quoniam determinatum nihil positivum; sed tantum privationem existentie ejusdem naturæ, quæ determinata concipitur, denotat; sequitur id, cujus definitio existentiam affirmat, non determinatum posse concipi. Ex. gr. si terminus *extensionis* necessariam includit existentiam, æquè extensionem sine existentia, ac extensionem sine extensione impossibile erit concipere. Hoc si ita statuarur, determinatam extensionem concipere impossibile quoque erit. Si enim ea determinata conciperetur, propriâ suâ naturâ esset determinanda, nempe extensione: & hæc extensio, quâ determinaretur, deberet sub existentia negatione concipi; id quod, juxta hypothesein, manifestè est contradictio.

In quartâ nihil aliud volui ostendere, quàm tale Ens nec in partibus ejusdem, nec in partibus diversæ naturæ posse dividi, sive ex, quæ diversæ sunt naturæ, necessariam existentiam, sive minus involvunt. Si enim, inquit, posterior hoc locum obtineret, posset destrui, quoniam rem destrueret est illam in ejusmodi partes resolvere, ut nulla eorum omnium naturam totius exprimat: si verò prius locum haberet, cum tribus jam declaratis pugnet proprietatibus.

In quintâ solummodò præsuppositi, perfectionem in *esse*, & imperfectionem in privatione *esse* consistere. Dico *privatorem*; quam-

quamvis enim ex. gr. extensio de se cogitationem neget, nulla tamen hoc ipsum in eâ est imperfectio. Hoc verò, si nimirum extensione destitueretur, in eâ imperfectionem argueret, ut revera fieret, si esset determinata, similiter si duratione, situ &c. careret.

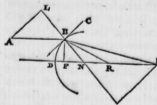
Sextam absolute concedis; & tamen dicis, tuam difficultatem, (quare scilicet non plura entia, per se existentia, naturâ autem differentia possent esse; quemadmodum cogitatio, & extensio diversa sunt, ac sortè propriâ sufficientiâ subsistere possunt) totam superesse. Hinc non aliud judicare valeo, quàm te eam longè alio, ac ego, sensu capere. Confido me perspicere, quo eam sensu intelligas; ego tamen, ne tempus perdam, meum tantum declarabo sensum. Dico ergo, quantum ad sextam attinet, si ponamus aliquid, quod in suo genere solummodò indeterminatum, & perfectum est, suâ sufficientiâ existere, quòd etiam existentia entis absolute indeterminati, ac perfecti concedenda erit; quod Ens ego Deum nuncupabo. Si ex. gr. statuer volumus, extensionem, aut cogitationem (quæ quælibet in suo genere, hoc est, in certo genere entis, perfectæ esse queunt) suâ sufficientiâ existere; etiam existentia Dei, qui absolute perfectus est, hoc est, entis absolute indeterminati erit concedenda. Hic loci, quod modo dixi, notari vellem, quantum vocabulum *imperfectiois* spectat, nimirum illud significare rei alicui quicquam deesse, quod tamen ad suam naturam pertinet. Ex. gr. Extensio solummodò respectu durationis, situs, quantitatis imperfecta dici potest; nimirum quia non durat longius, quia suum non retinet situm, vel quia major non evadit; Nunquam verò, quia non cogitat, imperfecta dicitur, quandoquidem ejus natura nihil tale exigit, quæ in extensione sola consistit, hoc est, in certo entis genere: quo respectu tantum determinata aut indeterminata, imperfecta aut perfecta dicenda est. Et quandoquidem Dei natura in certo entis genere non consistit; sed in Ente, quod absolute indeterminatum est, ejus etiam natura exigit id omne, quod *esse* perfecte exprimit; eò quòd ejus natura aliâ determinata, & tendens esset. Hæc quum ita se habeant, sequitur non nisi unum Ens, Deum scilicet, posse esse, quod

quod propria vi existit. Si etenim, verbi causa, ponamus, quòd extensio existentiam involvit, æterna, & indeterminata ut sit, absoluteque nullam imperfectionem, sed perfectionem exprimat, opus est: Ideoque Extensio ad Deum pertinebit, aut aliquid erit, quod aliquo modo Dei naturam exprimit: quia Deus est Ens, quod non certo duntaxat respectu; sed absolute in essentia indeterminatum, & omnipotens est. Hocque, quod (pro lubitu) de Extensione dicitur, de omni eo, quod, ut tale statuere volumus, affirmandum quoque erit. Concludo ergo, ut in precedenti meâ Epistola, nihil extra Deum; sed Deum solum suâ sufficientiâ subsistere. Credo hæc sufficere ad sensum præcedentis declarandum; tu verò melius de eo iudicium ferre poteris.

Hicse finem: verum quia, ut mihi novæ ad polienda vitra scutellæ fabricentur, animus est, tuum hæc in re consilium audire expectem. Non video, quid vitris convexo-concavis tornandis proficiamus. Convexa plana e contra, utiliora ut sint, necesse est, si bene calculum subdaxi. Nam si (facilitatis gratiâ) ponamus rationem refractionis esse ut 3 ad 2, & literas in hæc appositâ figurâ, ut eas in parvâ tuâ Dioptricâ locas, appingamus, invenietur, ordinatâ æquatione, N I, quæ dicitur $x \gg \sqrt{1 - xx} - \sqrt{1 - xx}$. Unde sequitur, si $x \gg 0$, erit $x \gg 2$, quæ tunc etiam est longissima. Et si $x \gg 1$ erit $x \gg 1$, vel paulo amplius: si nimirum supponimus radium B I secundam non pati refractionem, quando ex

vetro versus I tendit. Statuamus verò jam, eum ex vitro prodeuntem in planâ superficie B F refringi, & non versus I; sed versus R tendere. Quando ergo lineæ B I; & B R in eadem sunt ratione, in quâ est refractionis, hoc est (ut hic supponitur) ut 3 ad 2; &

si quando tunc tenorem sequimur æquationis, venit pro N R $\gg \sqrt{1 - xx} - \sqrt{1 - xx}$. Et si iterum, ut ante, ponimus $x \gg 0$, erit N R $\gg 1$, hoc est, æqualis semidiametro. Si vero $x \gg 1$ erit

erit N R $\gg 1 + \frac{1}{2}$. Id, quod ostendit hunc focum alio minoreem esse, licet tubus opticus per integram semidiametrum sit minor; adeo ut, si Telescopium æque longum fabricaremus, ac est D I, faciendo semidiametrum $\gg 1$; & B F, eadem manente aperturâ, focus multò minor sit futurus. Ratio insuper, cur convexo-concava vitra minus placeant, est, quòd, præterquam quòd duplicem laborem, & sumptum exigunt, radii, quandoquidem non omnes ad unum, idemque tendunt punctum, nunquam in superficiem concavam perpendiculariter incident. Verum quum non dubitem, quin hæc jam olim perpendaris, ac magis accuratè ad calculos revocaveris, & denique rem ipsam determinaveris, ideò tuum iudicium, consiliumque hæc de re exquiro, &c.

EPISTOLA XLII.

Doctissimo, Expertissimoque Viro,

J. B.

B. D. S.

Doctissime Vir, Amice singularis,

AD ultimas tuas literas, dudum à me acceptas, antehac respondere non potui, ità variis occupationibus, & sollicitudinibus impeditus fui, ut vix tandem me expedire poterim, nolo tamen quandoquidem animum aliquantisper recipere licet, meo officio deesse; sed tibi quamprimum maximas agere gratias volo pro amore, atque officio erga me tuo, quod sæpius opere, jam verò literis etiam satis superque testatus es, &c. Transeo ad tuam questionem, quæ sic se habet, nempe an aliqua detur, aut dari possit Methodus talis, quâ inoffenso pede in præstantissimarum rerum cogitatione sine radio pergere possimus? an verò, quemadmodum corpora nostra, sic etiam mentes casibus obnoxia sint, & fortunâ magis, quàm arte cogitationes nostræ regantur? quibus me satisfacturum puto, si ostend-

si ostendam, quòd necessariò debeat dari Methodus, quà nostras claras, & distinctas perceptiones dirigere, & concatenare possumus, & quòd intellectus non sit, veluti corpus, casibus obnoxius. Quòd quidem ex hoc solo constat, quòd una clara, & distincta perceptio, aut plures simul possunt absolute esse causa alterius claræ & distinctæ perceptionis. Imò omnes claræ & distinctæ perceptiones, quas formamus, non possunt oriri nisi ab aliis claris & distinctis perceptionibus, quæ in nobis sunt, nec ullam aliam causam extra nos agnoscunt. Unde sequitur, quas claras & distinctas perceptiones formamus, à solâ nostrâ naturâ, ejusque certis, & fixis legibus pendere, hoc est, ab absolute nostrâ potentiâ, non verò à fortunâ, hoc est, à causis quamvis certis etiam, & fixis legibus agentibus, nobis tamen ignotis, & à nostrâ naturâ, & potentiâ alienis. Quòd ad reliquas perceptiones attinet, eas à fortunâ quàm maximè pendere fateor. Ex his igitur clarè apparet, qualis esse debeat vera Methodus, & in quo potissimum consistat, nempe in solâ puri intellectus cognitione, ejusque naturâ, & legum, quæ ut acquiratur, necesse est ante omnia distinguere inter intellectum, & imaginationem, sive inter veras ideas, & reliquas, nempe fictas, falsas, dubias, & absolute omnes, quæ à solâ memoriâ dependent. Ad hæc intelligendum, saltem quoad Methodus exitum, non est opus naturam mentis per primam ejus causam cognoscere, sed sufficere, sive perceptionum historiolum concinnare modo illo, quo Verulamius docet. Et his paucis puto me veram Methodum explicuisse, & demonstrasse, simulque Viam ostendisse, quâ ad eam perveniamus. Superest tamen te monere, ad hæc omnia assiduam meditationem, & animum, propositumque constantissimum requiri, quæ ut habeantur, apprimè necesse est, certum vivendi modum, & rationem statuere, & certum aliquem finem præscribere: sed de his impræsentiarum satis, &c.

Voorburg, 19. Jan. 1666.

EPISTO-

EPISTOLA XLIII.

Ornatissimo Virò,

J. v. M.

B. D. S.

Verbo.

Ornatissime Vir,

DUm hic solitarii in agro vitam ago, Quæstionem, quam mihi aliquando proposuisti, necum volvi, eamque simplicem valde deprehendi. Universalis Demonstratio hoc nimirum fundamento: quòd is iustus sit lusor, qui suam lucrandi, aut pendendi sortem, seu expectationem cum adversarii sorte æqualem ponit. Hæc æqualitas consistit in sorte, & in pecuniâ, quam adversarii deponunt, ac periclitantur; hoc est, si fors utrimque est æqualis, quilibet etiam æquales nummos deponere, & periclitari debet: si verò fors sit inæqualis, unus eò plus pecuniæ deponere debet, quòd sua fors major est, tuncque expectatio utrimque æqualis, & consequenter lusus æquus erit. Si enim, exempli gratiâ, A, cum B ludens, duas lucrandi expectationes, & pendendi unicam tantum; & contra B solum unicam lucrandi expectationem, & duas habet amittendi, clarè apparet, quòd A tantum pro unaquaque sorte debet periclitari, quantum B pro sua periclitatur, hoc est, A debet duplum ipsius B periclitari.

Hoc ut adhuc clariùs ostendamus, supponemus, tres A. B. C. æquali expectatione inter se ludere, & unumquemque æqualem pecuniæ summam deponere: manifestum est, quòd, quia quivis æquales nummos deponit, unusquisque etiam non nisi tertiam partem periclitetur, ut duas tertias lucretur, quòdque, quia quilibet contra duos ludit, quivis unam tantum lucrandi expecta-

Xxx

specta-

speculationem, ac duas amittendi habet. Si statuamus, tertium horum, ante lusum inchoatum, nempe C, lusione velle desistere, manifestum est, eum id duntaxat, quod deposuit, hoc est, tertiam partem debere recipere; & B, si expectationem ipsius C velit emere, & illius in locum succedere, tantum debere deponere, quantum C recepit. Huic negotio nequit sese A opponere: etenim ipsi perinde est, an cum unâ contra duas sortes duorum diversorum lusorum, an cum uno lusore aleam subeat. Hinc, quum hæc ita se habeant, sequitur; quod si quis manum suam exerat, ut, si alter de duobus numeris unum conciat, eumque conjecturâ assequatur, certam nummorum summam lucretur; vel, si è contrario aberret, æqualem summam perdat, quod, inquam, expectatio utrimque æqualis est, nimirum tam ei, qui manum extendit, ut alter divinet, quàm cui divinandi datur potestas. Porro si manum extendat, ut alter primâ vice unum ex tribus numeris divinet, & cum divinando certam pecuniæ summam vincat, vel sin minus, dimidium istius pecuniæ perdat, fors & expectatio utrimque est æqualis: similiter expectatio quoque æqualis est, si is, qui manum exerit, alii bis concijendi copiam dat, ut si conjecturâ assequatur, certam summam sibi habeat, vel, si hallucinetur, duplo multetur. Fors, & expectatio æqualis quoque est, si ipsi concedit, ut de quatuor numeris ter conjecturam faciat ad quandam summam lucrandum, vel e contra perdendum ter, si errorem committat; vel quater ex quinque numeris, quo unum lucretur, aut quatuor perdat, & sic deinceps. Unde sequitur ei, qui dextram extendit, perinde esse, ut aliquis pro se toties, quoties vult, ex multis unum divinet numerum, si modo pro illis vicibus, quas conijcere suscipit, tantum ponit, & periclitatur, quantum numerus vicium per numerorum summam divisus facit. Si, verbi causâ, 5 sint numeri, & cuidam semel tantum est divinandum, is 5 contra 1 alterius solum; si bis conjecturam faciet, tum 10 contra 1 alterius; si ter, 15 contra 1 alterius, & sic porro: contra 1, & 1 contra 1 periclitari debet. Et per consequens perinde ei est, qui veniam concijendi alicui largitur, si exempli loco, 1 depositi duntaxat periclitetur, ut 1 lucretur, an unus solus quin-

quingies, vel an quinque homines singuli semel divinent, ut tua vult Quæstio.

1. Octob. 1666.

EPISTOLA XLIV.

Viro Humanissimo, atque Prudentissimo

J. J.

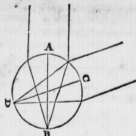
B. D. S.

Verſio.

Humanissime Vir,

VARIA obstacula in causâ fuerunt, quò minus ad tuas non citius responderim. Quod de Dioptrica Cartesii notasti, vidi & legi. Non aliam is causam, quâ imagines in oculi fundo majores, minoresve formantur, quàm radiorum decussationem considerat, qui ex diversis objecti punctis veniunt, prout nimirum sese, vel propius, vel remotius ab oculo decussare incipiunt, ita ut ad anguli magnitudinem, quàm hi radii effluunt, quando se invicem in oculi superficie decussant, non attendat. Et licet ultima hæc causa sit præcipua, quæ in Telecopiis notanda est, videtur tamen, hanc eum silentio præterire voluisse; quandoquidem, ut conjicio, nullam illi perspectum erat medium eos radios, ex diversis punctis parallelè prodeuntes, in totidem aliis punctis congregandi, & eam ob causam istum angulum non potuit Mathematicè determinare: fortè reticuit, ne usquam circulum aliis figuris, ab se introductis, præferret. Non enim dubium est, quin hæc in re cunctas alias figuras, quas invenire licet, circulus superet: Nam quia circulus idem ubique est, easdem ubique proprietates habet. Si, exempli cau-

si, circulus ABCD hanc possideat proprietatem, ut radii omnes, axi AB paralleli, à parte A venientes, ad eum modum in ejus superficie refringantur, ut postea omnes simul in puncto B coeant; omnes quoque radii, axi CD paralleli, à parte C venientes, ita in superficie refringentur, ut simul in puncto D conveniant: id quod de nullâ alia figurâ affirmare licet; licet Hyperbolæ, ac Ellipses infinitas habent diametros. Ità ergo, ut scribis, se res habet; si nihil nisi oculi, vel Telescopii longitudo attenditur, longissimos Tubos opticos cogereur fabricare, antequam Res, quæ in Lunâ, tam distinctas, quàm quæ in Terrâ sunt, possemus intueri. Sed, ut dixi, præcipuum in anguli magnitudine consistit, quem radii, ex variis punctis exeuntes, in oculi superficie, quum ibi invicem decussant, efficiunt; hicque angulus major quoque, aut minor evadit, prout vitrorum in tubo collocatorum foci magis, minusve differunt. Si animus hujus rei demonstrationem videre gestit, eam transmittere, quando placuerit, paratus sum.

Voorburgi 3. Martii, 1667.

EP

EPISTOLA XLV.

Viro Humanissimo, atque Prudentissimo

J. J.

B. D. S.

Verſio.

Humanissime Vir,

P Ostrera tua, hujus mensis 14. die scripta, rectè mihi tradita fuit; ob varia verò impedimenta citius respondere non licuit. Conveni Dominum Vossium de Helvetii negotio, qui (ne omnia in hac Epistolâ, quæ collocuti sumus, narrem) effusè ridebat, quin mirabatur, quòd ego de his nugis ex illo quærerem. Ego tamen hoc flocci faciens, ipsum aurificem, cujus cognomen est Brechtelt, qui aurum probaverat, adibam: hic verò alium longè sermonem habuit, quàm Dom. Vossius, affirmans auri inter liqueſcendum & separandum pondus auctum esse, & tantò gravius esse redditum, quantum argenti pondus, quod separationis gratiâ crucibulo iniecerat, valebat; adeo ut firmiter crederet, hoc aurum, quod suum argentum in aurum transmutarat, aliquid singulare in se continere. Nec ille solus; sed diversi quoque alii Domini, tum temporis presentes, hoc ita sese habere experti sunt. Post hæc ipsum adii Helvetium, qui mihi & aurum, & crucibulum, interius etiam tum auro obductum, ostendebat, narrabatque, se vix quartam grani hordeacei, vel sinapis partem plumbo liquefacto injecisse. Addebat, se totius negotii historiam brevi editurum, & porro referebat, quendam virum, (quem eundem illum, qui se convenerat, rebatur) eandem operationem Amstelodami fecisse, de quo procul dubio audivisti. Hæc de hæc re potui resciscere.

Scriptor libelli, cujus mentionem facis (in quo gloriatur, se demonstraturum esse, Cartesii rationes in tertiâ, ac quartâ Meditatione prolatas, quibus Dei existentiam demonstrat, falsas esse)

Xxx 3

certo

certò cum suâ pugnabit umbrâ, magisque sibi, quàm aliis nocebit. Cartesii, fateor, axioma aliquo modo est obscurum, uti & tu notasti, atque clarior, veriusque ita dixisset: *Quid cogitandi potentia ad cogitandum non major est, quàm natura potentia ad existendum & operandum.* Clarum hoc, verumque est axioma, unde Dei existentia clarissime, & efficacissime ex sua ideâ sequitur. Argumentum memorati Auctoris, quod recensens, clarè satis ostendit, se rem necdum intelligere. Est quidem verum, nos in infinitum, si hoc pacto Quæstio in omnibus suis partibus solvitur, posse procedere, alioquin magna est stultitia. Si, exempli loco, aliquis interroget, per quam causam ejusmodi determinatum corpus moveatur? Respondere licet, id ab alio corpore, hocque rursus ab alio, & ità in infinitum progrediendo ad talem motum esse determinatum; hoc, inquam, respondere liberum est, quia duntaxat de motu Quæstio est, & nos, aliud corpus continuo ponentes, sufficientem, æternamque illius motûs causam assignamus: Sed si ego Librum sublimibus meditationibus repletum, nitidèque scriptum in manibus plebei cujusdam conspiciam, & ipsum rogem, unde cum habeat librum, sique mihi, se eum ex alio libro alterius plebei, qui quoque nitidè scribere noverat, descripsisse, & sic in infinitum procedat, is mihi non facit satis: nam non tantum de figuris, ac ordine litterarum interrogo, de quibus tantum respondet; verum etiam de meditationibus, & sensu, quem earundem compositio indicat; nihil ad hæc in infinitum sic progrediens respondet. Quomodo hoc ideis applicari queat, facile ex eo, quod ego in Cartesii Principiorum Philosophiæ Geometriæ à me demonstratorum axiomate nono declaravi, percipi potest.

Pergo jam, ut ad secundam tuam epistolam, nono Martii exaratam, respondeam; in quâ ulteriorem ejus, quod in præcedenti meâ de circulari figurâ scripseram, explicationem exigo. Poteris id facile capere, si modò animadvertere placet, omnes radios, qui supponuntur paralleli in antierius Telescopii vitrum incidere, reverà non esse parallelos; (quia solummodo ex uno, eodemque puncto veniunt) verum utrales considerari, eò quòd objectum adeò longè à nobis distat, ut Telescopii apertura inftar puncti, respectu

specu distantia, tantum sit habenda. Certum porrò est, nos, ut integrum iutueamur objectum, non modò radios ex unico solo puncto, verum aliis quoque omnibus radiorum conis ex aliis omnibus punctis prodeuntibus opus habere; & propterea etiam esse necessarium, ut in tot aliis focus, ubi per vitrum transeunt, conveniant. Et quamvis ipse oculus non ità accuratè constitutus est, ut omnes radii, ex diversis objecti punctis venientes, accuratissime in tot aliis in oculi fundo coant, est tamen certum, eas figuras, quæ hoc præstare possunt, aliis omnibus esse præferendas. Quandoquidem verò definitum circuli segmentum efficere valet, ut omnes radios, qui ex uno procedunt puncto, in aliud suæ diametri punctum (mechanicè loquendo) cogat; alios quoque omnes, qui ex aliis objecti punctis veniunt, in tot alia puncta cogat. Duci etenim ex quovis objecti puncto linea potest, quæ per circuli centrum transit, licet cum in finem Telescopii apertura minor multò sit facienda, quàm aliàs fieret, si tantum unico foco esset opus, quemadmodum facile videre poteris.

Quod hic de Circulo dico, non de Ellipsi, non de Hyperbolâ, multò minus de aliis magis compositis affirmari figuris potest, quia non nisi unicam ex unico solo objecti puncto, quæ per utrumque transit focum, lineam ducere possibile est. Hæc volui in primâ meâ Epistolâ hæc de re indicare.

Demonstrationem, quòd angulus, quem radii, ex diversis punctis emanantes, in oculi superficie faciunt, major, aut minor, prout foci magis, minuscve differunt, evadit, ex apposita figurâ perspicere poteris: adeo ut post officiosissimam salutem nil restet, nisi ut dicam me esse, &c.

Voorburgj, 25. Martij 1667.

EPISTOLA XLVI.

Vivo Humanissimo, atque Prudentissimo

J. J.

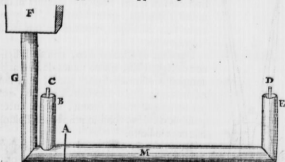
B. D. S.

Versio.

Humanissime Vir,

Hic paucis, quid de eo, quod primò coram, deinde literis à me petisti, experièntià deprehenderim, narrabo; cui, quid nunc de re sentiam, adjiciam.

Curavi, ut mihi fabricaretur tubus ligneus, cujus longitudo 10 pedum, cavitas verò 1 1/2 digitorum erat, ad quem tres perpendicularares tubos applicui, uti apposta figura demonstrat.

Ut primò experiret, num aquæ pressio circa tubulum B æquè magna, ac circa E, esset, tubum M circa A asservulo, in eum sines parato, obturavi. Porrò ipsius B orificium tantopere arctabam, ut tubulum vitreum inilar C caperet. Postquam ergo tubum ope Vasis F aquà implevissem, notabam in quantam et altitu-

altitudinem per tubulum C profilliret. Deinde tubum B ocluidebam, & sublatò asservulo A, aqua ut in tubum E flueret, sinebam, quem eodem modo, ac B, aptaveram; & postquam integrum tubum iterùm aquà replevissem, deprehendebam eam in eandem altitudinem per D, ac per C factum fuerat, profillire: quod mihi, tubi longitudinem nihil, vel valde parùm impedimento fuisse, persuadebat. Ut verò hoc accuratius experiret, tentabam, an etiam tubus E tam brevi temporis spatio aquè, ac B, pedem cubicum, ad id paratum, posset adimplere. Ut verò tempus mensurarem, quia horologium oscillatorium ad manum non erat,

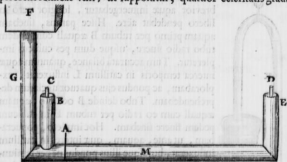
vitreo recurvo tubo, ut H, usus sum, cujus pars brevior aquæ immergebatur, longior verò in libero pendebat aère. Hæc paratis, sinebam aquam primò per tubum B aequali cum eodem tubo radio fluere, usque dum pes cubicus impleretur. Tum accuratà bilance, quantum aquæ interea temporis in catillum L influxerat, explorabam, ac pondus ejus quatuor unciarum deprehendebam. Tubo deinde B ocluso, aquam aequali cum eo radio per tubum E in cubicum pedem fluere sinebam. Hoc impleto, ponderabam, ut ante, aquam, quæ interea in catillum influxerat, hujusque illius pondus ne per semiunciam quidem superare expertus sum. Quoniam verò radii tam ex B, quàm ex E, non continuo eadem vi fluxerant, operationem iterabam, ac tantum aquæ, quantum experièntià primà

vice opus fuisse experti eramus, præsto ut esset apportabam. Eramus tres adeò, ac quidem possibile erat, occupati, atque memoratam operationem accuratius, quàm antea, efficiebamus; verùm non adeò accuratè, ac quidem exoptaveram. Mihi tamen satis supeditabatur argumenti, ad hanc rem aliquo modo determinandam; quandoquidem eandem ferè differentiam hæc secundà vice, ac primà comperiebam. Re ergo, hujus experimentis perpenlis, cogor concludere, differentiam, quam tubi longitudo potest efficere, initio

Y y

tan-

tantum locum habere, hoc est, quum aqua fluxum suum inchoat: sed, ubi per tempus exiguum fluxum continuavit, æquali vi per tubum longissimum, ac per brevem fluxurum. Hujus rei ratio est, quod altioris aquæ pressio eandem semper retinet vim, quodque omnem, quem communicat, motum continuò ope gravitatis recipit; & ideò hunc motum continuò aquæ in tubo contentæ communicabit, usque dum, propulsâ, tantam recipit celeritatem, quantam vim gravitatis aqua altior ei tribuere potest. Certum enim est, si aqua, tubo G contenta, primo momento aquæ, in tubo M, unum conferat celeritatis gradum, secundo momento, siquidem priorem retineat vim, ut supponitur, quatuor celeritatis gradus

eidem aquæ communicabit; & sic deinceps, usque dum aqua in tubo longiore M tantum exactè virium accipit, quantum vis gravitatis altioris aquæ, in tubo G conclusæ, ei communicare valiet: adeò ut aqua, per tubum quadraginta mille pedes longum decurrens, post exactum temporis exiguum spatium, altioris aquæ solummodò pressione, tantam acquisitura sit celeritatem, quantam eadem acquireret, si tubus M unum duntaxat æquaret pedem. Tempus, quod aqua in longiore tubo requirit ad tantam accipiendam celeritatem, determinare potuissem, si perfectiora nancisci potuissem instrumenta. Id tamen minis necessarium existimo, eò quod præcipuum sufficienter determinatum est, &c.

EPISTOLA XLVII

Vero Humanissimo, ac Prudentissimo,

J. J.

B. D. S.

Versio.

Humanissime Vir,

Quum me nuper Professor N. N. inviseret, narrabat mihi inter alia, se audisse Tractatum meum Theologico-Policum in linguam Belgicam translatum esse, ac quendam, cujus nomen ignorabat, in eo esse, ut imprimeretur, Quamobrem scizò abs te peto, ut in hoc negotium sedulo inquiras, & si fieri potest, impressionem impediās. Non solum hæc mea, sed & multorum meorum Amicorum, notoriumque est petitio, qui hujus Libri interdictum non libenter viderent, quemadmodum procul dubio fiet, si Belgico sermone prodit. Non dubitò, quin hoc mihi, & causæ sis officium facturus.

Quidam Amicorum ante aliquod tempus libellum, cui titulus, *Homo Politicus*, mihi misit, de quo multa auribus hauseram. Eundem evolvi, librumque, quem homines excogitare & fingere queunt, perniciosissimum deprehendi. Auctoris summum bonum sunt Honores, & Opes, ad quæ suam Doctrinam accommodat, ac eò perveniendi Rationem monstrat; nempe, internè omnem rejiciendi Religionem, & externè talem profitemdo, quæ suæ promotioni maximè inservit: Porrò nemini fidem servare, nisi quatenus ea utilitatem suam habeat. Reliquum quod spectat: Simulare, promittere & promissis non stare, mentiri, perjurare, multaque alia summis effert laudibus. Hæc ubi perlegissem, mecum, ut contra hunc auctorem libellum indirectè conscriberem, cogita-

bam, in quo Summum bonum tractarem, deinde inquietam, ac miseram eorum, qui Honorum, & Divitiarum cupidi sunt, conditionem ostenderem, & denique evidentissimis rationibus, multique exemplis Republicas insatiabili Honorum, & Divitiarum cupiditate debere interire, & interiisse evincere.

Verum quanto meliores, & præstantiores Thaletis Milefii essent meditationes, quam hujus memorati Scriptoris, vel ex hoc patet ratiocinio. Omnia, inquiebat, amicorum sunt communia: Sapientes sunt Deorum amici, & Deorum sunt omnia: Ergo Sapientum sunt omnia. Ità uno verbo Vir ille sapientissimus se fecit didicisse querendo. Aliàs tamen ostendit, Sapientes non ex necessitate, sed voluntate divitiis carere. Quum enim amici ei paupertatem suam exprobrarent, respondit; Vultisne, ut ostendam, me posse acquirere id, quod ego labore meo indignum judico, vos autem tantà diligentia quaeritis? illis annuentibus, conduxit omnia præla totius Græciæ, (viderat enim, ut erat Astrologus insignis, fore magnam olivarum abundantiam; quarum annis præcedentibus magna fuerat penuria) & elocavit, quanti voluit, ea, quæ vilissimum pretio conducebat, atque magnas divitias unico anno sibi comparavit, quas deinde tam liberaliter distribuit, quam industriâ acquisiverat, &c.

Haræ Comitæ 17.

Feb. 1877.

Epistola XLVIII.
Doctissimo, atque Ornatisimo Viri
J. O.
L. D. V. M. D.
Doctissime Vir,
Nactus tandem aliquod vacuum tempus, illico applicui animum ad satisfaciendum votis, atque postulatis tuis. Poscis autem, ut declarem tibi sententiam meam, ad ornans iudicium meum de libro, qui inscribitur discursus Theologo-Politicus, quod nunc pro copiâ temporis, & meâ facultate facere constitui. Non autem ibo per singula, sed per compendium, auctoris sensum, animumque ejus de religione exponam.
Cujus gentis ille sit, aut quod vitæ institutum sequatur, me fugit, etiam nihil interest id scire. Illum non esse stupidi ingenii, nec stupidi, & perfunctoriè religionis controvertias, quæ in Europâ inter Christianos agitantur, tractasse, atque introspectisse, libri ipsius argumentum satis prodit. Sibi persuasit hujus libri scriptor, se feliciter versaturum in examinandis sententiis, per quas homines prorumpunt in factiones, & eunt in partes, si præjudicia deponat & exuat. Hinc plus satis laboravit ad vindicandum animum ab omni superstitione, à quâ ut se immunem præberet, nimium se flexit in contrarium, & ut superstitioni culpam vitaret, omnem mihi videtur exuisse religionem: Saltem non assurgit supra religionem Deistarum, quorum satis ubique magnus numerus (ut sunt pessimi hujus sæculi mores) est, & præsertim in Galliâ: contra quos edidit Tractatum Meilennus, quem olim me legere memini. Sed existimo vix ullum ex Deistarum numero, tam malo animo, tamque callidè, & versute pro pessimâ illâ causâ verba fecisse, quàm hujus dissertationis auctorem. Præterea, nisi me conjectura fallat, iste homo

EPISTOLA XLVIII.

Doctissimo, atque Ornatisimo Viri

J. O.

L. D. V. M. D.

Doctissime Vir,

Nactus tandem aliquod vacuum tempus, illico applicui animum ad satisfaciendum votis, atque postulatis tuis. Poscis autem, ut declarem tibi sententiam meam, ad ornans iudicium meum de libro, qui inscribitur discursus Theologo-Politicus, quod nunc pro copiâ temporis, & meâ facultate facere constitui. Non autem ibo per singula, sed per compendium, auctoris sensum, animumque ejus de religione exponam.

Cujus gentis ille sit, aut quod vitæ institutum sequatur, me fugit, etiam nihil interest id scire. Illum non esse stupidi ingenii, nec stupidi, & perfunctoriè religionis controvertias, quæ in Europâ inter Christianos agitantur, tractasse, atque introspectisse, libri ipsius argumentum satis prodit. Sibi persuasit hujus libri scriptor, se feliciter versaturum in examinandis sententiis, per quas homines prorumpunt in factiones, & eunt in partes, si præjudicia deponat & exuat. Hinc plus satis laboravit ad vindicandum animum ab omni superstitione, à quâ ut se immunem præberet, nimium se flexit in contrarium, & ut superstitioni culpam vitaret, omnem mihi videtur exuisse religionem: Saltem non assurgit supra religionem Deistarum, quorum satis ubique magnus numerus (ut sunt pessimi hujus sæculi mores) est, & præsertim in Galliâ: contra quos edidit Tractatum Meilennus, quem olim me legere memini. Sed existimo vix ullum ex Deistarum numero, tam malo animo, tamque callidè, & versute pro pessimâ illâ causâ verba fecisse, quàm hujus dissertationis auctorem. Præterea, nisi me conjectura fallat, iste homo

Yyy 3

fe

se Deitarum finibus non includit, & minores cultus partes hominibus superesse finit.

Deum agnoscit, eumque Universi opificem, atque conditorem esse profitetur: Sed formam, speciem, ordinem mundi planè necessarium statuit, æquè ac Dei naturam, & æternas veritates, quas extra Dei arbitrium constitutas esse vult: ideo etiam discretè pronunciat, omnia indomitè necessitate, fatoque inevitabili evenire. Et statuit, res rectè putantibus præceptis, atque mandatis nullum relinquere locum: sed hominum ignorantiam invexisse simul hujusmodi nomina, quemadmodum vulgi imperitia locum fecit modis loquendi, quibus Deo affectus tribuuntur. Deus itaque pariter ad captum hominis sese accommodat, quando illas æternas veritates, & reliqua, quæ necessario evenire debent, per formam mandati hominibus exponit. Docetque, tam necesse esse, ea, quæ legibus imperantur, & hominum voluntati substracta esse putantur, evenire, quàm necessaria est trianguli natura, atque ideo illa, quæ præceptis continentur, non magis ab hominis voluntate pendere, aut ex eorum fugâ, aut prosecutione aliquid boni, aut mali hominibus procurari, quàm precibus Dei voluntatem secti, aut æterna, atque absoluta ejus decreta mutari. Præceptorum itaque, atque decretorum eandem rationem esse, atque in hoc convenire, quod hominis imperitia, atque ignorantia Deum moverit, ut eorum usus aliquis esset apud eos, qui perfectiores de Deo cogitationes formare non possunt, quique hujusmodi miseris prædiis indigent ad excitandum in se virtutis studium, & vitiorum odium, & ideo videre licet auctorem, nullam mentionem in suo scripto facere usus precum, quemadmodum nec vitæ, nec mortis, neque cuiusquam remunerationis, aut pœnæ, quibus à iudice universi afficiendi sunt homines.

Idque facit congruenter suis principiis, nam quis locus esse potest iudicio extremo? Aut quæ expectatio præmii, aut pœnæ, quando fato omnia adscribuntur, & inevitabili necessitate omnia à Deo emanare statuitur, vel potius, quando totum hoc universum Deum esse statuit? Nam vereor ne noster auctor non admodum alienus sit ab illâ sententiâ: saltem non longè discrepant, ita-

statuere omnia necessario à Dei naturâ emanare, & Universum ipsum Deum esse.

Ponit tamen summam voluptatem hominis in cultu virtutis, quæ ipsâ sibi præmium & theatrum amplissimorum esse dicit: & ideo vult hominem rectè rerum intelligentem debere virtuti operam dare, non propter præcepta, & legem Dei, aut spem præmii, aut pœnæ metum, sed pulchritudine virtutis, & mentis gaudio, quod homo in usu virtutis percipit, illectum.

Statuit itaque, Deum per Prophetas & revelationem homines præmiorum spe, & pœnarum metu, quæ duo semper legibus connexa sunt, per speciem tantùm ad virtutem hortari, quia vulgarium hominum ingenium ita factum est, tamque malè informatum, ut non, nisi argumentis à naturâ legum, & à metu pœnæ, & spe præmii mutuatis, ad virtutis exercitationem impelli possint: at homines rem ex vero æstimantes, intelligere hujusmodi argumentis nullam veritatem, aut vim subesse.

Neque quicquam referre putat, quamvis rectè hoc axiomate conficiatur, Vates & Doctores sacros, atque adeo Deum ipsum, per quorum os Deus hominibus esse loquutus; usos esse argumentis per se, si eorum natura æstimatur, falsis: palam enim & promiscuè, quando usus venit, proficitur & inculcat, Sacram Scripturam non esse comparatam, ut veritatem, & naturas rerum, quarum in ea fit mentio, & quas in suum usum confert ad informandos homines ad virtutem, doceat; negatque Vates ita rerum peritos fuisse, ut omnino à Vulgi erroribus fuerint immunes in conficiendis argumentis, & in rationibus excogitandis, quibus homines ad virtutem excitabant, quamvis natura virtutum & vitiorum moralium iis fuerit exploratissima.

Et ideo Auctor præterea docet, Prophetas etiam tunc, cum eos, ad quos mittebantur, officii sui admonebant, aberratione iudicii non fuisse liberos, nec tamen ideo eorum sanctitatem & auctoritatem immunitam; quamvis sermonem & argumentis non veris, sed ad præconceptas opiniones eorum, ad quos verba faciebant, accommodatis utebantur. iisque homines ad virtutes, de quibus nullus unquam ambigit, & de quibus nulla est controversia inter homines,

nes, excitabant. Quandoquidem finis missionis Prophætæ erat cultus virtutis in hominibus promovendus, non ullius veritatis doctrina. Ideò existimat illum errorem, & ignorantiam Prophætæ auditoribus, quos ad virtutem inflammabat, non fuisse noxiam, quia parum interesse putat, quibus argumentis excitetur ad virtutem, modò ea moralem virtutem, ad quam incendendam comparata sunt, & à Vate in medium prolata, non evertant: quia aliarum rerum veritas, mente percepta, nullum momentum habere putat ad pietatem, quando morum sanctitas re ipsâ non continetur eâ veritate, putatque veritatis, atque etiam mysteriorum cognitionem eò plus, aut minus necessariam esse, quanto plus, aut minus ad pietatem conferunt.

Puto auctorem respicere ad axioma illud Theologorum, qui distinguunt inter sermonem Vatis dogmatizantis, & simpliciter aliquid enarrantis, quæ distinctio, ni fallor, apud omnes Theologos recepta est, & cui doctrinam suam per errorem summum congere putat.

Et ideò existimat, omnes eos pedibus in suam sententiam ituros, qui negant rationem, & Philosophiam esse Scripturæ interpretem. Cum enim conferat omnibus in Scripturâ infinita de Deo predicari, quæ Deo non conveniunt, sed accommodata sunt ad hominum captum, ut homines is moveantur, & virtutis studium in iis excitetur, statuendum esse putat, Doctorem Sacrum iis argumentis, non veris, voluisse homines erudire ad virtutem, aut cuivis, sacram Scripturam legenti, eam libertatem concessam, ut ex principiis suæ rationis iudicet de sensu, & scopo Doctoris facti, quam sententiam auctor proflus damnat, & explodit unâ cum iis, qui cum Theologo paradoxo docent, rationem Scripturæ interpretem esse. Arbitratur enim, Scripturam juxta sensum literalem intelligendum, neque hominibus concedendum libertatem interpretandi ex suo arbitrio, & rationis sensu, quid prophetarum verbis intelligi debeat, itâ ut ad suas rationes & cognitionem, quam de rebus sibi compararunt, examinent, quando Prophætæ propriè, & quando figurate sunt loquuti. Sed de his in sequentibus dicendi locus erit.

Et

Et ut redeam ad ea, à quibus nonnihil diverteram, Auctor in hærens suis principiis, de fatali naturæ rerum necessitate, negat ulla miracula fieri, quæ legibus naturæ ad verferentur: quia statuit, sicut supra monuimus, naturas rerum, earumque ordinem non minus necessarium quid esse, quàm sunt natura Dei, æternæque veritates: ideoque docet æque non posse fieri, ut aliquid à naturæ legibus deflectat, quàm ut fieri non possit, ut in triangulo tres anguli non sint æquales duobus rectis.

Deum non posse efficere, ut pondus minus grave attollat magis grave, aut quòd corpus motum duobus gradibus motus possit allicqui corpus, quod quatuor gradibus motus movetur. Statuit itaque miracula communibus naturæ legibus subjici, quas docet esse immutabiles æque, ac ipsas naturas rerum, nempe quia naturæ legibus ipsæ naturæ contineantur: neque admittit aliam Dei potentiam, quàm ordinariam, quæ juxta naturæ leges exercitur, & putat aliam fingi non posse, quia naturas rerum destrueret, secumque ipsa pugnaret.

Est itaque, ex Auctoris mente, miraculum, quod inopinatò, & ejusmodi causam vulgus ignorat, evenit; quemadmodum idem vulgus precum viribus, & singulari Dei directioni attribuit, quando post rite conceptas preces, imminens aliquid malum propulsatum, aut expetitum bonum sibi videtur obtinuisse, cum tamen, ex Auctoris sententiâ, Deus jam ab æterno absolute decreverit, ut ea evenirent, quæ vulgus intervenit, & efficaciam existimat evenisse: cum preces non sint causâ decreti, sed decretum sit causâ precum.

Totum illud de fato, & rerum indomitâ necessitate, tam quoad naturas, quàm quoad eventum rerum, quæ quotidie contingunt fundat in naturâ Dei, vel ut clarius loquar, in naturâ Dei voluntatis atque intellectus, quæ quidem nomine diversâ, sed in Deo re ipsâ conveniunt. Statuit ideoque Deum tam necessariò hoc universum, & quicquid successivè in eo evenit voluisse, quàm necessariò hoc idem universum cognoscit. Si Deus autem necessariò cognoscit hoc universum ejusque leges, ut & veritates æternas iis legibus contentas, concludit Deum, aliud universum non magis condere potuisse, quàm naturas rerum evertere, & facere, ut bis

Z z z

ter

ter sint septem. Quemadmodum itaque nos ab hoc universo, ejusque legibus, secundum quas ortus, & interitus rerum fiunt, non possumus aliquid diverfum concipere, sed quicquid hujusmodi à nobis fingi possit, id ipsum se subvertere: Sic docet Naturam divini intellectus, totiusque universi, earumque legum, secundum quas natura procedit, ita comparatam esse, ut Deus non magis suo intellectu illas res intelligere poterit ab his, quæ nunc sunt, diversas, quam fieri possit, ut res nunc à seipsis sint diversæ. Conficit itaque, quòd quemadmodum Deus nunc ea efficere non potest, quæ ipsa se subvertunt, ita Deum naturas ab his, quæ nunc sunt, diversas nec fingere, nec cognoscere posse, quia tam earum naturarum comprehensio & intellectio impossibilis est, (quia repugnantia ponit ex sensu Auctoris) quàm nunc est impossibilis productio rerum ab iis, quæ nunc sunt, diversarum: quia omnes illæ naturæ, si concipiuntur ab his, quæ nunc sunt, diversæ, necessariò etiam cum iis, quæ nunc sunt, essent pugnant: quia cum naturæ rerum hoc universo comprehensarum (ex Auctoris sententiâ) sunt necessariæ, non possunt illam necessitatem habere ex se, sed ex naturâ Dei, à quâ necessariò emanant. Non vult enim cum Cartesio, cujus tamen doctrinam videri vult adoptasse, omnium rerum naturas, quemadmodum à Dei naturâ & essentiâ sunt diversæ, ita earum ideas liberè in mente divinâ esse.

Hicce, de quibus jam est habitus sermo, Auctor sibi munivit viam ad ea, quæ in fine libri tradit, & quo omnia, quæ in præcedentibus capitulis docentur, collimant. Vult nempe memem Magistratûs, omniumque hominum informare hoc axiomate: Magistratui competere jus constituendi cultûs divini, qui publicè in Republicâ obtinere debeat. Deinde Magistratui fas esse, civibus suis permittere, ut de religione sentiant, & loquantur, quemadmodum mens animusque iis dicat, eamque libertatem, etiam quantum ad actus cultûs externi, eò usque subditis concedendam.

Quoad studium virtutum moralium, sive ut pietas facta testè manere possit, cum enim de iis virtutibus nulla controversia esse possit, & reliquarum rerum cognitio, & usus nullam virtutem mora-

lem

lem contineant, inde conficit Deo ingratum esse non posse qualiacumque sacra alioquin homines amplectantur: loquitur autem Auctor de iis sacris, quæ virtutem moralem non constituunt, nec in eam impingunt, quæque virtuti nec adversa sunt, neque ab ea aliena; sed quæ homines suscipiunt atque profitentur, tanquam adminicula virtutum verarum, ut ita Deo per studium earum virtutum accepti & grati esse possint, quia Deus non offenditur earum studio & exercitatione, quæ indifferentes cum sunt, neque quidquam faciunt ad virtutes aut vitia, eas tamen homines ad usum pietatis referunt, illique tanquam præfidis ad virtutis cultum utuntur.

Auctor autem, ut hominum animos apparet ad hæc paradoxa amplectenda, statuit primò, totum cultum à Deo institutum, & Judæis, hoc est, civibus Republicæ Israëliticæ, traditum, tantùm ad id comparatum esse, ut feliciter in suâ Republicâ ætatem agerent; ceterùm Judæos autem præ cæteris gentibus Deo charos & gratos non fuisse: idque Deum per Prophetas Judæis passim fuisse testatum, quando iis exprobrabat ipsorum imperitiam & errorem, quòd in cultu illo instituto, & à Deo ipsis imperato sanctioniam, & pietatem collocarent, cum ea tantum ponenda erat in studio virtutum moralium, nempe in amore Dei, & Charitate proximî.

Et cum Deus omnium gentium animum informârit principiis, & quali seminis virtutum; ita ut suâ sponte sine ullâ fermè institutione de discrimine boni & mali judicent, inde conficit, Deum reliquas gentes non habuisse expectes earum rerum, quibus vera beatitudo parari potest; sed se omnibus hominibus æquè beneficium præbuisse.

Imò ut in omnibus, quæ ad assequendam veram felicitatem aliqua ratione præfidio & usui esse possunt, gentes Judæis pares faciat, statuit gentes veis vanibus non caruisse, idque exemplis probare instituit. Imò ininvitat Deum per angelos bonos, quos, ex consuetudine in V. Testamento usitatâ, Deos vocat, imperio rexisse reliquas gentes. Et ideo sacra reliquarum gentium Deo non displicuisse, quamdum per hominum superstitionem ita non corrumpere-

Z z z 2

reitur,

rentur, ut à verâ sanctitate homines redderent alienos, neque eos impellerent ad ea perpetranda in religione, quæ virtuti non congruant. Deum autem vetuisse Judæis propter rationes singulares, & isti populo proprias, gentium Deos colere, qui ex Dei instituto, & procurratione aquæ rectè colebantur à Gentibus, ac Angeli, Judæorum Republicæ custodes constituti, à Judæis suo modo Deorum numero habebantur, & divinis ab iis afficiebantur honoribus.

Et cum Auctor arbitretur in consilio esse, cultum externum per se Deo gratum non esse, parum referre existimat, quibus ceremoniis cultus ille externus expediatur, modo hujusmodi sit, qui ita Deo congruat, ut in mente hominum Dei reverentiam excitet, eosque ad virtutis studium moveat.

Deinde, quandoquidem totius religionis summam contineri putat cultu virtutis, omnique myteriorum cognitio supervacua, quæ per se apta nata non est ad promovendam virtutem, illaque potior magisque necessaria habeatur, quæ plus momenti ad homines ad virtutem erudiendos & inflammandos confert, conficit omnes illas sententias de Deo, ejusque cultu, de quæ iis omnibus, quæ ad religionem pertinent, probandas, aut saltem non rejiciendas, quæ ex mente hominum illorum, qui illas fovent, veræ sunt, & comparatæ, ut probitas vigeat, floreatque. Et ad illud dogma stabilendum, ipsos Prophetas citat suæ sententiæ auctores & testes, qui edocti Deum nihili pendere, quales homines de religione sentis habeant, sed illum cultum, illaque omnes sententias Deo gratas esse, quæ ex studio virtutum, & reverentiâ numinis profectæ sunt, sibi eo usque indulserunt, ut etiam talia argumenta, quibus homines ad virtutem incitarentur, protulerint, quæ quidem in se vera non erant, sed ex opinione eorum, ad quos verba faciebant, talia æstimabantur, & apta nata erant ad calcem iis addendum, quò alacrius se ad virtutis studium accingerent. Ponit itaque Deum Prophetis argumentorum selectu permisisse, ut ea adhiberent, quæ temporibus & personarum rationibus essent accommodata, quæque illi pro suo captu bona & efficacia putabant.

Et inde natum putat, quòd Divinorum Doctorem alii aliis argumentis & sæpe pugnantibus inter se uli sunt, Paulum docuisse hominem

hominem

minem non justificari operibus, Jacobum hiæc oppositum incalcasse. Videbat nempe Jacobus, ita existimari auctorem, Christianos doctrinam de justificatione per fidem aliorum rapere, & ideo per fidem & opera justificari hominem, multis probat. Intelligebat enim ex re Christianorum sui temporis non esse, illam doctrinam de fide, quâ homines placide quiescebant in Dei misericordiâ, & bonorum operum nullam fermè habebant curam, ita inculcare, eoque modo propagare, ut fecerat Paulus, cui cum Judæis res erat, qui per errorem justificationem suam ponebant in operibus legis, à Mose ipsi specialiter traditæ, & quæ se supra gentes elatos, & aditum ad beatitudinem sibi solum paratum putantes, salutis rationem per fidem, quâ exæquabantur gentibus, & nudæ ac vacuæ ab omnibus privilegiis constituebantur, rejiciebant. Cum itaque utraque propositio, tam Pauli, quam Jacobi pro diversis temporum, ac personarum momentis, & appendicibus egregie conferebat, ut homines attendere et animum ad pietatem, putat Auctor prudentiæ Apostolicæ fuisse, modo hæc modo illam adhibere.

Et hæc est, inter alias multas, causâ, quam obrem Auctor putat admodum à veritate alienum esse, sacrum textum per rationem velle explicare, eamque interpretem Scripturæ constituere, aut unum Doctorem sacrum per alium interpretari, cum sint paræ auctoritatis, & verba eorum, quibus uli sunt, explicanda sunt ex formâ loquendi, & sermonis proprietate istis Doctores familiari: non autem esse attendendum, in investigatione veri sensûs Scripturæ, ad rei naturam, sed ad sensum litteralem tantum.

Cum itaque ipse Christus, & reliqui Doctores divinitus missi, suo exemplo & instituto, præterunt & ostenderunt, solummodò virtutum studio homines grassari ad felicitatem, reliqua nihil pensi habenda, inde Auctor efficere vult, Magistratui id tantum curæ esse debere, ut iustitia & probitas in Republicâ vigeat, in minimâ autem parte sui muneris ponere, expendere quis cultus, & quæ doctrinæ veritati potissimum congruant; sed curare debere, ne hujusmodi suscipiantur, quæ virtuti obicem ponant, etiam ex eorum sententiâ, qui ea profitentur.

Magistratum itaque facile sine offensione numinis posse in suâ

Zzz 3

Re-

Republicâ tolerare diversa sacra. Ut autem is persuadeat, etiam hæc viâ insilit. Ponit rationem virtutum moralium, quatenus illi in Societatibus usum habent, & in actibus externis occupatæ sunt, hujusmodi esse, ut nemo eas ex privato judicio & arbitrio exercere debeat, sed earum virtutum cultum, exercitium, & modificationem dependere ab auctoritate & imperio Magistratûs, tum quia actus externi virtutum mutantur (suum naturam à circumstantiis, cum etiam, quia hominis officium ad hujusmodi actiones externas patrandas æstimatur ex commodo aut incommodo, quod ex illis actibus proficiuntur: ita ut actus illi externi, si tempestive non exerantur, virtutum naturam exuant, & illis oppositi virtutum numero censeri debeant. Auctor aliam rationem virtutum esse arbitratur; ut, quatenus intus in Mente subsistunt, illæ semper naturam suam servant, neque à circumstantiarum mutabili statu pendunt.

Nunquam alicui licet propensum esse ad crudelitatem & favitiam, non amantem proximi, & veritatis: Sed possunt incidere tempora, quibus quidem animi propositum, & enarratam virtutum studium non quidem deponere liceat; sed se ab iis, quoad actus externos, aut temperare, aut etiam ea agere, quæ, quoad speciem externam, cum his virtutibus pugnare putantur: & ita fiat, ut non sit amplius officium viri probi veritatem in aperto ponere, & ore aut scripto cives illius veritatis participes facere, eamque cum iis communicare: si plus incommodi, quam commodi ex illa manifestatione in cives redundaturum putamus. Et quamvis singuli omnes homines amore completi debeant, neque inquam liceat illi affectui nuncium mittere, evenit tamen sæpius, ut quidam duntaxat nobis sine vitio possint haberi, quando consistat ex clementiâ, quæ erga eos uti paramus, magnum malum nobis oriturum. Itaque quidem omnes existimant, non omnes veritates, sive illæ ad religionem, sive ad vitam civilem pertinent, omni tempore opportunè proponi. Et qui docet rosas porcis non esse obijciendas, si metus est eos sævituros in eos, qui ipsis eas porrigunt, is pariter non existimat viri boni officium esse de quibusdam capitibus religionis plebem edocere, de quibus in medium prolatis, &

sparsis

sparsis in plebem, metus est, ne ita turbent Rempublicam, aut Ecclesiam, ut inde civibus & sanctis plus noxæ, quam boni creetur.

Cum autem præter alia, etiam hæc Societates Civiles, à quibus imperium & auctoritas ferendarum legum sejungi non potest, introduxerint, quòd singularum arbitrio, quid hominibus in civile corpus coalescentibus usui esset, permitti non debuit, sed imperantibus concedi, inde Auctor arguit, penes Magistratum jus esse statuendi, qualla & quæ dogmata in Republicâ publicè doceri debeant, & subditorum officium esse, ad professionem externam quod attinet, sese temperare à docendis dogmatibus, & ab iis profitendis, de quibus publicè silendum esse Magistratus legibus sanxit; quia Deus hoc non magis privatorum judicio permisit, quam iisdem concessit contra sensus & decreta Magistratûs, aut sententiam judicium ea agere, quibus eluditur vis legum, & frustrantur suo sine Magistratus. Existimat enim Auctor de hujusmodi rebus cultum externum, ejusque professionem spectantibus, homines pacifici posse, & actus cultûs Divini externos, tam tuto committi Magistratûs Judicio, quam eidem conceditur jus & potestas æstimandi injuriam civitati illatam, eandemque per vim vindicandi. Nam quemadmodum privatum non teneret suum judicium de illarum injuriâ civitati accomodare ad judicium Magistratûs; sed suo sensu frui tamen possit; quamvis (si res ita ferat) reneat ad Magistratûs sententiam executioni mandandam etiam operam suam conferre; ita Auctor arbitratur, privatorum in Republicâ partes quidem esse, judicare de veritate & falsitate, ut & de necessitate alicujus dogmatis: neque privatum legibus civitatis adstringi posse, ut idem de religione sentiat, quamvis ex judicio Magistratûs peccet, quæ dogmata publicè proponi debeant, & privatorum officium sit, sensus suos de religione à Magistratûs sententiâ dissentientes silentio premere, neque quicquam hujusmodi agere, quo leges de cultu à Magistratu constitutæ vim suam obtinere non possint.

At quia evenire potest, ut Magistratus dissentiens à multis ex plebe in religionis capitibus, quædam publicè doceri velit, quæ à judicio plebis aliena sunt, & Magistratus tamen existimat honoris divini

divini interesse, palam in sua Republica talium dogmatum professionem fieri, vidit Auctorem superesse illam difficultatem, qua civibus propter iudicium Magistratus diversum à plebis iudicio, creari posset damnum maximum, ideò ad præcedentem rationem, etiam hanc alteram addit Auctor, quæ simul, & Magistratus atque subditorum animam tranquillet, & libertatem in religione sartam tecum conservet. Nempe Magistratum non debere vereri Dei iram, quamvis prava suo iudicio sacra in sua Republica fieri sinat, modo illa non pugnent cum virtutibus moralibus, easque non evertant. Cujus sententia ratio te fugere non potest, cum in superioribus factis fuisse eam tradidi: Nempe statuit Auctor, Deum fuisse deque habere, nec curâ tangi quales opiniones homines in religione fovcant, & animo probent atque tucantur, & qualia publicè sacra curent, cum hæc omnia censei debeant ex numero rerum cum virtute & vitio nullam affinitatem habentium: quamvis cujusvis officium sit ita rationes suas instituire, ut ea dogmata, eumque cultum habeat, quibus putat se maximos in virtutis studio progressus facere posse.

Habes hic, Vir Ornatisime, per compendium tibi traditam summam doctrinæ Theologi-politicæ, quæ meo iudicio omnem cultum & religionem tollit, atque funditus subvertit, claus Atheismum introducit, aut talem Deum fingit, cujus Numinis reverentiâ non est quod homines tangantur, quia ipse fato subijcitur, neque ullus gubernationi aut providentiæ divinæ locus relinquitur, omniumque pœnarum atque præmiorum distributio tollitur. Hoc saltem ex Auctoris scripto videre in promptu est, ejus ratione, & argumentis infringi tonus Sacræ Scripturæ auctoritatem, & dicis causâ apud Auctorem ejus tantum mentionem fieri: quemadmodum ex ejus positionibus consequitur, Alcoranum etiam Dei Verbo exaquandum. Neque Auctori superest vel unum argumentum, quo probet Mahometem non fuisse Prophetam verum, quia Turca etiam ex Prophetæ sui præscripto virtutes morales, de quibus inter gentes lis non est, colunt; & secundum Auctoris doctrinam Deo infrequens non est, etiam gentibus, quibus oracula, Judæis & Christianis tradita, non est im partitus, aliis revelationibus in gyram rationis, & obedientiæ ducere.

Arbi-

Arbitror itaque me non magno per te à vero aberrasse, neque Auctori à me injuriam fieri, si denunciam eum rectis, & facatis argumentis merum Atheismum docere.

EPISTOLA XLIX.

Doctissimo, atque Ornatisimo Viri.

J. O.

E. D. S.

Doctissime Vir,

Miraris sine dubio, quòd te tamdiu expectare feci; sed ego vix animum inducere possum, ut ad libellum illius Viri, quem mihi communicare voluisti, respondeam, nec ullâ aliâ de causâ jam hoc facio, quàm quia promisi. Verùm ut meo etiam animo, quoad ejus fieri potest, morem geram, quàm paucis poterò, me disolvam, & breviter ostendam, quam ille similè meam mentem interpretatus sit, quod an ex naturalità, vel ex ignorantia fecerit, haud facile dixerim. Sed ad rem.

Primo ait, parùm interesse sære ejus gentis ego sim, aut quod vita infirmitur sequar. Quod sane si novisset, non tam facile sibi persuadisset, me Atheismum docere. Solent enim Athei honores, & divitias supra modum quærere, quas ego semper contempsi, ut omnes, qui me norunt, sciunt. Deinde ut ad id, quod vult, viam sterneret, ait, me non stupidi ingenii esse, ut facilius, scilicet, persuadere possit, me callidè, & versutè, maloque animo pro pessimâ Deistarum causâ verba fecisse. Quod satis ostendit, illum meas rationes non intellexisse. Nam quis tam callido ingenio, tamque astuto esse potest, ut simulato animo tot, tamque validas rationes pro re, quam falsam æstimat, dare possit? quem, inquam, posthac putabit ex vero animo scripsisse, si tam ficta, quàm vera solidè demonstrari posse credit? Sed nec hoc jam miror. Sic enim olim Cartesius à Voetio, & sic passim optimi quique traducuntur.

Aaaa

Pergit

Reegit deinde. *Utsuperstitionisculpam vitaret, quoniam mihi i-
detur exuisse religionem.* Quid ille per Religionem, quidque per
superstitionem intelligit, nescio. An, quæso, ille noster religio-
nem exiit, qui Deum summum bonum agnoscendum statuit, eun-
demque libero animo, ut talem, amandum? & quod in hoc solo
nostra summa felicitas, summamque libertas consistit? porro quod
premium virtutis sit ipsa virtus, libertatis autem, & impotentie
supplicium sit ipsa infirmitas? & denique quod unusquisque proxi-
mum suum amare debet, & mandatis summa potestatis obedire?
Atque hæc non tantum expresse dixi, sed firmissimis insuper
rationibus demonstravi. Verum videre pato, quo in luto hic homo
hæreat. Nihil scilicet in ipsa virtute, & intellectu reperit, quod
ipsam delectet; & malit ex impulsu suorum affectuum vivere,
nisi hoc unum obstat, quod pœnam timet. A malis igitur actio-
nibus, ut servus, invitus, & fluctuante animo abstinet, & divina
mandata exequitur; & pro hoc serisio muneribus, ipso divino
amore longe superioribus, à Deo honorari expectat scilicet, &
eò magis, quò magis bonum, quod agit, adversatur; & in virtus
facit; atque hinc fit, ut omnes, qui hoc metu non retinentur,
effrenatos vivere, omnemque religionem exuere, credat. Sed
hæc mitto, & ad ejus deductionem, quâ ostendere vult, me tectis,
& fucatis argumentis Atheismum docere, transeo.

Fundamentum ipsius rationis est hoc, quod putat, me Dei li-
bertatem tollere, eumque fato subijcere. Quod sanè falsum est.
Nam ego eodem modo statui, omnia inevitabili necessitate ex Dei
naturâ sequi, ac omnes statuunt, ex Dei naturâ sequi, quod se
ipsam intelligit: quod sanè nemo negat ex divina naturâ necessario
sequi; & tamen nemo concipit, quod Deus fato aliquo coactus,
sed quod omnino liberè; tamen necessario, seipsum intelligat.
Atque hic nihil reperio, quod ab unoquoque non possit percipi,
& si hæc nihilominus ex malo animo dicta esse credit, quod ergo
de suo Cartesio sentit, qui statuit nihil à nobis fieri, quod à Deo an-
tea non fuerit præordinatum, imò nos singulis momentis à Deo,
quasi de novo creati, & nihilominus nos ex nostri arbitrii libertate
agere, quod profecto, ipso Cartesio fatente, comprehendere nemo
potest.

Porro

Porro hæc inevitabilis rerum necessitas neque leges divinas, ne-
que humanas tollit. Nam documenta moralia, sive formam legis
ab ipso Deo accipiunt, sive non; divina tamen sunt, & salutaria,
& si bonum, quod ex virtute, & amore divino sequitur, à Deo
tanquam iudice accipiamus, vel quòd ex necessitate divinitate
emanet, non propterea magis, aut minus optabile erit, ut hæc con-
trâ mala, quæ ex malis operibus sequuntur, ideo, quia necessa-
rio ex eisdem sequuntur, minus sunt timenda; & denique sit er,
quæ agimus necessario, vel liberè agamus, spe tamen, aut metu
ducimur. Quare falso asserit, me statuisse præceptis, atque man-
datis nullum relinquere locum; vel ut postea pergit, quod nulla ex-
spectatio præmii, aut pœnæ est, quando fato omnia adhibentur, &
inevitabili necessitate omnia à Deo emanare statuitur.

Nec hic jam quæro, cur idem sit, vel non multum discrepent,
statuere omnia necessario à Dei naturâ emanare, & universum
Deum esse; sed velim ut notes ea, quæ non minus odiose subjan-
git. Nempe *me velle hominem debere virtuti operam dare, non
propter præcepta, & legem Dei, aut spem præmii, aut pœnæ metum,
sed &c.* Quod sanè in meo Tractatu nullibi reperies: sed contrâ
Cap. IV. expresse dixi, Legis divinæ (quæ Menti nostre divini-
tatis inscripta est, ut Cap. II. dixi) summam, ejusque summum
præceptum esse, amare, ut summum bonum, amare, nempe non
ex metu alicujus supplicii, (nam amor ex metu oriri nequit) nec
præ amore alterius rei, quâ delectari cupimus: Nam tum non tam
ipsum Deum, quàm id, quod cupimus, amaremus; atque hanc
ipfam legem Deum Prophetis revelasse in eodem Capite ostendi,
& sive istam legem Dei juris formam ab ipso Deo accepisse statui,
sive quòd ipsam concipiam, ut reliqua Dei decreta, quæ æternam
necessitatem, & veritatem involvunt; manebit nihilominus Dei
decretum, & salutare documentum, & sive Deum amem liberè,
sive ex necessitate Dei decreti, Deum tamen amabo, & salvus ero.
Quare affirmare hic jam possem, istum hominem ex illorum ge-
nere esse, de quibus in hæc meæ Præfationis dixi, me male, ut
meum librum profus negligenter, quàm eundem perverte, ut
omnia soleat, interpretando molesti sint, & dum sibi nihil pro-
fant, aliis obstant.

Aaaa 2

Et

Et quamvis hæc sufficere putem ad id, quod volebam, ostendendum. pauca adhuc tamen notare opera pretium duxi: nempe ipsum falso putare, me ad Axioma illud Theologorum respicere, qui distinguunt inter fetionem Vatis dogmatizantis, & simpliciter aliquid narrantis. Nam si per hoc Axioma illud intelligit, quod Cap. XV. cuiusdam R. Jehudæ Alpkhar esse dixi; quâ ratione putare potui, meum eidem congruere, cum ipsum in eodem Capite tanquam falsum rejecerim? Si autem aliud putat: fateor me illud adhuc ignorare, adeoque ad id minime respicere potui.

Porro non etiam video, cur dicit, me existimare omnes eos pedibus in meam sententiam iuros, qui negant rationem & Philosophiam esse Scripturæ interpretem: cum ego tam horum, quam Maimonidæ sententiam refutaverim.

Longum nimis foret omnia ejus recensere, quibus ostendit se non omnino sedato animo iudicium de me fecisse. Quare ad ejus conclusionem transeo: ubi ait, *mibi nullam superesse argumentum, quo probem Mahometem non fuisse Prophetam verum*: Quod quidem ipse ex meis sententiis conatur ostendere, cum tamen ex iisdem clare sequatur eundem impossibilem fuisse: quandoquidem libertatem illam, quam Religio Catholica, lumine naturali, & Prophetico revelata, concedit, quamque omnino concedi debere ostendi, ipse profusus admittit, & quamvis hoc non esset, an, quæso, teneor ego ostendere Prophetam aliquem falsum esse? Prophetæ sanè contra tenebantur ostendere, se veros esse. Quod si regebat Mahometem legem etiam divinam docuisse, suæque legationis certa signa dedisse, ut reliqui Prophetæ fecerunt, nihil causæ profecto erit, cur neget, eundem verum fuisse Prophetam.

Quod autem ad ipsos Turcas, & reliquas Gentes attinet. Si Deum cultu iustitiae, & charitate erga proximum adorem. eorundem Spiritum Christi habere credo, & salvos esse, quicquid de Mahomete, & oraculis ex ignorantia persuasum habeant.

En vides, amice, virum istum longe à vero aberrasse, & nihilominus concedo, ipsum nullam mihi, sed maxime sibi injuriam facere, quando pronunciat non erubescit, me tectis, & fucatis argumentis Atheismum docere.

Cztc

Cæterum non puto te hic aliquid reperturum, quod in hunc Virum inclementis dictum judicare possis. Atamen si quid simile offendas, id quæso vel ut delectas; vel, prout tibi videbitur, corrigas. Animus non est eum, quisquis tandem sit, irritare, & labore meo mihi inimicos parare; & quia hoc sæpe similibus disputationibus fit, ideo vix à me impetrare potui, ut responderem, nec impetrare potuissem, nisi promissem. Vale: & tuz prudentiæ hanc epistolam committo, meque, qui sum, &c.

EPISTOLA L.

Viro Humanissimo, atque Prudentissimo

*****

B. D. S.

Versio.

Humanissime Vir,

Quantum ad Politicam spectat, discrimen intee me, & Hobbesium, de quo interrogas, in hoc consistit, quòd ego naturale Jus semper sartum tectum conservo, quòdque Supremo Magistratum in quâlibet Urbe non plus in subditis juris, quam juxta mensuram potestatis, quâ subditum superat, competere itatuo, quod in itatu Naturali semper locum habeat.

Porro, quod demonstrationem attinet, quam ego in Appendice Geometricarum in Cartesii Principia demonstrationum stabilio, nempe Deum non, nisi valde improprie, unum, vel unicum dici posse; respondeo, rem solummodo existentiae, non vero essentiae respectu unam, vel unicam dici: res enim sub numeris, nisi postquam ad commune genus redactæ fuerunt, non concipiunt. Qui, verbi gratiâ, festertium, & imperialem manu tenet, de numero binario non cogitabit, nisi hunc festertium, & imperialem uno, eodemque, nempe numerorum, vel monetarum, nomine vocare queat:

Aaaa 3

queat: nam tunc, se duos nummos, vel monetas habere, potest affirmare; quoniam non modò sextertium; sed etiam imperialem nummi, vel moneti nomine insignit. Hinc ergo clarè patet, nullam rem unam, aut unicam nominari, nisi postquam alia res concepta fuit, quæ (ut dictum est) cum eà convenit. Quoniam verò Dei existentia ipsius sit essentia, deque ejus essentia universalem non possumus formare ideam, certum est, eum, qui Deum unum, vel unicum nuncupat, nullam de Deo veram habere ideam, vel improprie de eò loqui.

Quantum ad hoc, quod figura negatio, non verò aliquid positivum est; manifestum est, integram materiam, indefinite consideratam, nullam posse habere figuram; figuramque in finitis, ac determinatis corporibus locum tantum obtinere. Qui enim se figuram percipere ait, nil aliud eo indicat, quàm se rem determinatam, & quo pacto ea sit determinata, concipere. Hæc ergo determinatio ad rem juxta suum esse non pertinet: sed contra est ejus non esse. Quia ergo figura non aliud, quàm determinatio, & determinatio negatio est; non poterit, ut dictum, aliud quid, quàm negatio, esse.

Librum, quem Ultrajectinus Professor in meum scripsit, quiq; post obitum ejus luci expositus est, & fenestrâ Bibliopolæ pendente vidi: & ex paucis, quæ tunc temporis in eo legeram, eum lectu, multo minùs responsione indignum judicabam. Relinquebam ergo librum, ejusque auctorem. Mente, subridens volebam signatissimos quoque passim audacissimos, & ad scribendum paratissimos esse. Mihi **** merces suas eodem modo, ac Propolæ, venæ exponere videntur, qui semper, quod vilius est, primo loco ostendunt: Ajungit, Diabolum esse vaserrimum; mihi verò, eorum genus longè hunc vasritiæ superare videtur. Vale

Hage Comitis 2. Junii 1674.

EPISTOLA LL

Illustri, & Clarissimo Viro,

B. D. S.

GOTTFRIDUS LEIBNITIUS.

Illustri & Clarissimo Viri,

Inter ceteras laudes tuas, quas fama publicavit, etiam insignem rei Opticæ peritiâ esse intelligo. Quæ res efficit, ut qualemcumque conatum meum ad te delinare voluerim, quo meliorem in hoc studiorum genere censorem non temerè repererem. Schedulam hanc, quam mitto, ac *Notitiam Opticæ promotæ* inscripsi, idèò publicavi, ut commodius possem communicare cum amicis, aut curiosis. Audio & Amplissimum ***** in eodem genere florere, nec dubito tibi cognitissimum esse. Unde si hujus quoque judicium, & favorem mihi impetraveris, beneficium mirificè auxeris. Schedula ipsa, quid rei sit, satis explicat.

Credo ad manus tuas pervenisse Prædromum Francisci Lanæ Soc. Jes. Italicè scriptum, ubi Dioptrica quoque nonnulla insignia proponit; sed & Joh. Oltsius Helverius, juvenis in his rebus pereruditus, publicavit Cogitationes Physico-Mechanicas de Visione; in quibus partim machinam quandam poliendis omnis generis vitris simplicem admodum, & universalem pollicetur, partim at se reperisse modum quandam colligendi omnes radios ab omnibus objecti punctis venientes in totidem alia puncta respondentia, sed tantum in certâ distantia, figuræque objecti.

Ceterum id, quod à me propositum est, hæc redit, non ut omnium punctorum radii recolligantur: id enim in quolibet objecti distantia, aut figura, quantum hætenus cognitum sit, impossibile est; sed ut æquè colligantur radii punctorum extra axim opticam; ac in axe optico; ac proinde apertura vitrorum, salvâ disti-

distinctâ visione, possint fieri quantumcunque. Sed hæc acutissimo iudicio tuo stabunt. Vale, sævèque,

Amplissime Vir,

Cultori sedulo

GOTTFRIDO LEIBNITIO,
J. U. D. & Consiliario Mo-
gunt.

Francofurti 4. Octobr. Stylo
Novo 1671.

EPISTOLA LII.

Eruditissimo, Nobilissimoque Viro

GOTTFRIDO LEIBNITIO

J. U. D. & Consiliario Mogunt.

B. D. S.

Responsio ad præcedentem.

Nobilissime Vir,

Schedulam, quam mihi dignatus es mittere, legi, magnasque pro ejusdem communicatione habeo gratias. Doleo, quod mentem tuam, quam tamen credo te satis clarè explicuisse, non satis assequi potuerim, videlicet, an aliam credis esse causam, cur in vitrorum aperturâ parci esse debemus, quàm quia radii, qui ex uno puncto veniunt, non in alio accuratè puncto; sed in spatio, quod punctum Mechanicum appellare solemus, congregentur, quod spatium pro ratione aperturæ majus, aut minus est. Deinde rogo, num lentes illæ, quas pandochas vocas, hoc vitium corrigant, ut scilicet punctum Mechanicum, sive spatium, in quo radii, qui ex eodem puncto veniunt, post refractionem congregantur, idem ratione magnitudinis semper maneat, sive apertura magna sit, sive parva. Nam, si hæc præstant, earum aperturam ad libitum augere licebit, & consequenter omnibus aliis

aliis figuris mihi cognitissimis longè præstantiores erunt, aliàs nihil video, cur easdem supra communes lentes tantopere commendas. Lentes enim circulares eundem ubique habent axem, adeoque quando illas adhibemus, omnia objecti puncta, tanquam in axe Optico posita, sunt consideranda: & quamvis omnia objecti puncta non in eadem sint distantia, tamen differentia, quæ inde oritur, sensibilis esse non potest, quando objecta admodum remota sunt, quia tum radii, qui ex uno puncto veniunt, tanquam paralleli considerati, ingrederentur vitrum. Hoc tamen credo lentes tuas juvare posse, quando plurima objecta uno obtutu comprehendere volumus, (ut sit, quando lentes circulares conversas admodum magnas adhibemus) ut omnia scilicet distinctius repræsententur. Verum iudicium de his omnibus suspendere malo, donec mentem tuam clariùs explices, quod ut facias, enixè rogo. Dom. ***** ut jubes, alterum exemplar mihi; respondit, sibi impræsentiarum tempus non esse id examinandi, se tamen post unam, aut alteram hebdomadam vacaturum sperat.

Prodromum Francisci Lanae necdum vidi, ut nec etiam Joh. Oltii Cogitationes Physico-Mechanicas, &, quod magis doleo, nondum Hypothesis tua Physica ad manus meas pervenit, nec hic Hagæ Comitris venalis existat. Munus igitur, quod mihi tam liberaliter promittis, acceptissimum mihi erit, & si quâ aliâ re tibi intervire potero, semper me invenies &c.

EPISTOLA LIII.

Philosopho Acutissimo, ac Celeberrimo

B. D. S.

J. LUDOVICUS FABRITIUS.

Celeberrime Vir,

IN mandatis mihi dedit Serenissimus Elector Palatinus, Dominus meus Clementissimus, ut ad Te, mihi quidem hucusque ignotum, Serenissimo verò Principi commendatissimum scriberem,

Bbbb

rem,

rem, ac rogarem, an in Illustri suâ Academiâ ordinariam Philosophiæ Professionem suscipere animus esset. Stipendium exsolvetur annuum, quo ordinarii Professores hodie fruuntur. Non alibi inventas Principem faventorem eximius ingenii, inter quæ te æstimat. Philosophandi libertatem habebis amplissimam, quæ te ad publicè stabilitam Religionem conturbandam non abuturum credit. Ego sapientissimi Principis mandato non potui non obsecundare. Quapropter te rogo quam impensissimè, ut quamprimum mihi respondeas, tuamque ad me responsionem vel Serenissimi Electoris Residenti Hagæ Comitiss Dⁱ. Grotio, vel Dⁱ. Gilles vander Hek, ad me in fasciculo literarum, quæ in aulam transmitti solent, curandam tradas, vel aliâ denique commoditate, quæ opportunissima videbitur, utaris. Hoc unum addo, te, si huc venias, vitam Philosopho dignam cum voluptate tranfacturum, nisi præter spem, & opinionem nostram alia omnia accidant. His Vale, & Salve,

Vir Clarissime,

A Nominis tui Studiiosissimo

J. LUDOVICO FABRITIO,
Acad. Heidelb. Professore, &
Electoris Palatini Consiliario.

Heidelb. 16 Febr. 1675.

EPISTOLA LIV.

Amplissimo, Nobilissimoque Viro

D. J. LUDOVICO FABRITIO

*Acad. Heidelbergenfis Professori, & Electoris
Palatini Consiliario*

B. D. S.

Responsio ad præcedentem.

Amplissime Vir,

SI unquam mihi desiderium fuisset alicujus facultatis professionem suscipiendi, hanc solum optare potuissim, quæ mihi à

Sere-

Serenissimo Electore Palatino per te offertur, præsertim ob libertatem Philosophandi, quam Princeps Clementissimus concedere dignatur, ut jam taceam, quòd dudum desideraverim sub Imperio Principis, cujus sapientiam omnes admirantur, vivere. Sed quoniam nunquam publicè docere animus fuit, induci non possum, ut præclaram hanc occasionem amplectar, tamen rem diu mecum agitaverim. Nam cogito primo, me à promovendâ Philosophiâ cessare, si instituenda juventuti vacare velim. Cogito deinde, me nescire, quibus limitibus libertas ista Philosophandi intercludi debeat, ne videar publicè stabilitam Religionem perturbare velle: quippe schismata non tam ex ardenti Religionis studio oriuntur, quam ex vario hominum affectu, vel contrariendi studio, quo omnia, etsi rectè dicta sint, depravare, & damnare solent. Atque hæc cum jam expertus sim, dum vitam privatam, & solitariam ago, multò magis timenda etur, postquam ad hunc dignitatis gradum ascendero. Vides itaque, Vir Amplissime, me non spe melioris fortunæ hæere, sed præ tranquillitatis amore, quam aliquâ ratione me obtinere posse credo, modò à publicis Lectionibus abstineam. Quapropter te enixissimè rogo, ut Serenissimum Electorem ores, ut mihi hæc de re amplius deliberare liceat, deinde ut favorem Clementissimi Principis cultori devotissimò conciliare pergas, quò magis tibi devincias,

Amplissime, Nobilissimoque Domine

Tuum ex esse

B. D. S.

Hagæ Comitiss 10.

Marci 1675.